

Palstoittamalla syntyneet pientaloalueet Tampereella

Sisällysluettelo

Johdanto

Selvityksen taustat ja tarkoitus	s. 3
Palstoituksen historiaa ja taustoja	s. 4-5
Käyttöopas	s. 6

Alueet

Lamminpää	s. 7-14
Rahola	s. 15-28
Takahuhti ja Ristinarkku	s. 29-34
Uusikylä	s. 35-41
Järvensivu	s. 42-49
Vehmainen	s. 50-55
Rautaharkko	s. 56-61
Epilä	s. 62-74
Aakkula ja Vuohenoja	s. 75-81
Koivistonkylä - Taatala	s. 82-89

Yhteenveto

Loppusanat	s. 90
------------	-------

Palstoittamalla syntyneet pientaloalueet Tampereella

2019, ID-numero 4985061

Tampereen kaupunki,

Kaupunkiympäristön suunnittelu, Asemakaavoitus

*Tekijät: Sanna Elfving, Else Luotinen, Johanna E. Lehtonen,
Hanna Varjus, Heidi Sumkin, Hanna Montonen.*

*Kannen kuva Vehmaisista: Ruohokujan ja Kiveliönkadun risteyk-
sessä sijaitsevat vuonna 1938 ja 1929 rakennetut harjakattoiset
puolitoistakerroksiset talot palstoitusajalta.*

Selvitys Tampereen palstoittamalla syntyneistä pientaloalueista

Selvityksen taustat ja tarkoitus

Tampereen pientalorakentamisen historiaa ja arvoja on käsitelty mm. selvityksissä "Asuinalueiden inventointi ja arvottaminen (1940-1960-luvut)" (2011), "Yhtenäisten pientaloalueiden arvoselvitys - Jälleenrakennuskausi" (2016) sekä aluekohtaisissa 1980-luvun loppupuolella tehdyissä aiheita tutkineissa raporteissa. Näiden kaikkien selvitysten ulkopuolelle jäävät kuitenkin vielä vanhemmat, ennen 1940-lukua rakennetut rakennukset, joiden määrä pienenee pikkuhiljaa yksittäisten purkulupien myötä.

Selvitys käynnistettiin asemakaavoituksessa maakuntamuseon aloitteesta. Se oli esittänyt huolensa näiden alueiden kulttuurihistoriallisten arvojen huomiomisesta myös Kantakaupungin yleiskaava 2040:n laatimisen yhteydessä. Yleiskaavan selostuksessa nämä alueet on mainittu ja esitetty kartalla, mutta kaavassa ei ole näitä alueita koskevia määräyksiä.

Nyt tehtävän selvityksen tavoitteena on tarkastella Pirkanmaan maakuntamuseon esiin nostamia alueita ja arvioida, onko niillä sellaisia kulttuurihistoriallisia arvoja, jotka tulisi jollain tavalla huomioida kaavoituksessa. Tarkoitus on myös ollut tutkia maakuntamuseon pyynnöstä Tampereen palstoittamalla syntyneitä alueita, jotka on listattu yleiskaavan 2040 selostukseen (s.23). Pohjana tarkastelulle toimivat 1990-luvulla pientaloalueista laaditut alueraportit ja asemakaavojen

rakentamistapaohjeet. Näissä on katsaus tilanteesta 1990-luvulle saakka ja hyvää kuva-aineistoa. Kartta-aineiston, ilmakuvien ja maastokäyntien pohjalta on peilattu nykytilannetta 1990-luvun tilanteeseen:

- Miten arvot ovat muuttuneet?
- Mitkä alueet ovat edelleen yhtenäisiä?
- Kuinka paljon arvokkaita rakennuksia on hävinnyt?

- Millaista alueen ympäristö on kaupunkikuvallisesti ja mitkä ovat sen ominaispiirteitä?

Selvityksen avulla yritetään valottaa ja tutkia:

1. Paljonko ennen 1940-lukua valmistunutta rakennuskantaa on jäljellä
2. Mikä palstoittamisen tarkoitus on ollut ja mistä syistä sitä on tehty
- (3. Kaupunkialueen kasvaminen)
4. Ensimmäisen asemakaavan suhdetta ennen kaavaa rakennettuihin rakennuksiin.
5. Yleishavainnot
- (6. Teollistuminen?)

Pirkanmaan maakuntamuseon arvio alueiden inventointitarpeista

Alueen nimi	Historiallisia ominaispiirteitä	Muutospainet & inventointitarpeen perustelu
Lamminpää	syntynyt 1900-luvun alussa Ylöjärven keskustaan vievän tien varteen, teollistumisen historiaa samaan tapaan kuin Pispala (työväen asuinalue vanhan kulkureitin varrella), omaleimainen alueidentiteetti, alkuperäistä rakennuskantaa on jäljellä	yksittäisiä kaavamuutoksia ja purkamislupahakemuksia jatkuvasti
Rahola	1900-luvun alussa Nokialle menevän vanhan tien varteen rakentunut yhdyskunta	kartoittamaton kokonaisuus
Takahuhti/Ristinarkku	Takahuhti: vanhan kylätontin lähiympäristöön muodostunut Suomen palstoitettu alue ja muuta 1900-luvun alun pientaloasutusta, Ristinarkku: keskeisenä paikkana vanhan kyläkeskuksen jatkumo, erittäin monikerroksinen kulttuuriympäristö, yhtäjaksoista asutusta rautakaudelta lähtien	yksittäisiä purkulupia ja rakennushankkeita jatkuvasti
Uusikylä	palstoittamalla syntynyt Tampereen silloisen rajan ulkopuolelle maantien varteen, vanhaa rakennuskantaa ja liiketiloja säilynyt, omaleimainen historia	kartoittamaton kokonaisuus
Järvensivu	kaupungin reunalle syntynyt pientaloalue, paljon leipomoita, "rieväkylä", vanhimmat rakennukset 1900-luvun alusta	tarkemmin kartoittamaton kokonaisuus
Vehmainen	1900-luvun alun radan varteen syntynyt työväestön asuinalue, osa teollistuvan Tampereen tarinaa, täydentynyt vahvasti 1960-70 -luvulla	paljon kaavamuutoksia ja purkuasioita, alueen ominaisuuteen säilyttämiseen pyritty, mutta siihen tarvittaisiin tietoa arvoista.
Rautaharkko	vanhimmat osat 1900-luvun alusta, pientaloalue	purkulupia
Epilä	teollisuusyhteisö, arvokasta rakennuskantaa jäljellä	aineistoa on maakuntamuseolla, kokonaisnäkemys puuttuu
Aakkula ja Vuohenoja	Messukylän kunnan pientaloalueet	yksittäisiä purkuasioita, alueesta ei ole selvitystietoa*, vanhaa rakennuskantaa jäljellä
Koivistonkylä ja Taatala	palstoittamalla syntynyttä pientaloasutusta 1900-luvun alusta, vanhaa alueelle luonnetta antavaa rakennuskantaa säilynyt jonkin verran.	yksittäisiä purkuasioita ja kaavamuutoksia jatkuvasti

* Osa Aakkulan pientaloalueesta sisältyi Yhtenäisten pientaloalueiden arvoselvitykseen 2016.

(Lähde: Kantakaupungin yleiskaava 2040 selostus, s.21)

Ilmakuvaa Uudestakylästä vuodelta 1960. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Johdanto

Palstoituksen historiaa ja taustoja

Vanhon pientaloalueiden syntyhistoriassa on Suomessa ollut kolme tärkeää maankäytön suunnittelua ohjannutta tekijää, jotka ovat torpparijärjestelmä, kaupungin velvoite sosiaaliseen asuntotuotantoon sekä pika-asutuslaki vuodelta 1940 ja sitä seurannut maanhankintalaki 1945. Näiden historiallisten suuntaviivojen avulla hahmottuvat syyt siihen, miten ja miksi maata on palstoitettu ja kaavoitettu pientaloalueiden aikaansaamiseksi Suomessa.

Sodan vuoksi evakkoon lähteneen siirtoväen asuttamista varten säädettiin Pika-asutuslaki vuonna 1940, jotta sota-alueilta paenneille saatiin järjestetyksi asuinsijoja ja rakennuspaikkoja kantaväestön asuttamille alueille. Nämä alueet sijaitsivat yleisesti maaseudulla ja niiden tilantarpeen määrittelyssä oli tärkeää huomioida rakennuspaikan riittävä koko kotitarveviljelyä mahdollistamiseksi. Asuinrakennuksen lähellä tuli kaikilla talouksilla olla mahdollisuus mm. omaan perunamaahan. Tampereella Pika-asutuslain perusteella on syntynyt mm. alueita Nekalaan.

Sotien jälkeen vuonna 1945 säädetyin maanhankintalain johdosta toteutettiin Suomen historian suurin maareformi. Lain perusteella rintamiehille, kaatuneiden omaisille ja sodassa luovutetuilta alueilta lähteneelle siirtoväelle muodostettiin asutustiloja. Lain avulla siis jaettiin suurtiloja pieniksi tiloiksi yksityisomistukseen. Myös aiemman elinkelvottoman pienet tilat saattoivat saada lisää maata. Kaupunkeihin ja niiden liepeille perustettiin

viljelyalattomia rakennustontteja, joista jälleerakentamisajan pientaloalueet saivat alkunsa.

Kaikki maankäytön suunnittelu ja kiinteistömuodostus on lähtenyt siitä, että maanomistusta on haluttu verottaa. Rakentamiselle tarkoitetut korttelialueet ovat olleet veronalaista omaisuutta, mutta yleiset alueet, väylät, tiet sekä virkistys- ja puistoalueet ovat olleet verovapaita. Palstoitus oli keino saada tontit kiinteistörekisteriin, jolla maanomistus saatiin pysymään järjestyksessä. Ilman rekisteriin vieniä ei tonteille ollut oikeutta rakentaa. Palstoittaminen ja kiinteistörekisteri ovat siten olleet sidoksissa toisiinsa.

Palstoittamalla syntyneiden alueiden suurehko tonttikoot ovat perua ravinnontuotantoon liittyvästä tarpeesta mutta myös kaupunkisuunnittelun historiaan liittyvästä puutarhakaupunki-ideologiasta. Palstoittamalla muodostettiin rakennuspaikkoja myös tilattomille ja luotiin mahdollisuus omaan viljelysmaahan, jonka he myöhemmin saattoivat lunastaa itselleen. Tämä menettely pohjautui historialliseen torpparilakiin ja maanhankintalaki myöhemmin vahvasti käytäntöä. Aina palstoitetut tontit eivät ole olleet vain vuokralla, vaan mm. Lamminpäässä on suoraan myyty halukkaille. Kuitenkin kuntien ja kaupunkien velvoitteena on ollut sosiaalisen asuntotuotannon järjestäminen ja myös tämän seurauksena on syntynyt vuokratilastoja ja -alueita.

Palstoittaminen Tampereella

Tampereen kaupunkimittauksen historia paljastaa, että ”ensimmäisen asemakaavaluonnoksen läntisen koskenrannan muutamasta korttelista, rantaviivoista, pelloista ja pääteistä laati komissionimittari Daniel Hall 500 kyynärän (= 72 mm) mittakaavaan. Tätä luonnosta käytettiin kaupungin ensimmäisen asemakaavan ja peruskartan laadinnassa. Ruotsin Kuningas lahjoitti Tampereelle maa-alueen, lahjamaan, joka rajautui koskesta länteen Pispalan Rajaportille saakka. Tälle suurelle maa-alueelle laadittiin ensimmäiset palstoitussuunnitelmat ja asemakaava. Asemakaava kattoi kaupungin lahjaksi saaman alueen, yli 300 hehtaaria, ja se ulottui Pispalan rajalta Tammerkoskeen ja Kyttälään. Kuningas Kustaa III vahvisti kaupungin ensimmäisen asemakaavan lokakuun 1. päivänä vuonna 1779.

Tämä edistysaskel johti virallisen tonttikirjan käyttöönottoon: siviili-insinööri August Vilhelm Ahlberg valmisti vuonna 1882 tonttikartan kosken länsipuolisista alueista. Kartta oli suurikokoinen 800 jalan mittakaavassa (=59 mm) ja värillinen ja esitti ensi kertaa kartalla rakennusmateriaalit, käyttötarkoitukset ja numeroidut tontit. Samana vuonna Tampereella alkoi virallisen tonttikirjan pitäminen aiempien ehkä satunnaisten tonttiluetteloiden sijaan.” (Tampereen kaupunkimittauksen historiaa 1922-2003. Tampereen kaupungin tekninen toimi, kaupunkimittaus-yksikkö. 2003.) Näitä kahta merkkipaalua maanmittauksen historian näkökulmasta voidaan pitää ensimmäisinä Tampereen palstoitussuunnitelmina. Tässä selvityksessä avataan kuitenkin tarkemmin palstoittamalla syntyneitä pientaloalueita Tampereella.

Ensimmäinen tarkempi pientalo palstoitussuunnittelu on tehty Pispalaan. Tässä selvityksessä ei enempää käsitellä Pispalan palstoitusta, johon voi tutustua alueen suojeleusmakaavan yhteydessä tehtyjen selvitysten avulla:

<https://www.tampere.fi/asuminen-ja-ym-paristo/kaavoitus/asemakaavoitus/pispala/selvityksetjaraportit.html>

<https://www.tampere.fi/liitteet/59I9wy9Pb/pispalanrakennustavat.pdf>

Myös mm. Nekala ja Härmälä ovat palstoittamalla syntyneitä pientaloalueita, mutta näiden arvoja on jo tutkittu asemakaavatyön yhteydessä, eikä niitä siksi ole sisällytetty tähän selvitykseen.

Tässä selvityksessä palstoittamalla syntyneillä alueilla tarkoitetaan suuria maa-alueita, jotka on jaettu tonteiksi ja myyty lyhyen ajan sisällä. Yleensä ennen tonteiksi jakoa ne ovat olleet viljelys- tai maatalousmaita, mutta myös maanviljelyyn sopimatonta yksityistä maata on jaettu tonteiksi esimerkiksi Järvensivussa. Selvityksen kohteena olleilla alueilla on vaihdellut, onko maat myyty vai vuokrattu asuinpaikkaa tarvinneille. Myös asuinpaikan tarvitsemisen syyt ovat olleet moninaisia: alueille on muutettu esimerkiksi evakkoon, vanhan asuinalueen purkamisen takia tai Tampereella tyypillisesti tehdastöiden perässä.

Selvityksen alueilla tontinjakosuunnitelmat on laadittu yleensä ennen ensimmäistä asemakaavaa esimerkiksi siksi, ettei alue ole vielä kuulunut kaupunkiin. Ennen

alueen asemakaavoittamista talot sijoituivat vapaamuotoisesti rakennuspaikoille ilman kaavan ohjaavaa vaikutusta, mikä johti monella alueella vapaamuotoisen kaupunkirakenteen muodostumiseen. Monet selvityksen alueista on asemakaavoitettu 1940-1950-luvuilla, mikä oli kulta-aikaa suurien yhtenäisten pientaloasuinalueiden synnyssä. Asemakaavoittamalla lisää pientaloalueita sodan jälkeistä asuntopulaa helpottamaan saatiin myös palstoituksen pohjalta syntynyt esikaupunkiasutus pientaloineen ja tilusjaotus asemakaavalla järjestyksen ja kaupunkirakenteen piiriin. Näillä alueilla 1900-luvun alkupuolella rakennetut pientalot ovat

edelleen nähtävissä jäänteinä vapaamasta tontinkäyttösuunnittelusta.

Suuria maa-alueita lähdettiin palstoittamaan tavallisesti aloitteesta, jonka teki maanomistaja, useimmiten tilanomistaja tavoitteenaan jakaa ja sen jälkeen myydä tai vuokrata maa-alueitaan. Palstoitusta lähdettiin tekemään myös kaupungin omasta aloitteesta esimerkiksi Rautaharkossa, joka on syntynyt, kun Tampereen kaupunki sai maat Hatanpään kartanon siirryttyä sen omistukseen. Kartanon oston yhteydessä maa-alue jaettiin jäljiksi vuokratonteiksi.

Tampereen ensimmäinen palstoitussuunnitelma. Kuva Maanmittauksen historiikista vuodelta 1883.

Käyttöopas

RAKENNUKSET:

Tässä selvityksessä on tarkasteltu pääosin alueilla olevia asuinrakennuksia. Rakennusten suuren määrän vuoksi talousrakennusten ikää on tutkittu vain osassa kohdealueista. Talousrakennusten kanssa samaan aikaan syntyneet piharakennukset tuovat kuitenkin myös rakennustaiteellisen, kulttuurihistoriallisen ja rakennushistoriallisen lisäarvon kokonais-tarkasteluun. Näin ollen, jos jokin ikäkartojen punaisista tai vihreistä rakennuksista nousee lähempään tarkasteluun, on syytä tutkia tilannetta myös tontin piharakennusten osalta. Selvityksessä ei ole myöskään selvitetty yksittäisten rakennusten teknistä kuntoa vaan niiden nykytilaa alueella on arvioitu yleisesti.

KOKONAISUUS JA TEKIJÄT:

Selvitystä on ollut laatimassa useita tekijöitä, joten alueiden tutkimisen välillä voi olla joitakin eroavaisuuksia eikä alueita voi suoraan vertailla keskenään.

AINEISTO:

Selvityksen teossa on käytetty aineistona Tampereen kaupungin kartta-aineistoja, kaupunginosakirjoja, 1980-luvun loppupuolen alueraportteja, vanhoja asemakaavoja, rakennuslupia, Blomkarttapalvelun ilmakuvia, vanhoja ilmakuvia (erityisesti vuoden 1946 ilmakuvia) sekä maastokäynneillä saatuja tietoja ja aineistoja sekä vanhoja valokuvia Museoviraston arkistosta. Aluevalokuvat ovat selvityksen tekijöiden ottamia ellei toisin mainittu.

KOHDEKÄYNNIT:

Kaikilla alueilla on käyty tarkastelemassa alueen yleisilmettä sekä tarkastettu lähtöaineistoissa ilmenneitä ristiriitoja rakennusten rakennusaikakausista. Osasta rakennuksista ei ole löytynyt tarkkaa tietoa rakennusvuodesta vaan ikäarvio on pohjautunut arkkitehtuurin ja rakennustavan pohjalta tehtyyn arvioon.

ANALYYSIRAKENNE:

Alueanalyysit rakentuvat kuudesta osasta. Alueiden erovaisuuksista ja monen tekijän johdosta voivat osapainotukset poiketa toisistaan. Myös tietoa on ollut eritasoisesti saatavilla eri alueilla, mutta raportissa pyritty kartoittamaan alla olevat asiat kaikista kohdealueista.

1. Alueen rajausta ja väestö
2. Historia ja alueen syntyminen
3. Asemakaava
4. Kaupunkikuvalliset piirteet: (rakentamisaikakaudet, korttelirakenne ja katu-tilat, julkisivut ja kattomaailma)
5. Alueen yleisluonne ja säilyneisyys
6. Yhteenveto

ANALYYSIRAKENNE KATTAÄ TIETOJEN SAATAVUUDEN POHJALTA:

1. Alueen rajausta, alueen koko, asukasmäärä

-aluerajausta ja sen perustelu ilmakuvan (1946) tai kylärajojen perusteella

2. Historia ja alueen syntyminen

-varhais historian vaiheet lyhyesti, millainen on alueen tarina taustalla
-lähtötilanne v. 1946 ilmakuvasta
-maastonmuotojen, maaperän viljeltävyyden, teiden, raiteiden ja vesireittien vaikutus alueen sijoittumiseen kyseiselle sijainnille
-kartanoiden, kirkkojen ja markkinapaikkojen vaikutus sijaintiin
-palstajon syntyminen ja rakenne ennen ensimmäistä asemakaavaa
-pihapiirien koko, muoto, rakennukset ja niiden sijoittuminen tontille, piharakennukset, teiden leveys
-vaiheittainen rakentuminen alueittain karttana (rakentumisjärjestys), maankäytön historia

3. Asemakaava

-alueen ensimmäiset asemakaavat ja niiden suhde kaavaa edeltävään rakentamiseen

4. Kaupunkikuvalliset piirteet

-rakentamisaikakaudet (kuinka paljon on nykyään jäljellä ennen ensimmäistä ak rakennettuja rakennuksia, entä 50 luvun rakennuksia)
-mikä on määräävä aikakausi alueella
-korttelirakenne ja katutilat (tontille sijoittuminen, tonttijaot) (mikä syntynyt palstoittamalla ja ennen asemakaavoitusta, mikä taas sen jälkeen)
-yleisilme lyhyesti (julkisivumaailma ja kattomaailma)
-näkömät maastokäyntien yhteydestä jos löytyy

5. Alueen yhtenäisyys ja säilyneisyys (minkä ikäisiä alueita ja minkä kokoisia)

-kartta ikäjakaumasta
-nostot hyvin säilyneistä kuvina (ja kartalla)

6. Yhteenveto

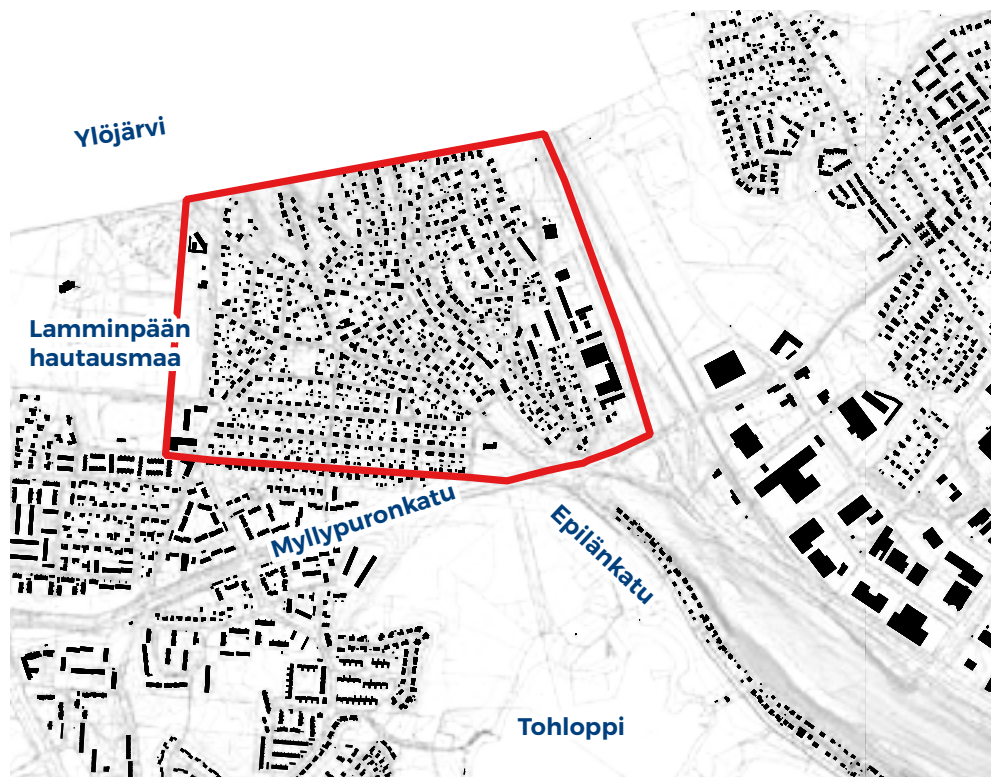
-mahdollinen arvottaminen (alueellinen yhtenäisyys, paikallinen identiteetti, ympäristöarvot, arkkitehtoniset arvot)

Lamminpää

Alueen rajaus ja väestö

Lamminpää sijaitsee Länsi-Tampereella Ylöjärven rajalla, 8km Keskustorista. Vuonna 2001 Lamminpään tilastoalueella asui n. 3000 asukasta. Tämän selvityksen kohdealue on rajattu vuoden 1946 ilmakuvassa näkyvän rakennetun alueen mukaan, joten se ei kata koko Lamminpään tilastoaluetta. Aluerajauksen ulkopuolelle jää tilastoalueen länsiosa, Lamminpään hautausmaan alue,

Lannemäentien eteläpuolinen alue. Kivilevontien ja Lannemäentien väliset neljä korttelia on tutkittu osana Tampereen kaupungin tekemään v.2016 valmistunutta Yhtenäisten pientaloalueiden arvoselvitystä. Tarkastelevan alueen pinta-ala on noin 89 hehtaaria.

Rakeisuuskartta. Tarkastelualue rajattu punaisella.

Näkymä koilliseen Kortesuontielle

Historia ja alueen syntyminen

Ennen vuotta 1922 nykyisen Lamminpään alue kuului Hyhkyn kylään, joka on ollut osa Harjun jakokuntaa ja Pirkkalan pitäjää. Vuonna 1922 Pirkkalan pitäjä jaettiin Etelä- ja Pohjois-Pirkkalaan. Harjun jakokunta sijaitse Pohjois-Pirkkalan alueella. Harjun jakokunnan alue liitettiin Tampereeseen vuonna 1937. Pohjois-Pirkkalalle alue oli ollut taloudellinen taakka, sillä esikaupunkialueen menot olivat 70% ja tulot 40 % kunnan taloudesta. Pohjois-Pirkkalan nimi muutettiin myöhemmin Nokiaksi. Myöskään Tampere ei olisi halunnut köyhiä esikaupunkialueita osakseen, mutta Valtioneuvoston päätöksellä entinen Harjun jakokunta Pitkäniemeä lukuun ottamatta liitettiin Tampereeseen. Liitoksessa Tampereen maa-ala kaksinkertaistui ja se sai noin 12 500 uutta asukasta.

Myös esikaupunkilaiset vastustivat liitosta, koska siitä ei olisi heille hyötyä, mutta liitos tiesi vapaan rakentamisen loppua ja verotuksen nousua.

Lamminpään alueelle muutti yksittäisiä perheitä 1910-luvulla, mutta varsinaisesti Lamminpään alue alkoi kasvaa 1920-luvulla. Tampereen länsipuolella oli useampia tehtaita, joihin tarvittiin työväkeä, mutta kaupungissa ei ollut vuokra-asuntoja maalta muuttaville. Kaarilan isäntä Otto Thuneberg alkoi myydä halpoja tontteja omistamansa Mattilan maista. Lamminpään alue oli Pirkkalan reuna-alueella ja kaukana kaupungista, mutta tonttien halpa hinta oli hyvä syy muuttaa alueelle. Tontit muodostettiin maanmittausinsinööri K. D. Sinervän tekemien

suunnitelmien mukaan. Alueelle muutti maaseudulta esimerkiksi tilattomiksi jääneitä ihmisiä, joilla ei ollut maalla enää mahdollisuuksia toimeentuloon. Alueen maa oli rakentamisen hyvää, ja tontilta sai hirsyä ja soraa rakentamista varten. Lisäksi Pinsiön Osuuskassasta saattoi saada lainaa, mikäli rakentajalla oli työpaikka. 1925-1930 alueelle rakennettiin noin 160 rakennusta. Alue oli Tampereen kaupungin aloitteesta rakennuskiellossa vuodesta 1936 kesään 1944. Kiellon tullessa voimaan Lamminpäässä oli noin 300 omakotitaloa ja yli 2000 asukasta.

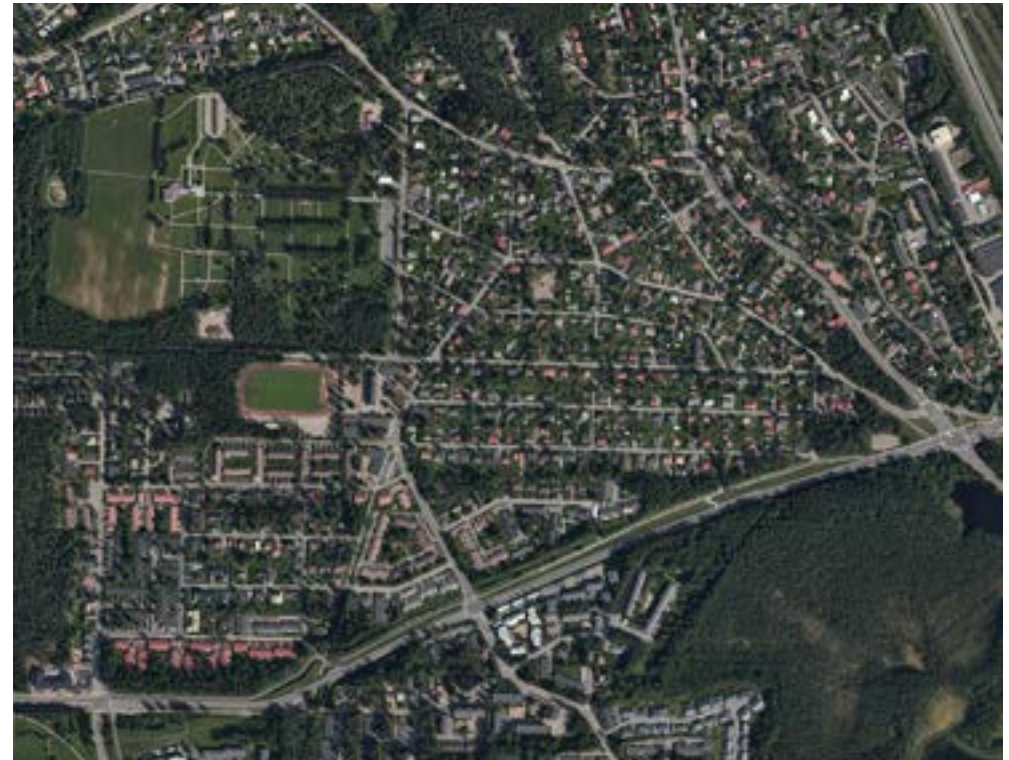
Asemakaava

Lamminpään ensimmäinen asemakaava vahvistettiin vuonna 1943. Koska alue oli rakentunut ilman asemakaavaa, rakennusten sijainti tonteilla vaihteli suuresti. Kaavassa pyrittiin mahdollisuuksien mukaan säilyttämään olemassa olevat kujat, tiet ja tontit, mutta rakennusalat sijoiteltiin monin paikoin eri tavalla kuin alueelle oli rakennettu.

Alueen luoteiskulmassa oleva jyrkkä alue katsottiin liian vaikeaksi rakentaa,

Ilmakuva alueesta vuodelta 1946, ennen alueen ensimmäistä asemakaavaa

Lamminpään alue. Ilmakuva © 2018 BLOM. Kopiointi kielletty.

ja se muutettiin puistoalueeksi, vaikka alue oli aiemmin jo lohkottu tonteiksi. Paikoitellen teitä oli myös tarve leventää ja lisäksi muutamia turhaksi katsottuja teitä jätettiin asemakaavasta pois. Rakennuskanta osoitettiin pääosin yksikerroksiseksi, mutta Ylöjärventielle, Hätiläntielle, Lamminkankaantielle ja Vuorentaustantielle osoitettiin rakennuspaikkoja kaksikerroksisille rakennuksille. Lisäksi huolimatta paikalla olleista rakennuksista, näiden neljän tien väliin jäävä kortteli osoitettiin torialueeksi, jota ei kuitenkaan koskaan toteutettu.

Alueen koilliskulmaan osoitettiin viisi kolmi-kerroksista teollisuusrakennustonttia.

Ylöjärventietä oiottiin jonkun verran. Koska ylöjärventie oli läpikulkutienä mäkinen ja mutkainen, alueen itäreunaan tehtiin Suonsivuntie toimimaan läpikulkutienä. Näin Ylöjärventien roolia pyrittiin muuttamaan enemmän alueelliseksi kokoojakaudeksi. Suonsivuntiellä matalimmat kohdat osoitettiin puistoksi, koska suoperäistä maata ei nähty hyväksi asutukselle.

Jo v.1945 tehtiin koko aluetta koskeva asemakaavamuutos, jonka yksikerroksisten asuinrakennusten ullakoilla saa käyttää enintään 2/3 alakerran huoneistoon liittyvänä asuutilana. Aiemmin määrä oli puolet ullakon pinta-alasta. Kaavakarttaan ei tehty muutoksia.

Kaupunkikuvalliset piirteet

Rakentamisaikakaudet

Kuten monella muullakin selvityksen alueella, myös Lamminpäässä rakennukset on rakennettu melko tasaisesti monella eri vuosikymmenellä. Lamminpäässä rakennettiin kuitenkin 1920-luvulla melko paljon, ja ennen vuotta 1940 rakennettuja asuinrakennuksia on edelleen jäljellä noin 160. Nämä rakennukset on siroteltu ympäri aluetta.

Alueen eteläreunassa Kivilevontien ja Lannemäentien välissä on pääosin 40- ja 50-luvuilla rakentunut alue. Alueen koilliskulmassa on alue, jolla 1960- ja 1970-luvuilla rakennetut yksikerroksiset matalaharjaiset ja tasakattoiset pientalot ovat hallitsevassa osassa. Alueen pohjoisosassa rinteen päälle nousevissa osissa (Äijänahteentie ja Sivakkatie) suurin osa taloista on rakennettu 1980-luvun jälkeen. Kaikilla alueilla joukossa on kuitenkin myös yksittäisiä ennen vuotta 1946 rakennettuja rakennuksia.

Lamminkankaantie 8

Taitekattoisia pientaloja, Vuorentaustantie 8 ja 6

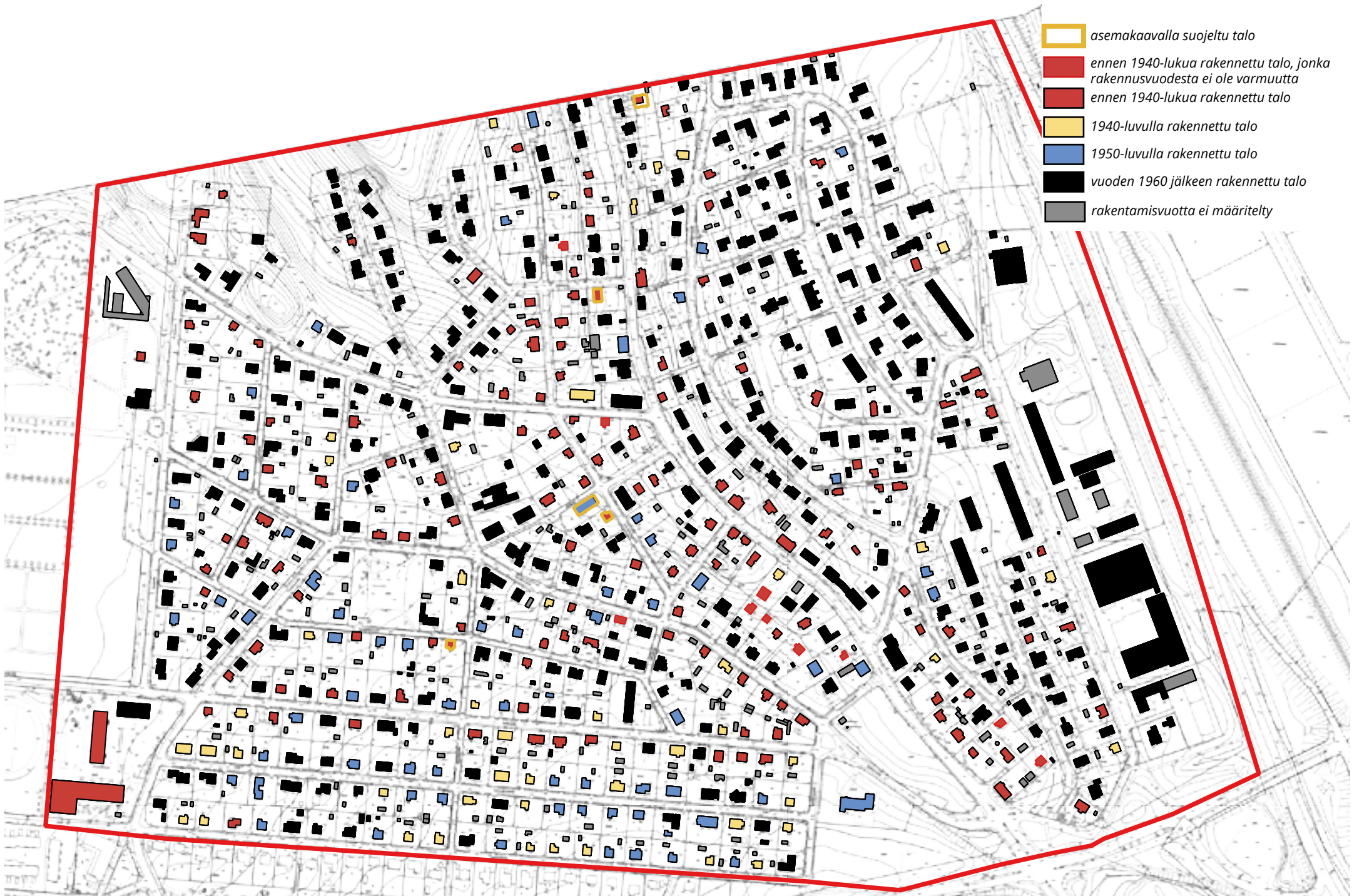
Hihtäjätien päätteenä oleva vanha kivitalo

Alueen keskellä sijaitseva Uuninperänpuisto.

Lamminkankaantie 29

Korttelirakenne ja katutilat

Lamminpäässä on omaleimainen tunnelma. Monet tontit sijaitsevat rinteessä, kadut ovat mutkittelevia tai lyhyitä pätkiä, jotka eivät kohtaa toisiaan suorassa kulmassa.

Pientaloalue on melko suuri eikä sen keskelle ole suunniteltu juurikaan varsinaisia viherkaistaleita, mutta alueen keskellä sijaitsevan yhteisen puiston. Vanhoille tonteille on kasvanut jo suuria puita, mikä luo Lamminpään alueelle vehreän yleisilmeen.

Valtaosassa Lamminpäästä korttelit eivät ole suorakulmion mallisia vaan katurakenne on melko orgaaninen. Ylöjärventie on kulkenut alueen halki harjun suuntaisesti palstoittamisen aikaan ja on vaikuttanut alueen tulevan rakenteen syntymiseen. Lisäksi alueen sijoittuminen harjulle on todennäköisesti vaikuttanut tonttien sijoitteluun.

Tarkastelualueen eteläosassa, muuta aluetta tasaisemmalla maalla, on muutama kortteli ruutukaavamaista jälleenrakennusajan pientaloaluetta. Lamminpään nykyinen katurakenne vastaa hyvin vuoden 1946 ilmakuvaan ja ensimmäisen asemakaavan aikaista katurakennetta.

Rakentamista Lamminpäässä 1920-luvulla ei varsinaisesti suunniteltu tai ohjattu mitenkään, joten tontteja järjesteltiin hyvin monella tavalla. Alueella on tontteja, joilla rakennukset on rakennettu lähes kiinni kadunpuoleiseen tontin rajaan, mutta jopa viereisellä tontilla talo onkin saatettu sijoittaa tontin perälle.

Harjun laelta aukeaa myös kaukonäkymiä: näkymä Hiihtäjätietä itään

Jukankatu 1: Lamminpäässä esiintyy monenlaisia talotyyppejä, mutta kuvan kaltaisia pitkänmallisia rakennuksia ei ole monia.

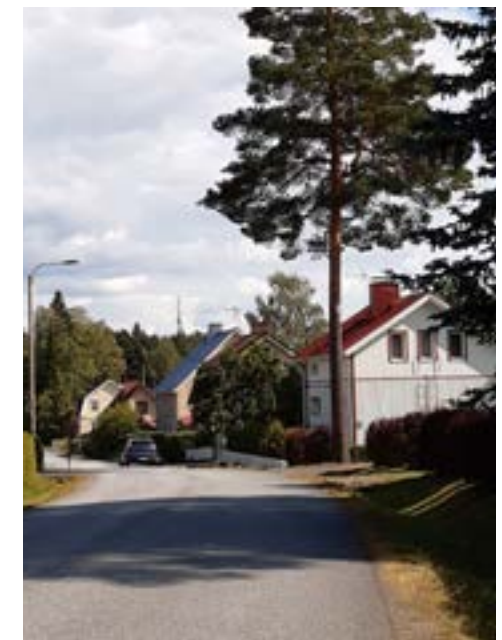
Ylöjärventie 31: Osa pääkadunkin rakennuksista on sijoitettu tontin perälle.

Uuniperäntie

Äijänahteentie 17

Saarikorventie

Vuorentaustantie 1

Julkisivut ja kattomaailma

Lamminpäästä ei ole löydettävissä selkeästi yhtä tai muutamaa talotyyppiä, jotka toistuisivat alueella runsaasti. Myös ennen asemaakaavaa rakennetut rakennuksen ovat keskenään hyvin erilaisia: Rakennukset ovat kooltaan erilaisia, taitekattoisia tai näissä on jyrkkiä harjakattoja. Vanhojen rakennusten keskikoko on suurempi kuin esimerkiksi Koivistonkylässä.

Lähes kaikki alueen vanhat rakennukset ovat puuverhoiltuja. Vain Ylöjärventien varressa on muutama rapattu vanha rakennus.

Ennen 1940-lukua rakennetuissa rakennuksissa on usein pieniruutuiset ikkunat, ja näitä Lamminpäästä löytyy monenlaisia.

Vuorentaustantie 1a

Saarikorventie 5: vanha rakennus on saanut levyverhouksen

Uuninperäntie 1

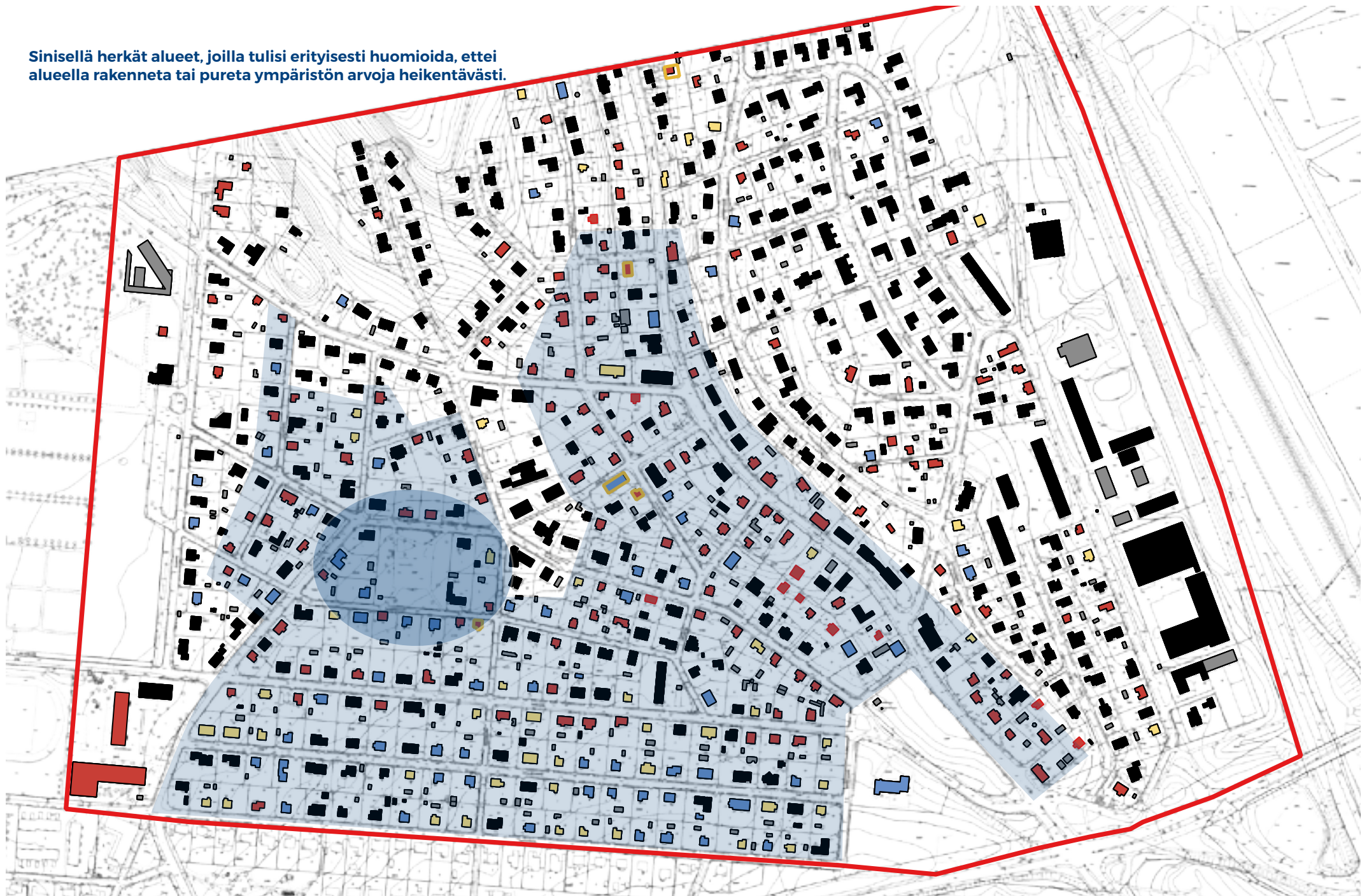
Alueen yleisluonne ja säilyneisyys/Yhteenveto

Lamminpää on rakennusaikakausiltaan sekoittunut kokonaisuus. Alueella on kuitenkin melko paljon jäljellä alueen vanhinta 1920-1930-lukujen kerrostumaa. Tämän ajan asuinrakennuksia paikalla on n. 160 sekä paljon piharakennuksia. Nämä rakennukset yhdessä orgaanisen katurakenteen kanssa luovat omintakeisen tunnelman, joka erottaa sen muista Tampereen pientaloalueista. Omaleimaisuuden säilymisen kannalta olisi tärkeää, että alueen vanhin kerrostuma ei pikkuhiljaa häviäisi.

Ennen jälleenrakennuskautta rakennetut rakennukset ovat levittäytyneet alueelle melko tasaisesti, joten yksittäisiä herkkiä

kohtia on vaikea määrittää. Tunnelmaltaan hienoja alueita löytyy esimerkiksi Ylöjärventieltä, Vuorentaustantieltä, Saarikorventien ja Murronkorventien välisen puiston ympäristöstä. Yleisesti kadunpätkät, joilla on useampi vierekkäisiä tai vastakkaisia palstoitus- tai jälleenrakennusajan rakennuksia luovat alueelle tunnelmaa ja ovat herkkiä muutokselle. Alueella pikkuhiljaa tapahtuvaan purkavaan uudisrakentamiseen olisi etenkin tällaisilla paikoilla hyvä suhtautua kriittisesti. Aluetta on täydennysrakennettu tontteja jakamalla, ja alueen epäsäännöllisestä rakenteesta johtuen tämä ei uhkaa alueen luonnetta, joskin jakamiseen sopivia tontteja ei ole jäljellä kovin montaa.

Sinisellä herkät alueet, joilla tulisi erityisesti huomioida, ettei alueella rakenneta tai pureta ympäristön arvoja heikentävästi.

0 100 200 m

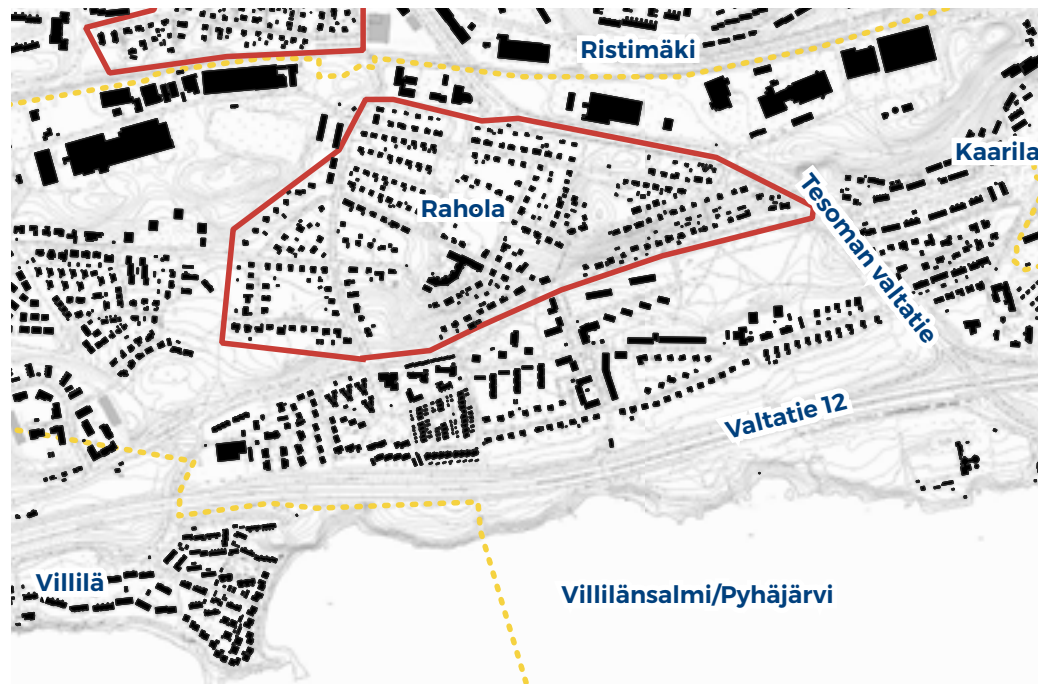
Rahola

Alueen rajaus ja väestö

Rahola sijaitsee Pyhäjärven pohjoisrannalla Länsi Tampereella. Raholan kaupunginosassa asuu noin 3400 asukasta ja alueen pinta-ala on noin 240 hehtaaria. Vanhin osa Raholan asutuksesta on Raholan kartanon ohella rakennettu Risuharjun rinteelle ja laelle, jonne se on ollut edullista sijoittaa maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa, sillä jyrkkä harjunrinne ei ollut optimaalista viljelyaluetta, koska ravinteet huuhtoutuisivat pois harjujen hiekka- ja sorapitoisessa maassa. Pellot taas sijaitsivat hyväravinteisilla harjun loivilla alarinteillä ja ranta-alueilla.

Tässä selvityksessä keskitytään harjun varhaisimman asutuksen keskittymään ja ensimmäisten asemakaavojen myötä syntyneisiin pientaloalueisiin.

Alueen ensimmäinen asemakaava laadittiin vuonna 1945. Raholan keskustan ensimmäinen asemakaava taas on vuodelta 1955 ja tästä alueesta on laadittu inventointi Tampereen kaupungin toimesta (Asuinalueiden inventointi ja arvottaminen 1940-1960-luvut, 2011). Tämä alue ei sisälly selvitykseen.

Selvityksen alue on rajattu punaisella viivalla.

Nokiantie 60:n päärakennuksen tarkkaa rakennusvuotta ei ole tiedossa, koska alkuperäisiä piirustuksia ei ole rakennuslupa-arkistoissa. Rakennus on oletettavasti rakennettu ennen 1940-lukua.

Ilmakuva Raholan alueesta vuodelta 1946. Alueella sijaitsi noin 120 taloa.

Ilmakuva Raholan alueesta vuodelta 1956. Alueilla on ollut yhteensä noin 230 rakennusta, eli rakennuskannan määrä tuplaantui 10 vuodessa.

Ketostenkatu 7 ja 9 edustavat eri vuosikymmeniä. Kuvan etualan Ketostenkatu 9:n rakennuksen rakennusvuodeksi on kirjattu 1938. Kuvan takaosassa näkyvä Ketostenkatu 7:n pienkerrostalo on taas rakennettu 1967.

Ketostenkatu 19:n päärakennuksen tarkkaa rakennusvuotta ei ole tiedossa. Rakennus on oletettavasti rakennettu ennen 1940-lukua. Taustalla näkyvän Ketostenkatu 15 päärakennuksen tilanne rakennusvuoden osalta on sama.

Historia ja alueen syntyminen

Raholan alueella on ollut asutusta jo keskiajalla ja sillä on ollut merkittävä rooli niin Tampereen kuin Pirkanmaan varhaishistoriassa.

Ensimmäiset maininnat Raholan tilasta löytyvät vuoden 1540 maakirjasta. Raholan kylä kuului alun perin Pirkkalan pitäjään. 1500-luvulla siellä sijaitsi neljä taloa, joista muodostettiin 1650-luvulla Raholan kartano sotamarsalkka Wrangelille. Raholan kartano on ollut yksi tärkeimmistä ja vauraimmista Pyhäjärven pohjoispuolen rantojen 1500-luvun 21 tiloista ja se säilytti asemansa 1800-luvulle asti. Lähistöllä sijainnut Epilän markkinapaikka on ollut isossa osassa myös Raholan alueen kehityksessä ja vaurastumisessa. Alue kuului Harjun kappelikirkon jakokunnan piiriin.

Rahola rakententeilla 1962. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Raholan kartano on rakennettu Pyhäjärven pohjoisrannan tuntumaan reheville viljelymaille, joissa maasto laskee loivasti harjulta pohjois-etelä suunnassa. Kartanon pellot ovat ulottuneet Pyhäjärven rannoille saakka. Kartano sijaitsee hieman muuta maisemaa korkeammalla paikalla, mikä on tehnyt siitä alueen maamerkin. Kartano sijaitsee edelleenkin oletettavasti samalla paikalla kuin perustaessa ja sen nykyiset rakennukset ovat peräisin 1700–1900-luvuilta. Raholan kartano oli läheisen Kaarilan kartanon ohella Gaddin suvun omaisuudessa 1700-luvun alussa, jolloin kartano toimi myös kestikievarina. Gaddin suvun mukaan Raholassa on nimetty hautakappeli entisen Harjun kappelikirkon vieressä Nokian tien varressa. Nykyinen Nokiantie noudattaa vahvasti vanhan 1700-luvun kuninkaankartastoissa näkyvää maantien linjausta.

Sisällissodan aikana Raholan kartano oli valkoisten hallussa. Tampereen kasvu ja Epilän nahkatehtaan perustaminen 1900-luvun alussa näkyivät Raholassa pienasutuksen lisääntymisenä. Toisessa maailmansodassa kartanossa toimi elintarvikehuoltoa ja mielisairaiden hoitola. Karjaa ja viljaa kartano tuotti vielä sotienkin jälkeen. Sotien jälkeen omavaraisuuden tarve kuitenkin laski ja Raholan tilan maita otettiin kaupungin rakennuspaikoiksi. Lisää tietoa Raholan kartanosta ja sen historiasta on luettavissa Pirkanmaan maakuntamuseon laatimasta inventoinnista (Raholan kartano - Rakennusinventointi, 2006).

Vuonna 1916 Helsingissä asunut tuomari Kaarle Oskari Laitinen osti ison osan Raholan maita ja myi niitä tonteiksi hiljalleen 1950-luvulle saakka. Rahola kuului vuoteen 1937 asti Pohjois-Pirkkalaan, nykyiseen Nokian kaupunkiin. Tämän jälkeen se liitettiin Tampereen kaupungille, jolloin Raholan maat pilkottiin lopullisesti ja myytiin asuntotonteiksi. Kartanon pihapiiri jäi rakennuksineen Tampereen kaupungin omaisuudeksi. Ranta-alue varattiin alueliitoksen yhteydessä moottoritien käyttöön. Vuonna 1949 Raholaan perustettiin siirtolapuutarha kartanon itäpuolelle. Raholan ensimmäinen asemakaava vahvistettiin 1945 ja moottoritie valmistui 1964. Tätä ennen alueella on asunut jo noin 1200 asukasta.

Raholan kartanon viljamakasiini on peräisin 1800-luvulta.

Raholan kartanon päärakennus on vuodelta 1796.

Raholan siirtolapuutarha perustettiin vuonna 1949. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Raholan Gaddin kappeli on vuodelta 1785. Sen rakensi Kaarilan ja Raholan kartanot omistanut Gaddin suku. Se on omaleimainen pala alueen varhaisesta historiasta. Kaartuva barokkityylinen kupu on vuorattu paanulla.

Kaupunkikuvalliset piirteet

Rakentamisaikakaudet

Ennen alueen ensimmäisen asemakaavan voimaantuloa Raholan harjulle oli rakennettu 117 rakennusta talousrakennukset mukaan lukien. Näistä rakennuksista 71 kpl on säilynyt eli noin 60 % alkuperäisistä. Ne kattavat hieman vajaan 20 % Raholan nykyisestä rakennuskannasta, joka muodostuu yhteensä 364 rakennuksesta.

Suurin osa Raholan nykyisestä rakennuskannasta koostuu jälleenrakentamiskaudella eli noin 1945-1960 välillä rakennetuista

pientaloista. Alueen lounaiskulmassa on melko yhtenäisenä säilynyt 1960-luvun alue. 1970-1990-luvut näkyvät alueella erityisesti vanhempien rakennuksien julkisivuihin tehtyinä muutoksina ja laajennuksina. Alueella on muutamia 2000-luvun puolella rakennettuja rakennuksia.

Raholan nykyiset rakennukset jaoteltuina ennen ja jälkeen ensimmäistä asemakaavaa valmistuneisiin.

Ketostenkatu 12 pihapiirin rakennukset ovat tunnetuilta osin 1940-luvulta.

Raholan nykyiset rakennukset jaoteltuna rakennusvuosikymmenten mukaan. Merkittävästi muokatut rakennukset, joita ei enää ulkoasun perusteella ole tunnistettavissa aikakaudelleen, on merkitty rasterilla. Punaisella rajattujen rakennusten rakennusvuosi ei ole varma, vaan perustuu rakennuksen nykyisiin ja/tai muutoslupakuvista havaittaviin alkuperäisiin piirteisiin.

Korttelirakenne ja katutilat

Raholan alueella korttelit voidaan jakaa karkeasti kolmeen eri tyyppiin sen mukaan sijoittuvatko rakennukset tien varteen, tontin kapeille laidoille vai tontin pohjoislaidalle. Näistä kolmesta tyyppistä seuraa kolmea erilaista pihan muodostumista tonteille. Kun rakennukset sijaitsevat tontin kapeilla laidoilla, jää tontin keskiosa piha-alueeksi. Tämä korttelin muodostus on ollut osin ensimmäisen asemakaavan ohjaamaa, mutta melko suuri osa palstoittamalla syntyneistä alueista voidaan tyyppitellä myös tähän kategoriaan, johtuen siitä, että päärakennus on usein rakennettu tien läheisyyteen ja talousrakennukset tontin peräosaan. Palstoittamalla syntyneillä alueilla tämä korttelityyppi ei esiinny yhtä järjestelmällisesti kuin vuoden 1945 asemakaavan jälkeen rakennetuilla alueilla.

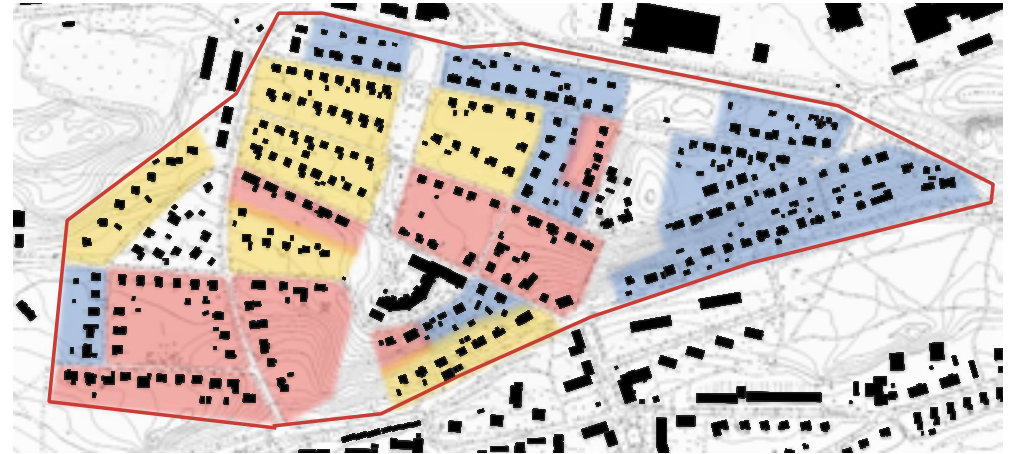
Korttelityyppi, jossa päärakennus sijaitsee

tontin pohjoisosassa vapauttaen eteläosan valoisaksi piha-alueeksi, edustaa ihanteellista jälleenrakentamisajan "talo keskellä puutarhaa" ajattelua. Osin vuoden 1945 asemakaavasta kumpuaa myös kolmas korttelityyppi, jossa rakennukset reunustavat korttelia ympäröiviä tiealueita ja piha-alueet muodostuvat korttelin keskelle. Tämä korttelityyppi toteutuu myös 60-luvulla rakentuneella lounaiskulmalla.

Kaikki korttelit eivät ole täysin yksiselitteisesti luokiteltavissa. Muutamissa kortteleissa osa kohdista edusti hyvin toista korttelityyppiä kuin korttelin muu osa. Jotkin korttelit olisi olisivat sopineet sekä tyyppiin 2 että 3, sillä milloin rakennus on sijoitettu tontin laidalle, sitä rajaavan tien tai pohjoisen ilmansuunnan takia, ei ole yksiselitteistä. Jotkin korttelit eivät sovi kunnolla mihinkään kolmesta korttelityypistä.

Raholassa rakennukset ovat pääasiassa hyvin nähtävissä kadulta, mutta paikoin puu- ja pensasaidat peittävät rakennukset taakseen. Kuvassa Risuharjankatu 7 ja 9.

Raholan alueen korttelit voidaan jaotella karkeasti kolmeen korttelityyppiin sen mukaan, kuinka asuinrakennus ja mahdolliset talousrakennukset ovat sijoittuneet tontille katuun nähden. Tyyppi 1 (sininen) edustaa typografiaa, jossa päärakennus sijoittuu lähelle katua ja talousrakennus tontin perälle muodostaen pihan tontin keskelle. Tyyppi 2 (keltainen) edustaa typografiaa, jossa asuinrakennus on kadun sijainnista huolimatta sijoittunut tontin pohjoislaidalle ja piha-alue muodostuu tontin etelä-osaan. Tyyppi 3 (punainen) on taas typologialtaan sellainen, jossa asuinrakennus sijoittuu ilmansuunnista huolimatta lähelle katua. Piharakennukset sijaitsevat joko talon läheisyydessä tai niitä ei ole ollenkaan. Korttelin keskelle muodostuu avara pihavyöhyke.

Raholan kortteleiden typologian tyyppissä 1 talo sijaitsee lähellä katua ja talousrakennus tontin perällä. Piha-alue muodostuu tontin keskelle.

Raholan kortteleiden typologian tyyppissä 2 asuinrakennus ja mahdollinen talousrakennus sijaitsevat tontin pohjoisosassa ja piha muodostuu tontin eteläosaan huolimatta kadun sijainnista tonttiin nähden.
Ilmakuvat © 2018 BLOM. Kopiointi kielletty.

Raholan kortteleiden typologian tyyppissä 3 asuinrakennukset reunustavat tietä korttelin pitkällä etelä- ja pohjoissivuilla. Piha-alueet muodostuvat korttelin sisäosiin.

Risuharjunkatu 3 talon rakennusvuodeksi on kirjattu 1927.

Sivot portit ja aidat, joiden materiaaleina ovat tyypillisesti puu tai teräs, ovat tyypillisiä jälleenrakentamisaikakauden piirteitä. Niitä on nähtävissä myös Raholassa. Kuvassa Korvenkatu 2:n portti ja puutarha.

Nämä korttelit ovat muodoltaan epäsäännöllisempiä kuin muut alueen korttelit ja niiden rakennuskanta koostuu sekä vanhemmista palstoittamalla syntyneistä rakennuksista että uudemmissa rakennuksista.

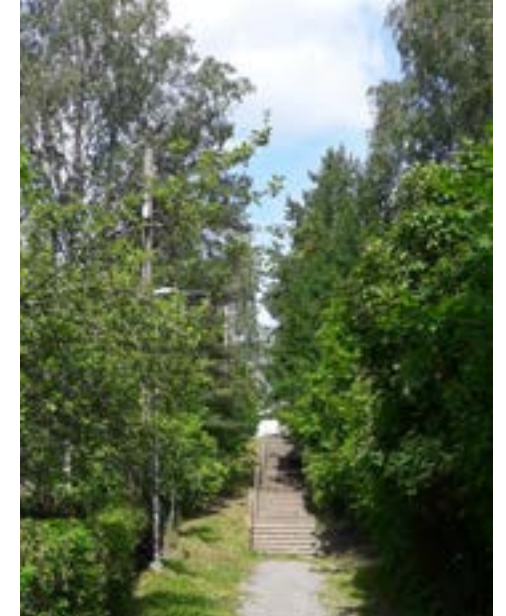
Osa rakennuksista on lähellä katuja, osa taas systemaattisesti tontin perällä. Kuvassa näkymä Korvenkatu 3:sta.

Näkymä Korvenkatu 19:sta. Talot ovat tien vieressä eikä tontteja ole aidattu.

Raholassa monin paikoin tonttien aitaukset eivät ulotu katuun asti. Kuvassa Ketosenkatu 22-18.

Harjun korkeuserojen myötä alueelle on ollut tarpeellista rakentaa portaikkoja. Puut reunustavat portaita kauniisti.

Harjun laelta aukeaa näkymiä pitkälle. Kuvassa keskellä näkyvä aumakattoinen puutalo on vuodelta 1929 (Nokiantie 86).

Julkisivut ja kattomaailma

Palstoittamalla syntyneiden alueiden rakennusten kerroskorkeudet ovat tyypillisesti 1,5-2 kerroksisia, sekä rakennukset ovat kooltaan pieniä ja vaatimattomia. Alueella on muutamia hieman muita kookkaampia palstoittamalla syntyneitä rakennuksia, jotka ovat palvelleet usean perheen tai sukupolven asumuksina. Kattotyypinä on pääasiassa satulakatto. Paikoin rakennuksissa esiintyy myös taitekatto ja aumakatto. Alkuperäiset julkisivut ovat olleet lähes yksinomaan puuverhoiltuja. Myös jälleerakentamiskausi tuotti alueelle runsaasti puuverhoiltuja 1,5 kerroksisia pientaloja. Alueella on myös kymmenisen pienkerrostaloa, joista valtaosa on peräisin jälleerakentamiskaudelta. Osa 60-luvun alueen taloista vastaa tyyliltään vielä hyvin jälleerakentamiskauden piirteitä, kun taas osassa tasakattoihaanetta lähentelevä loiventunut

kattokulma ja kasvanut rakennusmassan koko viittaavat pula-ajan niukkuuden ohittaneeseen aikakauteen.

Vuoden 1949 pientalo, jossa on käytetty vanhoja ikkunoita. Osoite Nokiantie 76.

Osoitteessa Nokiantie 50 sijaitseva palstoittamalla syntynyt rakennus, jonka julkisivu on säilynyt ilman suuria muutoksia. Rakennusvuosi ei ole tiedossa.

Jälleerakentamiskauden pienkerrostalo vuodelta 1955, joka on säilyttänyt hyvin alkuperäisen ilmeensä. Osoite: Risuharjunkatu 4.

Alueen yleisluonne ja säilyneisyys

Raholan alue koostuu kauttaaltaan pienimittakaavaisista rakennuksista. Pula-ajan resurssitehokas ja vaatimaton rakentamistapa ovat leimallisia sekä palstoitussajan että jälleenrakentamiskauden rakennuksille ja pihoille. Vehreys on läsnä molemmissa. 1900-luvun loppupuolen kookkaammat pientalot eivät ole merkittävässä roolissa alueella, vaan näiden vuosikymmenien jälki näkyy alueella enemmänkin julkisivujen modernisoiduissa pinnoissa ja talojen laajennuksissa. Erityisesti jälleenrakentamiskauden rakennuksiin on kohdistunut julkisivumuutoksia, joissa alkuperäisiä materiaaleja on korvattu osin tai kokonaan moderneilla levy- tai kasetti pinnoilla. Joissakin rakennuksissa vanha puuvuoraus on korvattu osin tai kokonaan rappauksella. 2000-luvulle tyypillisiä kookkaita ja korkeita rakennusmassoja on alueella vain muutamia.

Raholan yleisluonne on tunnelmaltaan yhtenäinen, vaikka alueen eri osat ovatkin rakentuneet hieman eri aikakausina. Vanhin osa Raholasta alkaa olla jo monikerroksellisempaa kuin jälleenrakentamiskauden tuottamat alueet. Pihat eivät noudata tiettyä järjestymistapaa eikä katutilakaan ole kauttaaltaan samanlaista, vaan alue on pikemminkin jaoteltavissa erityyppisiin osiin näiden ominaisuuksien mukaan. Alue ei kuitenkaan ole segmenttisesti luonteestaan huolimatta rikkonainen, vaan varsin eheän tuntuinen kokonaisuus.

Jälleenrakentamiskauden pientaloja, joiden julkisivuja on uusittu modernimmeilla vuorausmateriaaleilla. Kuvassa Ketostenkatu 28-32.

Maisemallinen jatkuvuus. Paikoin harjun laelta pilkottaa Pyhäjärven rantaa, mikä luo tilan ja arvokkuuden tuntua alueen pihoille ja katutilaan. Nämä näkymät ovat osoitteesta Korvenkatu 23.

Yhteenveto

Vaikka Raholan tarkastelualueen palstoittamalla syntynyt osa on pinta-alaltaan melko pieni, on sen rakennuksista yli puolet säilyneet hyvin tai osin muuttuneella ulkoilmeellä. Kaikista vanhimmat rakennukset luovat omaleimaisen piirteen järjestelmällisemmin rakentuneen jälleenrakentamisajan harjun alueelle ja 60-luvun jälkeen rakennettujen asuinrakennusten sekaan. Arvojen säilymisen kannalta olisi erityisen tärkeää säilyttää alueen rakennusten pienimittakaavaisuus, kaduille aukeavat laajat harjun alarinteen näkymät ja kortteleiden rakenne eritoten kortteleiden 3016, 3017, 3015, 3010, 3011 ja 3008 osalta.

Kortteleissa 3001, 3002, 3004, 3005, 3007 ja 3013 taas on herkkiä kohtia, jotka sisältävät arvokasta rakennuskantaa. Näiden ennen vuoden 1945 asemakaavaa rakennettujen talojen kohdalla olisi tarvetta lisäselvitykselle, jos asemakaavaa muutetaan

sellaisella tontilla tai tontin vieressä. Tärkeää alueen arvojen säilymiselle olisi varmistaa rakennusten pienimittakaavaisuuden säilyminen. Sekä uudessa että olemassaolevia rakennuksia korjaavassa rakentamisessa olisi hyvä suosia perinteisiä rakennusmateriaaleja, kuten puuta, tiiltä ja rappausta. Jos alueelle toteutetaan lisää pienkerrostaloja, olisi niissä syytä välttää elementtisaumojen näkymistä, koska ne eivät ole osana alueen vallitsevaa rakennustapaa.

Raholan metsä on hyvä leikki- ja virkistysalue.

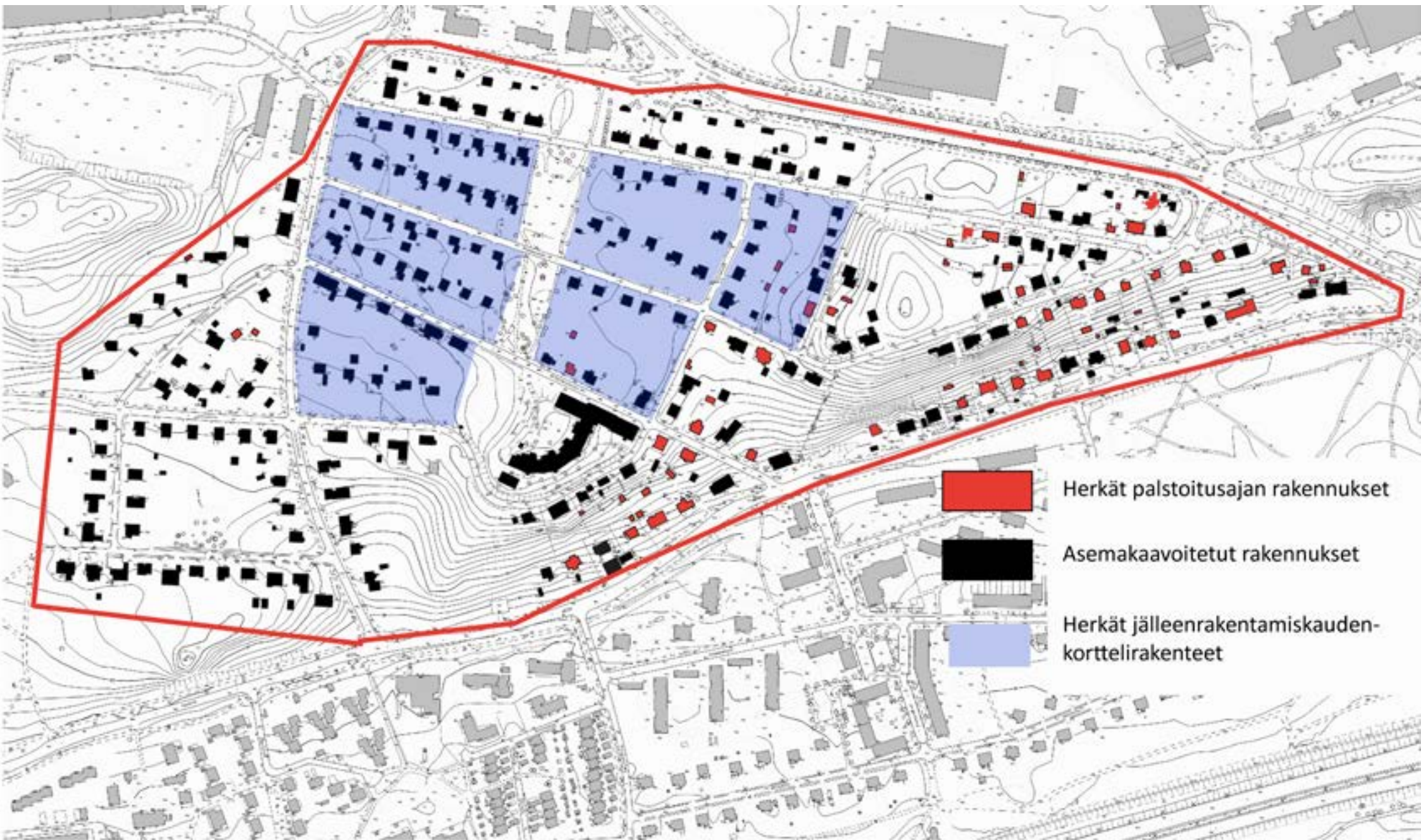
Raholan koulu sijaitsee 50-luvulla rakentuneella alueella. Kuvassa oikealla Metsäkylänkatu 12:sta asuinrakennus.

Raholassa paikoin kaduilla voi havaita harjun korkeuserot. Kuvassa näkyvät Korvenkatu 5 ja 3.

Raholan koulun taakse aukeaa metsää. Kuva on otettu Korvenkadulle päin.

Yhteenvetokartta, jossa on havainnollistettu sinisellä herkät korttelialueet, joiden yhtenäisyys ja luonne voi kärsiä täydennysrakentamisesta. Punaisella karttaan on merkitty palstoitusajan rakennukset, joiden läheisyydessä on myös syytä käyttää erityistä harkintaa mahdollisten asemakaavamuutosten yhteydessä.

Risuharjuntie 9:n asuinrakennus on vuodelta 1938 ja edustaa palstoitusajalle tyypillistä pientä kapearunkoista omakotitaloa jyrkällä kattokulmalla.

Tyypillisessä jälleenrakentamisaikakauden talossa kattokulma on loivempi ja runkosyvyys hieman suurempi kuin palstoittamalla syntyneissä. Kuvassa Ketostenkatu 26 rakennus, joka on vuodelta 1944.

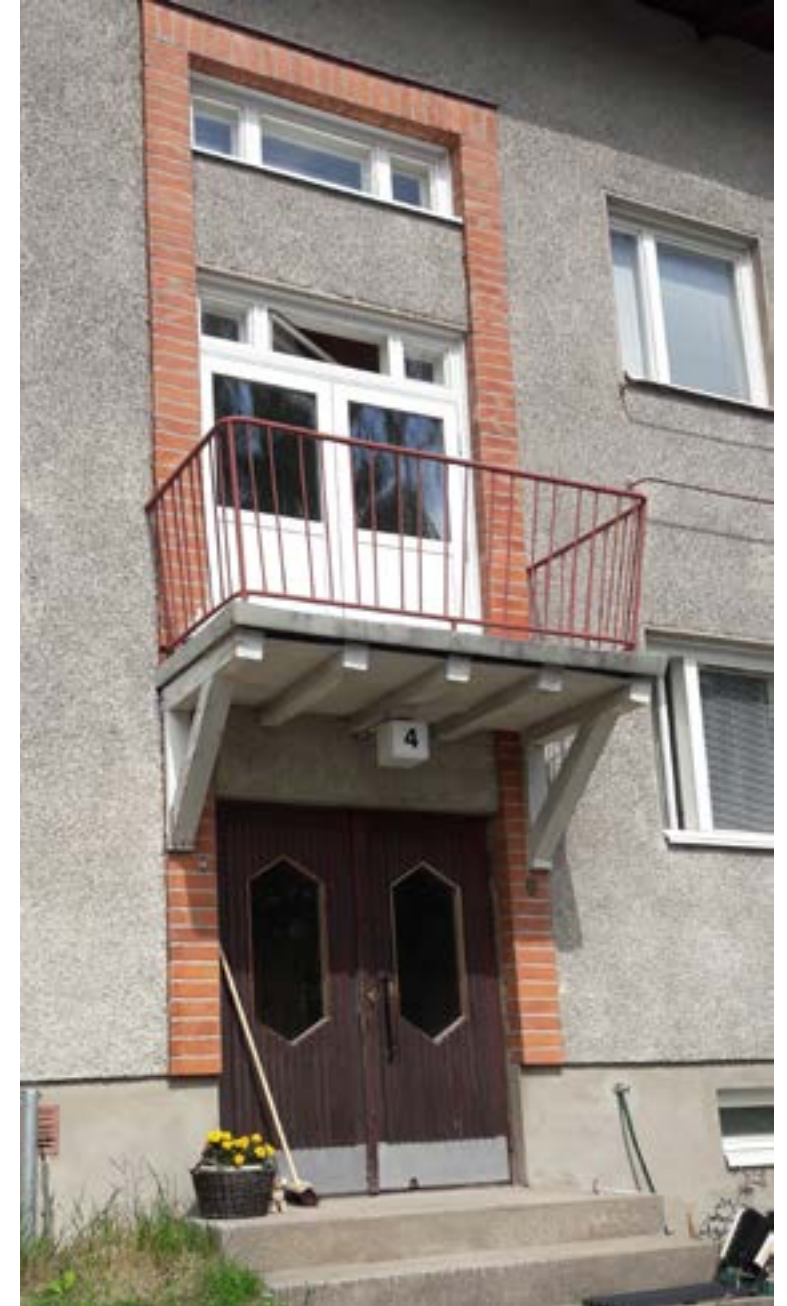
Risuharjuntie 4:n pihapiiri edustaa tunnelmaltaan hyvin 50-luvun pienkerrostalojen pelkistettyjä pihvoja.

Ketostenkatu 19 pihapiiriin kuuluu pieni vuonna 1935 valmistunut asuinrakennus ja suurempi asuinrakennus, jonka tarka rakennusvuosi ei ole tiedossa. Oletettavasti se on samalta aikakaudelta kuin pienempikin rakennus.

Nokiantie 66 edustaa 1920-luvun aumakattoista noppatalotyyppeä, jollaisia Raholasta löytyy pari. Rakennuksen valmistusvuodeksi on merkitty 1926.

Risuharjuntie 4:n pienkerrostalon detaljointi on puhdasta 50-lukua tyyliltään ja materiaaleiltaan. Rappaus, puu, tiili ja maalattu teräskateet edustavat ajalleen tyypillisen käsityövaltaisen rakentamisen piirteitä.

Takahuhti/Ristinarkku

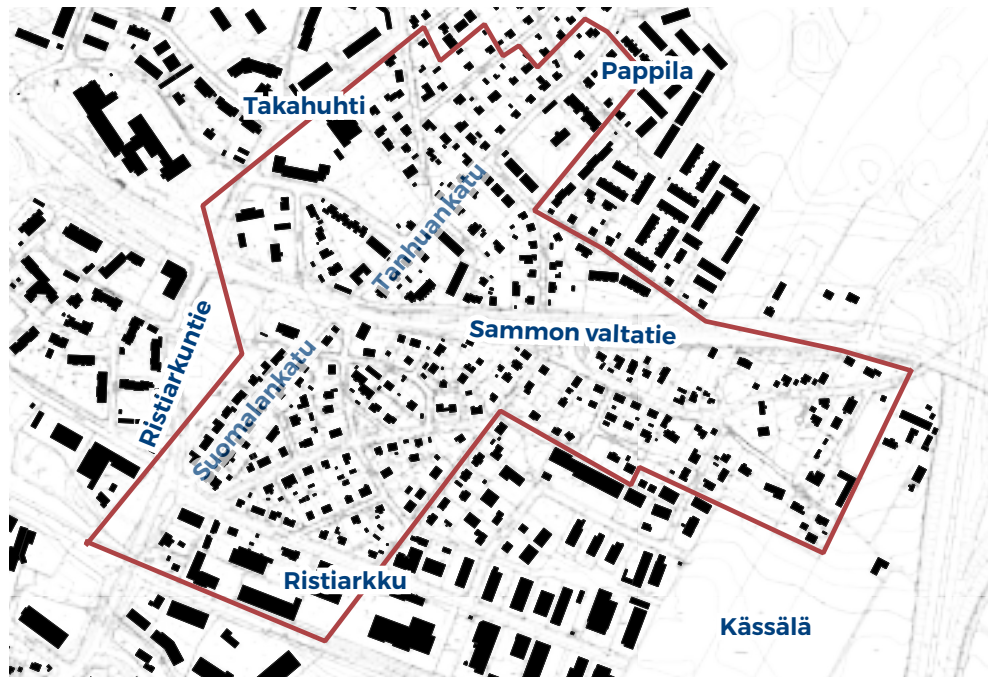
Alueen rajaus ja väestö

Tällä hetkellä Ristinarkun keskusta sijaitsee Sammon Valtatien ja Ristinarkuntien risteyksessä, joka oli vanhan Takahuhtin kylän keskus. Alkuperäinen Ristinarkku sen sijaan sijaitsi noin sata metriä itämpänä, kohdassa missä Tanhuankadun ja Suomalankadun loppupäät kohtaavat Sammon Valtatien. Selvitysalueella sijaitsee nykyään Ristinarkun kaupunginosaa sekä Pappilan eteläosa.

Selvitysalue rajautuu etelässä Tampere-Haapamäki-rautatiehen. Junaradan

varrella sijaitsi rautatieasema, josta ihmiset pääsivät Tampereen keskustaankin tehtaisiin töihin ja alueelle alkoi muodostua työläisten asuinalue.

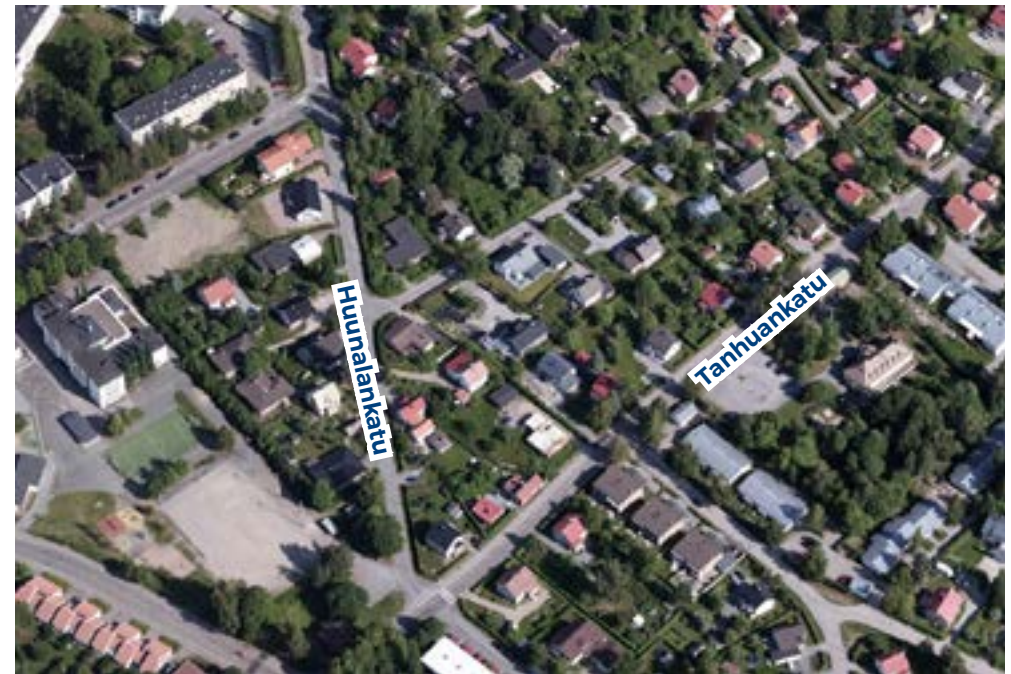
Tarkastelualueen pinta-ala on noin 46 hehtaaria ja asukkaita on noin 1700. Tässä selvityksessä keskitytään Takahuhtin varhaisen asutuksen keskittymään, joka erottuu selvästi vuoden 1946 ilmakuvasista, ja myöhemmin kaavoittamalla syntyneet alueet ovat jätetty tarkastelun ulkopuolelle.

Rakeisuuskartta alueesta. Punaisella viivalla on merkitty selvityksessä tarkasteltava alue.

Viistokuva etelästä. © 2018 BLOM. Kopiointi kielletty.

Viistokuva etelästä. © 2018 BLOM. Kopiointi kielletty.

Historia ja alueen syntyminen

Takahuhdin alueelta on löytynyt muinaisjäänteitä, joiden perusteella on päätelty, että kylässä on ollut kiinteää asutusta ja rautakaudelta lähtien.

Takahuhdin kylä sijaitsi Messukylän kunnassa, junaradan varrella. Takahuhti oli Messukylän kunnista suurin ja todennäköisesti vanhin. Vanhan Takahuhdin kylän keskus sijaitsi nykyisen Ristinarkun kaupunginosan kohdalla ja suurin osa kylän taloista sijaitsi vielä 1800-luvulla tiheäksi

ryhmäksi rakennettuna. Takahuhdin asutus oli muodostunut ryhmäkyläksi jo ennen 1300-lukua. Messukylän kunta, johon Takahuhti ja Ristinarkku kuuluivat, liitettiin vuonna 1947 Tampereen kaupunkiin.

Aluelle valmistui koulu jo vuonna 1939 ja koulurakennus on edelleen käytössä. Alueen eteläpäässä sijaitsi juna-asema, josta alueen asukkaat pääsivät Tampereelle töihin.

Lintuperspektiivi ilmakuva alueesta vuodelta 1967. Punaisella ympyröity selvityksen tarkastelualue. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Ilmakuva alueesta vuodelta 1946 ennen alueen ensimmäistä asemakaavaa

Ilmakuva alueesta vuodelta 1956, jolloin Sammon valtatie eteläpuolelle ja Pappilaan olivat syntyneet ensimmäiset asemakaavat.

- ennen 1940-lukua rakennettu talo
- 1940-luvulla rakennettu talo
- 1950-luvulla rakennettu talo
- vuoden 1960 jälkeen rakennettu talo

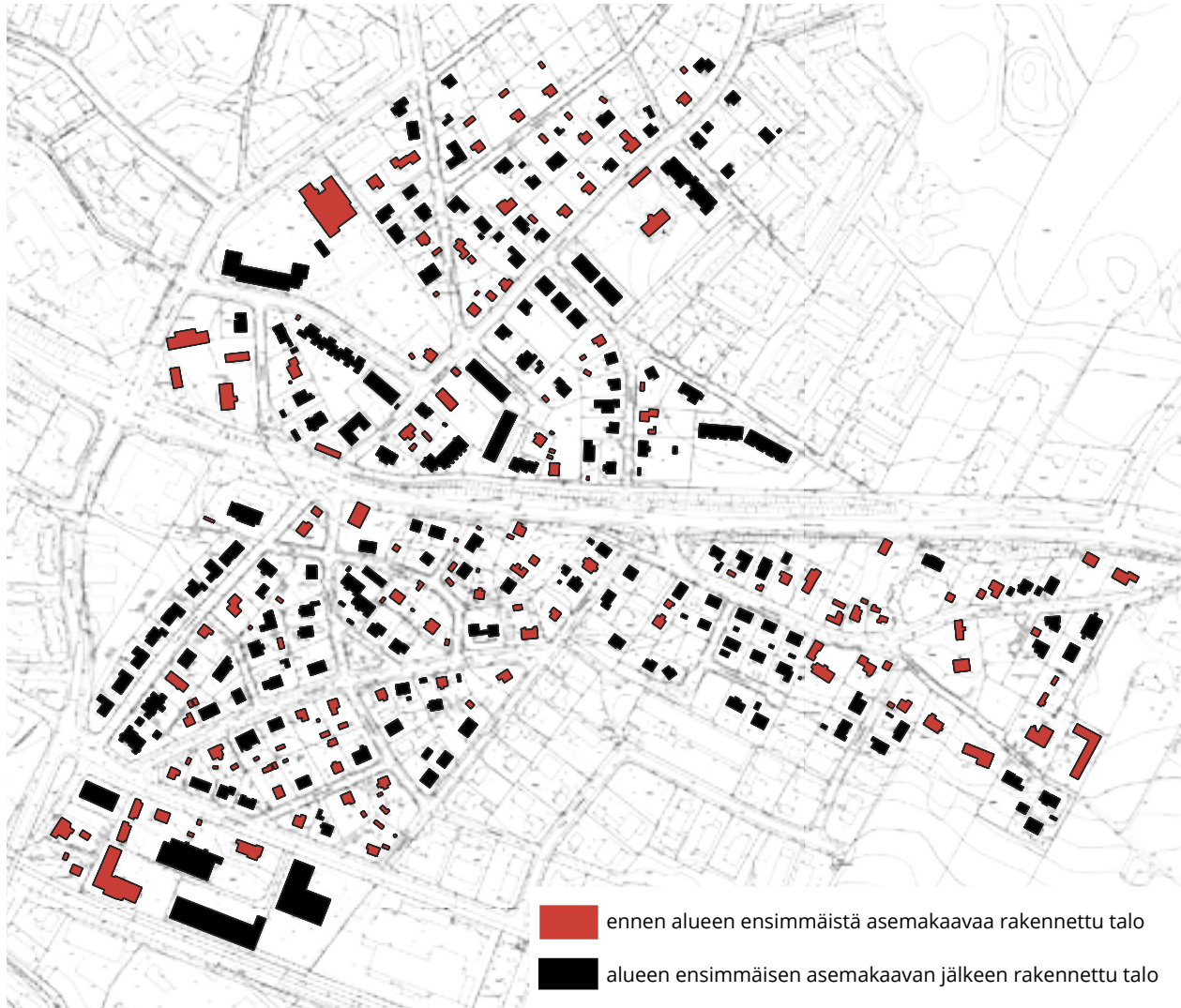

Kartta alueen talojen rakennusvuosista.

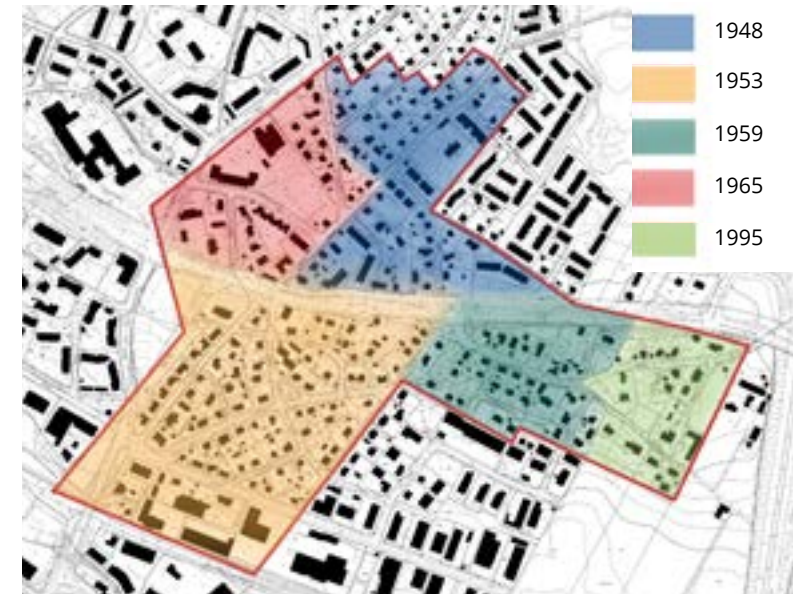
Asemakaava

Selvitysalueelle on tehty asemakaavoja eri aikoihin. Pappilan alueelle on laadittu ensimmäinen asemakaava jo vuonna 1948, missä on esimerkiksi määritelty, että Tanhuankadun talojen tulee rakentua

tien viereen. Vuoden 1948 asemakaavan jälkeen alueelle on tehty paljon asemakaavamuutoksia, eikä alueen ensimmäinen asemakaava ole enää voimassa tarkastelualueella.

Ennen ja jälkeen alueen ensimmäisen asemakaavan rakennetut talot. Tarkastelualueen ensimmäiset asemakaavat ovat syntyneet monena eri vuonna.

Kartalla kuvattuna eri väreillä minä vuonna eri alueille on syntynyt ensimmäinen asemakaava.

Viisi vuotta Pappilan ensimmäisen asemakaavan jälkeen syntyi Sammon valtatie eteläpuolen ensimmäinen asemakaava. Kyseiseen asemakaavaan tehtiin muutoksia monien korttelien osalta vuonna 1959 ja osassa alueen tonteista on edelleen voimassa vuoden 1959 asemakaava. Monilla alueen tonteilla on edelleen voimassa vuoden 1959 asemakaava ja osalle on rakennettu uusia rakennuksia.

Aivan selvitysalueen itäpäässä on vanhoja maatiloita joille on laadittu ensimmäinen asemakaava vasta vuonna 1995. Veijanmäenkadun varrelle on rakennettu 2010-luvulla uusia rakennuksia ja niitä varten on laadittu uusi asemakaava 2010-luvulla.

Messukylän vanha Pappila, jonka on suunnitellut arkkitehtitoimisto Björklund-Myntti vuonna 1919. Rakennus edustaa klassista tyyliä ja se on peruskorjattu vuonna 1982. Rakennus toimii nykyään seurakunnan toimitiloina. Osoite Tanhuankatu 40.

Kaupunkikuvalliset piirteet

Rakentamisaikakaudet

Alueen vanhinta rakennuskantaa ovat maatilan pää- ja talousrakennukset. Sammon valtatie eteläpuolella on vanhoja 1920-luvun klassistisia taloja.

Alueella sijaitseva koulurakennus on vuodelta 1939, koulua on myöhemmin laajennettu alueen asukasluvun kasvettua. Takahuhdin koulun ympärillä on alueen vanhaan rakennuskantaan kuuluvia taloja. Esimerkiksi korttelligissa 5592, tontilla 10, sijaitsee vanha huvilatyyppinen puolitoistakerroksinen omakotitalo, joka on rakennettu vuonna 1935. Tontilla on myös samanikäinen talousrakennus.

Tanhuankadulta löytyy melko yhtenäinen 1940-luvulla rakennettujen puolitoistakerroksisten talojen alue.

Alueen kaksikerroksiset tasakatsoiset rivitalot ovat valmistuneet 1970-luvulla. 1970-1990 -luvulla alueen vanhoihin omakotitaloihin on tehty julkisivumuutoksia, kuten ikkunoiden suurennoksia ja talojen laajennuksia. Myös puisien julkisivujen levytyksiä esiintyy muutamassa vanhassa talossa. Yli-Heikkilänkujalla ja Veijanmäenkadulla on yhtenäinen 2010-luvulla rakennettujen talojen alue.

Korttelirakenne ja katutilat

Jälleenrakentamisaikakauden talot sijaitsevat usein rivissä tontin etupuolella. Jälleenrakentamisaikakauden omakotitalojen huomattava piirre on, että varsinaisia piharakennuksia ei ole, vaan kellari toimi ulkovarastona ja autotallina. Sen sijaan monet alueen vanhimmista rakennuksista ovat sijoittuneet kadun varteen ja niiden piharakennukset sijaitsevat tontin perällä.

Sammon valtatie eteläpuolisessa osassa tiet eivät noudata ruutukaavaa, vaan neliön muotoista aluetta halkovat kaksi alueen kulmasta kulmaan kulkevaa tietä. Alueen keskellä, teiden risteyksessä on aukiomainen puisto, jonka nimi Kakaravaara muistuttaa alueen entisestä epävirallisesta nimestä.

Sammon valtatie on hyvin vilkas tie, joka jakaa selvitysalueen kahteen osaan. Sammon valtatie poikkeaa vikkauudellaan muista alueen rauhallisista ja vehreistä teistä.

Veijanmäenkatu. Vasemmalla puolella katua on 2010-luvulla rakennettuja taloja, jotka rajaavat katutilaa. Oikealla puolella on vuosina 1925 ja 1948 rakennetut talot, jotka on sijoitettu tontin keskelle ja kadun varsi on hyvin vehreä.

Sammon valtatie ja Ristinarkuntien risteyksessä rakennetaan uusia kerrostaloja vanhan Jankan liikekeskuksen tilalle. Katutila on risteysalueella hyvin leveä.

Eri vuosikymmeninä rakennettuja taloja yhdistää jyrkkä harjakatto. Osoitteesta Kukkuraisenkatu 9 on purettu vuonna 2011 vuonna 1927 rakennettu talo uuden, kuvassa näkyvän, kivitalon tieltä. Tontilla on edelleen voimassa vuoden 1959 asemakaava.

Vanha talo vuodelta 1927 osoitteessa Kukkuraisenkatu 3.

Julkisivut ja kattomaailma

Monet alueen vanhat rakennukset edustavat klassismin huvilatyyppejä sovelluksia, jossa on jyrkkä harjakatto tai mansardikatto.

Ristinarkussa Kukkoinkivenkadun varrella on samaan asuun korjattu 1950-luvun taloryhmä, joka muodostaa kaupunkikuvalisestisesti yhtenäisen kokonaisuuden.

Alueella on eniten puisia julkisivuja, noin 40%. Puisia julkisivuja löytyy erityisesti alueen vanhimmasta rakennuskannasta.

Jälleenrakentamisaikakauden rakennuksissa on sen sijaan paljon rapatuja julkisivuja ja julkisivumateriaalien jakauma on alueella melko sekava, yhtä materiaalia löytyy vain pieninä ryhminä vierekkäin tai vastakkain.

Huomattavasti eniten alueella on jyrkkiä harjakattoja, joita esiintyy erityisesti alueen vanhimmissa taloissa. Jyrkkiä kattoja on noin 75% ja loivia kattoja tai tasakattoja vain 25%. Talojen yhteneväinen kattomaailma luo alueelle yhtenäisen katukuvan.

Alueen ominaispiirteet

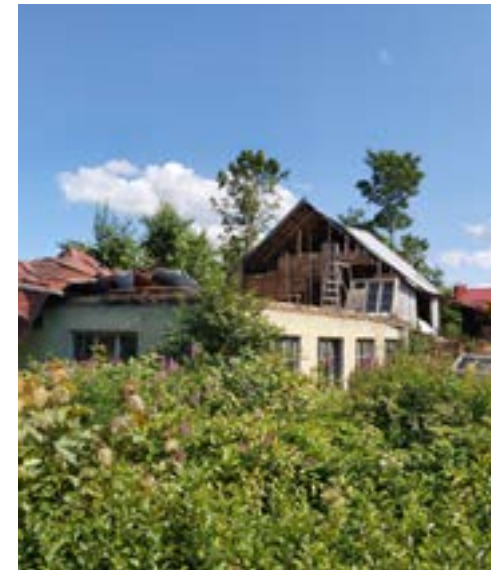
Vaikka alueella ovat sekoittuneet eri rakentamisaikakaudet, löytyy alueelta muutamia hyvin säilyneitä vanhoja taloryppäitä. Esimerkiksi Veijanmäenkadun sekä Ala-Heikkilänkadun risteyksessä sijaitsee vanhojen pihapiirien muodostama kokonaisuus. Sammon valtatie eteläpuolella oleva alue on melko yhtenäinen, sillä se muodostuu melko pienimittakaavaisista rakennuksista, vaikka rakennukset ovat eri vuosikymmeniltä.

Yhteenveto

Alueella on säilynyt siellä täällä yksittäisiä vanhoja rakennuksia pihapiireineen. Alueen vanhinta rakennuskantaa olevat maatilat ovat oleellinen osa alueen historiaa ja siksi säilyttämisen arvoisia. Vaikka alueella sijaitsee paljon eri vuosikymmeninä rakennettuja taloja, luovat yhtenäinen kattomaailma sekä kerroskorkeus paikoitellen hyvin yhtenäisen kaupunkikuvan. Alueella muutama rakentamaton asemakaavoitettu tontti Yli-Heikkilänkujan luona, mutta muuten alue on melko täyteen rakennettu. Alueelta löytyy jonkin verran jaettavissa olevia tontteja, erityisesti alueen vanhimman rakennuskannan tontteja on jaettavissa.

Maaseutumaista näkymää Ristinarkussa Ala-Heikkilänraitilla

*Yllä: Purkutöitä Suomalankadulla
Vasemmalla: Veijanmäenkatu 20:ssä päärakennus, talousrakennus ja tontin rajalla oleva puusto muodostavat pihapiirin*

Uusikylä

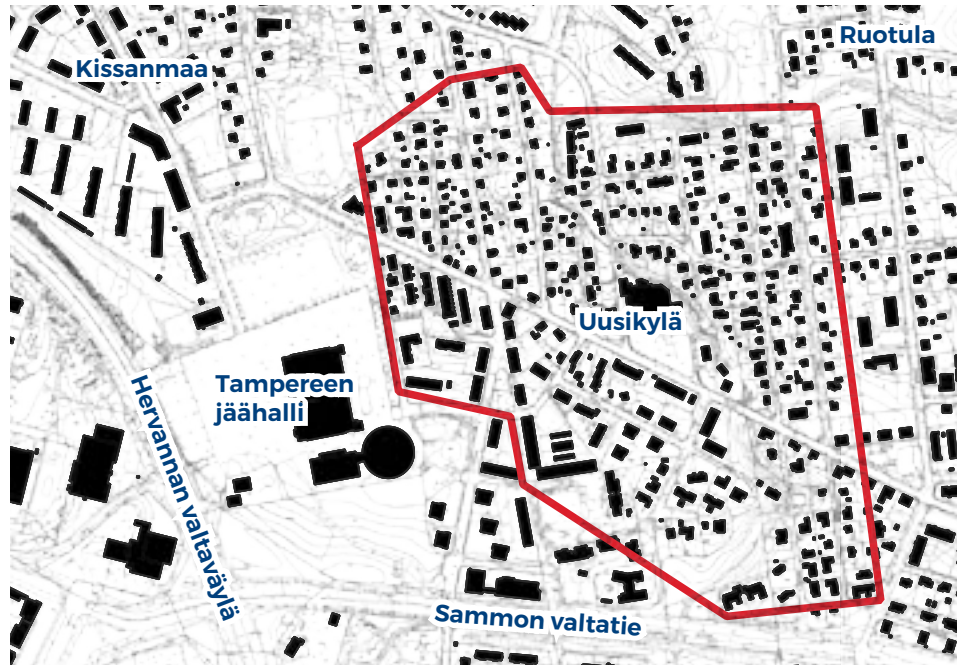
Alueen rajaus ja väestö

Uusikylä sijaitsee Itä-Tampereella, noin neljän kilometrin päässä Tampereen keskustasta. Uusikylä rajautuu idässä Ruotulaan ja Huikkaaseen, etelässä Hakametsään, lännessä ja pohjoisessa Kissanmaahan. Uudenkylän tilastoalueella asuu noin 1 300 asukasta.

Alueen rakennuskanta jakautuu melko selkeästi Takahuhtintien pohjoispuoliseen vanhaan omakotialueeseen ja eteläpuoliseen lähiömäisesti rakennettuun 60-70-lukujen kerros- ja rivitaloalueeseen.

Uudemmat kerros- ja rivitalot poikkeavat kooltaan ja rakeisuudeltaan voimakkaasti vanhasta omakotialueesta.

Maasto alueella on kumpuilevaa hiesu- ja savimaata. Ennen asutuksen tuloa alueelle maasto oli pitkään korpimaata, jossa vesisilmäkkeet hankaloittivat asumista. Aluetta halkaisee pieni Vuohenojan puro, joka laskee lidesjärveen. Vanhimpien alueiden katuverkosto on suorakaiteinen ja kadut muodostuvat vanhojen tilojen rajojen mukaan luoteis-kaakko-suuntaisesti.

Rakeisuuskartta 1:10 000. Tarkastelualue rajattu punaisella.

© 1967, E.M. Staff. Vapriikin kuva-arkisto.

Ilmakuva vuodelta 1967. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

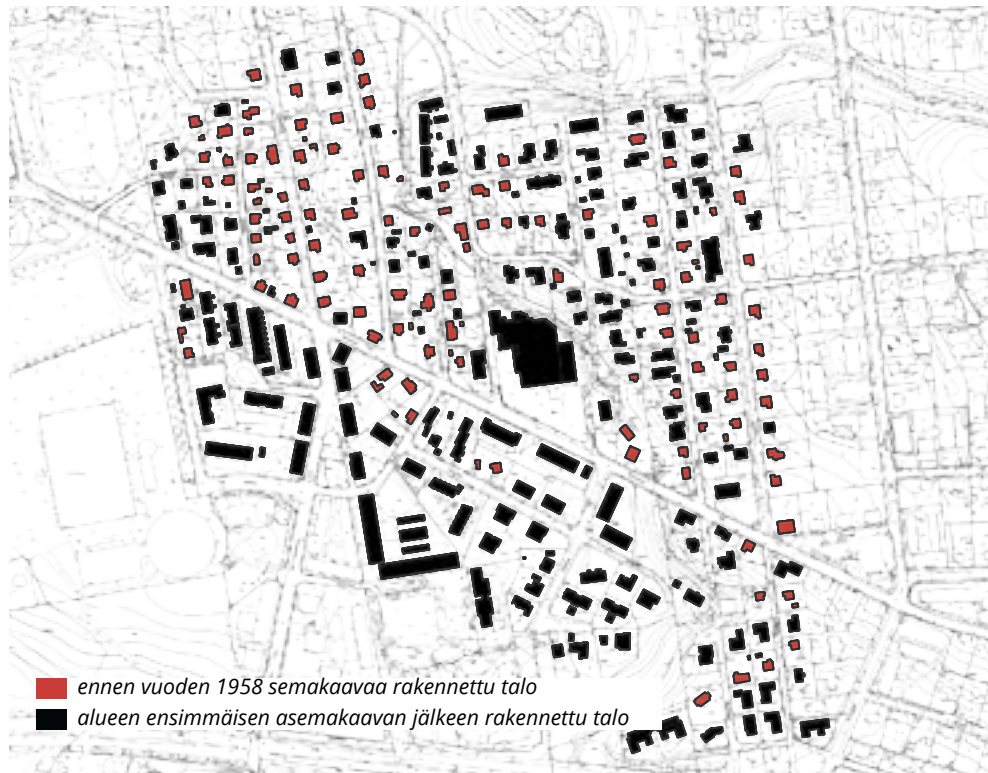
Viistokuva etelästä. © 2018 BLOM. Kopiointi kielletty.

Asemakaava

Uudenkylän ensimmäinen asemakaava on laadittu vuonna 1958. Sitä laadittaessa alue oli pääosin yksityisten omistuksessa ja siellä oli jo noin 313 rakennusta, joista iso osa oli talusrakennuksia. Asemakaavassa pyrittiin säilyttämään olemassa oleva tilanne ja tästä syystä suunniteltu kaupunginosakeskus kerrostaloineen päätettiin sijoittaa Takahuhtintien eteläpuolelle, eikä sen varteen. Asemakaavassa alueen asukasluvuksi arvioitiin 1450 asukasta ja tämä toteutui hyvin pitkälti, sillä vuonna 1987 alueella asui 1533 asukasta.

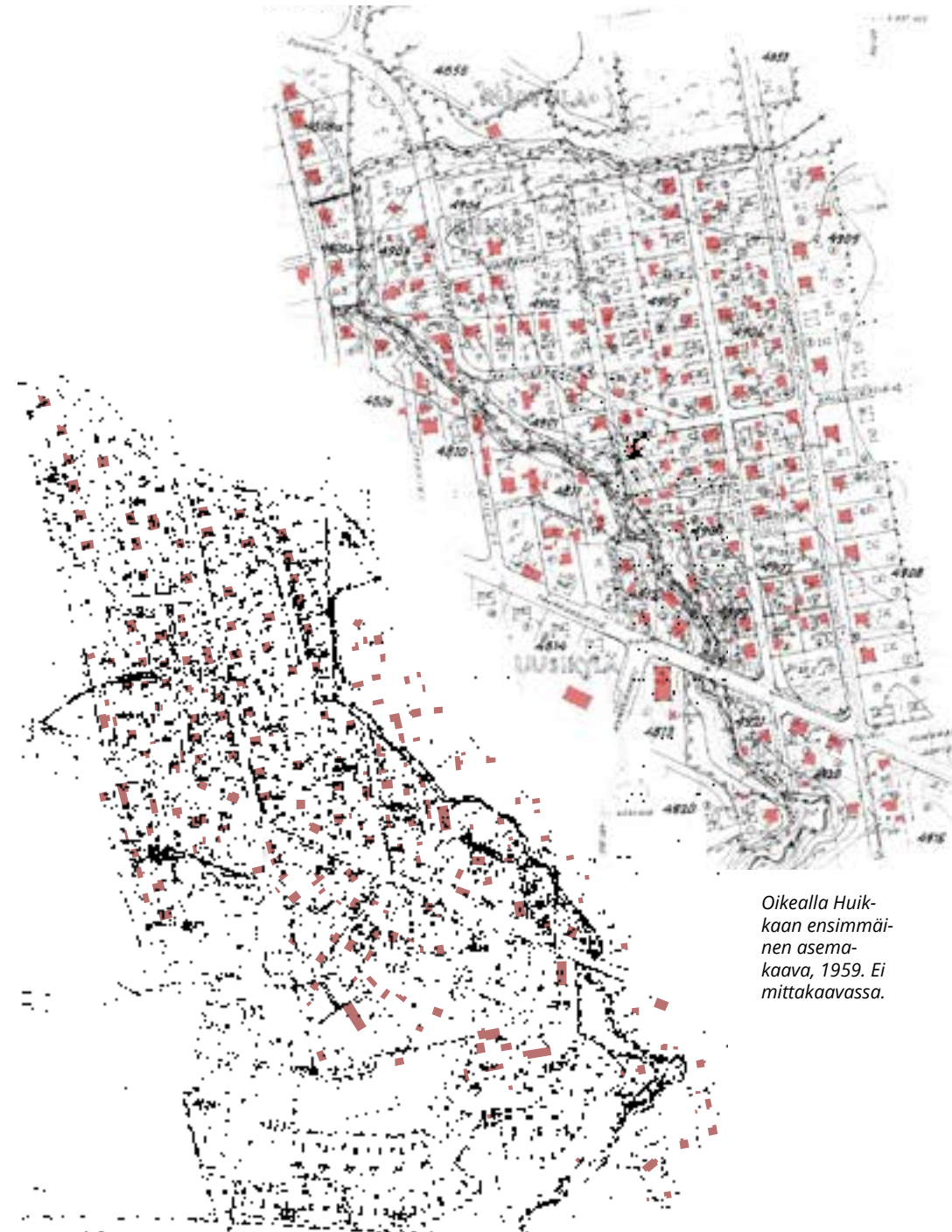
Vuonna 1970 laadittiin laajempi Uudekylänkadun vartta koskeva asemakaavan muutos, joka on voimassa näillä alueilla tälläkin hetkellä. Uudenkylän omakotialueella on voimassa edelleen vuoden 1958 asemakaava.

Tarkastelualueen itäosan ensimmäinen asemakaava on Huikkaan asemakaava vuodelta 1959. Tämä kaava on niin ikään voimassa suurella osalla alueesta, mutta itäosiin on tehty myös useita tonttikoh- taisia kaavamuuoksia pääosin 1960- tai 1970-luvuilla.

- ennen vuoden 1958 asemakaavaa rakennettu talo
- alueen ensimmäisen asemakaavan jälkeen rakennettu talo

Uudenkylän rakennukset vuonna 2019 jaoteltuna ennen ensimmäistä asemakaavaa ja sen jälkeen rakennettuihin rakennuksiin. 1:7500.

Oikealla Huikkaan ensimmäinen asemakaava, 1959. Ei mittakaavassa.

Uudenkylän ensimmäinen asemakaava, 1958. Ei mittakaavassa. Punaisella on korostettu rakennukset, jotka olivat olemassa ensimmäistä asemakaavaa laadittaessa.

Historia ja alueen syntyminen

Uudenkylän alue mainitaan Tampereen historiassa ensimmäisen kerran puhuttaessa jääkauden jälkeisestä ajasta. Silloin Etelä-Suomea peittäneen Ancyclus-järven väistyttyä Uudenkylän, Takahuhdin ja Järvensivun alueelle nousi esiin järven pohjajepitoksi syntyneet yhtenäiset savikot. Alueelta on löydetty kirves, joka on peräisin arviolta 550-800 jKr.

Uudenkylän alue on kuulunut Messukylän pitäjään, jonka suurin keskus aikoinaan oli Takahuhdin kylä. Uudenkylän alue alkoi muodostua 1900-luvun alussa Tampereen "esikaupungiksi", kun Takahuhdista päätettiin rakentaa tie Tampereen kaupunkiin. Takahuhdin talolliset Kokko, Kyrölä ja Janka vuokrasivat alueitansa kaupungin rajan välittömästä läheisyydestä uusia rakennuspaikkoja, joille talot sai rakentaa haluamallaan tavalla ilman rakennusjärjestystä. Pula-aikana rakennusmateriaaleja tuli käyttää säästeliäästi ja moni talo rakennettiin kierrätysmateriaaleista. Talollisten maat ulottuivat kapeina luoteisuuntaisina suikaleina rautatieltä aina Näsijärvelle asti. Nämä linjat on edelleen nähtävissä katujen linjauksissa. Vanhojen katujen nimet eivät ole enää alkuperäisiä ympäristöä kuvaavia kadunnimiä.

Paavo Järvisen kauppa Takahuhdintien varrella vuonna 1937. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto. E. M. Staff.

Vuonna 1912 alueella oli vain parikymmentä taloa, mutta rakennustahti kiihtyi 1920-30-luvuilla ja alueen asukasluku oli kohonnut 1930-luvulle tultaessa noin 500:aan. Vuoden 1946 loppuun mennessä Uudessakylässä oli noin 130 taloa. Vuokramaille rakentaneet talolliset saivat lunastaa tonttinsa omakseen vuonna 1918 säädetyin torpparilain puitteissa.

Uusikylä liitettiin Tampereen kaupunkiin Messukylän alueliitoksena vuonna 1945. Vuonna 1958 alueelle tehtiin ensimmäinen asemakaava, jossa pyrittiin säilyttämään alueen vallitseva tilanne ja osoitettiin alueen keskukseksi kerrostaloalue Takahuhdin tien eteläpuolelle. Tampereen kaupungin vahvimpina kasvun vuosina 1965-66 rakennettiin Uuteenkylään yli 200 taloa. Vuonna 1970 laadittiin laajempi Uudenkylänkadun vartta koskeva asemakaavan muutos. Suomen ensimmäinen vuonna 1965 valmistunut Hakametsän jäähalli sijaitsee Uudessakylässä. Sammon valtatie rakentui 1960-luvulla jäähallin kulmalle erottaen Uudenkylän Hakametsän alueesta.

Maisemakuvaa Uudestakylästä vuonna 1946. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto. Jussi Kangas.

Ilmakuva vuodelta 1946. 1:10 000

Ilmakuva vuodelta 1966. 1:10 000.

Kaupunkikuvalliset piirteet

Rakentamisaikakaudet

Uusikylä alkoi rakentua 1900-luvun alussa ja kiihkeintä rakennusaikaa olivat 1920- ja 1930-luvut. Alueelta löytyy vielä useita 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä peräisin olevia taloja. Yhtenäisiä kokonaisuuksia on havaittavissa etenkin tarkastelualueen länsiosissa Lumikonkadulla, Kärpänkadulla sekä Vasamakadulla.

Jälleenrakennuskauden taloja 1940- ja 1950-luvuilta löytyy vanhimpien talojen rivistöjen jatkoina eniten Uudenkylänkadulta, Jousikadulta, Tiilikadulta sekä Ali-Huikkaantieltä.

Uudenkylän jakavan Takahuhdintien eteläpuoli on rakentunut myöhemmin, pääasiassa 1960- ja 1970-luvuilla ja koostuu suureltaosin kerros- tai rivitalorakentamisesta. Vuodet 1965 ja 1966 olivatkin toinen kiivas rakentamisen ajankohta alueella ja silloin Uuteenkylään rakennettiin yli 200 taloa. 1960- ja 1970-lukujen omakotirakentamista on eniten tarkastelualueen itäosissa. Lisäksi etenkin tarkastelualueen

Talo vuodelta 1925, Kärpänkatu 8. eteläosissa on useita 1980- ja 1990-luvulla rakennettuja rivitaloyhtiöitä.

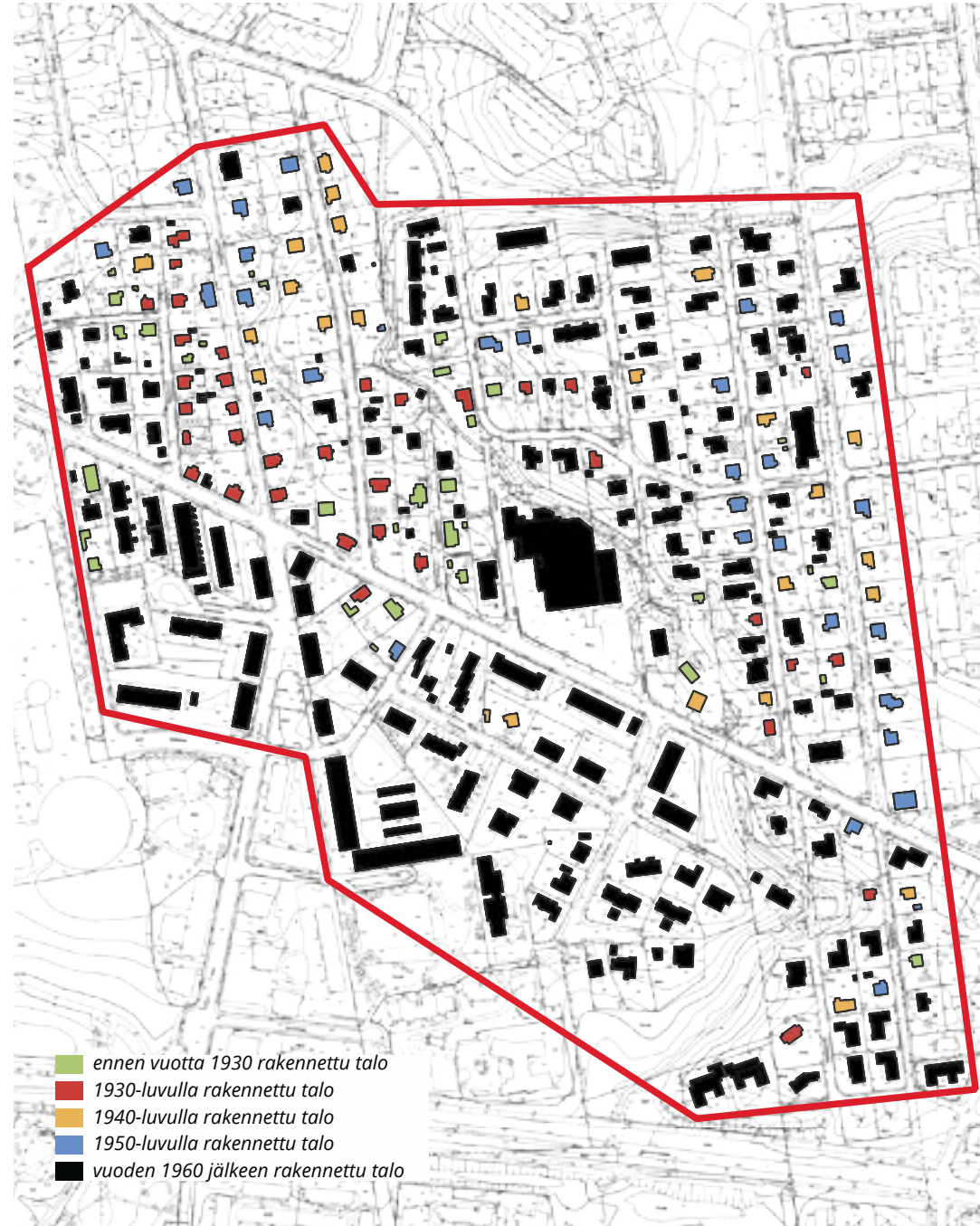
Tarkastelualueella on yhteensä 239 päärakennusta. Niistä 14 on rakennettu ennen 1930-lukua ja 36 1930-luvulla. 1940-luvulla rakennettuja rakennuksia löytyy 24 ja 1950-luvun rakennuksia alueella on 28. Suurin osa alueen rakennuksista on kuitenkin rakentunut 1960-luvulla tai sen jälkeen. Niitä alueella on 137 kappaletta.

Takahuhdintie jakaa alueen vanhaan omakotialueeseen ja lamellikerrostalojen alueeseen. Kuvassa Takahuhdintien ja Uudenkylänkadun kulmassa sijaitsevat 1960-luvun kerrostalot.

Talot vuodelta 1935, Uudenkylänkatu 20 ja 22

Uudenkylän rakennukset rakennusvuosikymmenten mukaan, 1:5000.

Korttelirakennetta Uudenkylän vanhimmilta alueilta pääasiassa 1920- ja 30-luvuilta, jolloin talot sai rakentaa haluamallaan tavalla. Talot sijoittuneet reunustamaan katua.

Ilmakuvat: © 2018 BLOM. Kopiointi kielletty.

Tampereen kaupungin kasvun suurimpina vuosina 1960-luvulla rakennettiin lamellitaloja, jotka muodostavat suurimittakaavaisempaa korttelirakennetta.

Korttelirakenne ja katutilat

Uusikylä muodostui hyvin vapaalla rakennusjärjestyksellä. Vanhimpien alueiden 1920- ja 30-luvun talot on sijoitettu vapaasti tontille, pääsääntöisesti kuitenkin reunustamaan katua, jotta takapihalle on jäänyt viljelystilaa mahdollisimman paljon. Sama trendi on jatkunut seuraavillakin vuosikymmenillä ja korttelirakenteen osalta etenkin tarkastelualueen pohjoisalue on melko yhtenäinen. Takahuhdintien varrelta voi huomata, kuinka vanhimpia taloja on sijoitettu aivan tiehen kiinni, joka muodostaa rajattua katutilaa. Tämä koskee kuitenkin vain yksittäisiä rakennuksia, eikä katua rajaavaa korttelirakennetta ole haluttu lisätä vuoden 1958 ja 1959 ensimmäisillä asemakaavoilla.

Alueen omakotiasutus oli jo hyvin pitkälti muodostunut, kun ensimmäiset asemakaavat laadittiin. Uudenkylän ensimmäisessä asemakaavassa kuitenkin ohjattiin Takahuhdintien eteläpuolisen alueen lamellikerrostalojen muodostumista. Lamellitalot eroavat kaupunkikuvallisesti vahvasti vanhasta ja pienipiirteisestä puurakentamisesta, vaikka vanhimmat kerrostalot ovatkin vain kaksi- tai kolmikerroksisia. 1970-luvulla tehdyn Uudenkyläntien varren asemakaavamuutoksen myötä alueelle rakennettiin entistä isompia viisikerroksisia lamellitaloja.

Ensimmäisen asemakaavan kaupunginosakeskusta on pyritty luomaan aukiomaisella rakenteella Uudenkyläntien varteen.

Alue on tällä hetkellä pysäköintipaikkana, eikä keskusta-ajatus ole havaittavissa. Viereisten talojen kivijalassa on muutama liiketila, joissa toiminta jättää katutilan kuitenkin melko passiiviseksi. Asuinalueen palvelut ovat keskittyneet Sammon valtatievarressa sijaitsevaan 1980-luvulla valmistuneeseen kauppakeskukseen.

Osa elementtilamellitaloista on suunnattu rajaamaan katutilaa, osa taas poikittain katuun nähden. Rakenne jättää kerrostalojen pihat avoimiksi kadulle päin. Kaupunkikuvallisesti elementtitalot ovat köyhiä, mutta niiden julkisivuja on kuitenkin saneerattu viime vuosina.

Kasvillisuus omakotialueella on vehreää ja paikoin tiheää. Kun verrataan maisemaa 1940-luvun kuvien peltomaisemaan, on vaikea tunnistaa aluetta.

Julkisivut ja kattomaailma

Jyrkkä harjakatto on määrävänä kattotyypinä vanhalla omakotialueella. Monissa palstoitusajan rakennuksissa on kattolyhty. Uudestakylästä löytyy kuitenkin usean aikakauden taloja, joten myös loivia harjakattoja sekä tasakattoisia taloja on paljon.

Vanhimpien alueiden julkisivumaailma on melko yhtenäinen puisine verhouksineen ja heleine väreineen. Keltainen ja vihreä ovat eniten edustettuja värejä julkisivuissa. Alueelta voidaan huomata joitakin vahvasti uudistettuja kohteita, mutta pääasiassa rakennukset ovat säilyttäneet rakennusajakautensa tunnistettavat piirteet.

Lamellitalojen betonijulkisivuista on näkyvät elementtisaumat. Julkisivuissa on käytetty myös peltiverhousa. Pääväritykseltään kerrostalot ovat vaaleita, jonka lisäksi niissä on käytetty tehostevärejä, kuten keltaista, vihreää tai sinistä. miellyttävän kokoisia ja tontin jakoja on tehty alueella hyvin vähän. Ainoa selkeä esimerkki löytyy Kinnarinkadun ja Keltinkadun kulmasta.

Vasamakadun 1920-luvun lopun taloja.

Lumikonkadun 1930-luvun taloja.

Alueen ominaispiirteet

Uudenkylän vanhimmat talot ovat säilyttäneet alkuperäisen ulkomuotonsa melko hyvin. Alueelta löytyy useita 1920-luvun jyrkkäkattoisia ja kapearunkoisia rakennuksia. Niillä on vielä vahva rooli uudemman rakennuskannan joukossa.

Yhtenäisten pientaloalueiden arvoselvityksessä vuonna 2016 on tutkittu tässä raportissa rajatun alueen pohjoisosan jälleenrakentamisajan taloja. Selvityksessä on havaittu merkittäviä yhtenäisiä alkuperäisessä asussaan olevia tyyppirakennuksia. Selvityksessä on nostettu esiin myös Tapionpuiston kulttuurihistoriallisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokas kokonaisuus.

Kattolyhty sekä koristeet ikkunoissa ja nurkkalau-doissa luovat omaleimaisen ilmeen Lumikonkatu 6 rakennukseen, joka on vuodelta 1937.

Peruskorjausta vaativassa kunnossa oleva talo vuodelta 1925, Sudenkatu 37.

Kauniisti uudistettu vuoden 1931 talo, Lumikonkatu 7.

Sudenkatu 37 ja 46 välille muodostuu vanhaa maalaisraittia muistuttava miljöö. Sudenkatu 46:n valkoinen rakennus on vuodelta 1934.

Rakennusaikakausien sekottuneisuutta Uudenkylänkadulla. Oikealla talo vuodelta 1988 ja sen vieressä kaksi 1950-luvun taloa.

Katuun kiinni sijoitettuja 1930-luvun taloja Takahuhdintien varrella. Takahuhdintie 23.

Yhteenveto

Uudessakylässä on säilynyt merkittäviä 1920- ja 1930-luvuilla rakennettujen talojen yhtenäisiä kokonaisuuksia. Parhaiten säilyneet alueet sijaitsevat Lumikonkadulla, Kärpänkadulla sekä Vasamakadulla. Uudenkylänkadun ja Lumikonkadun välillä on säilynyt lähes kokonainen kortteli 1930-luvun taloja. Lisäksi alueelta löytyy yhtenäisiä jälleenrakennuskauden talojen muodostamia kadun pätkiä.

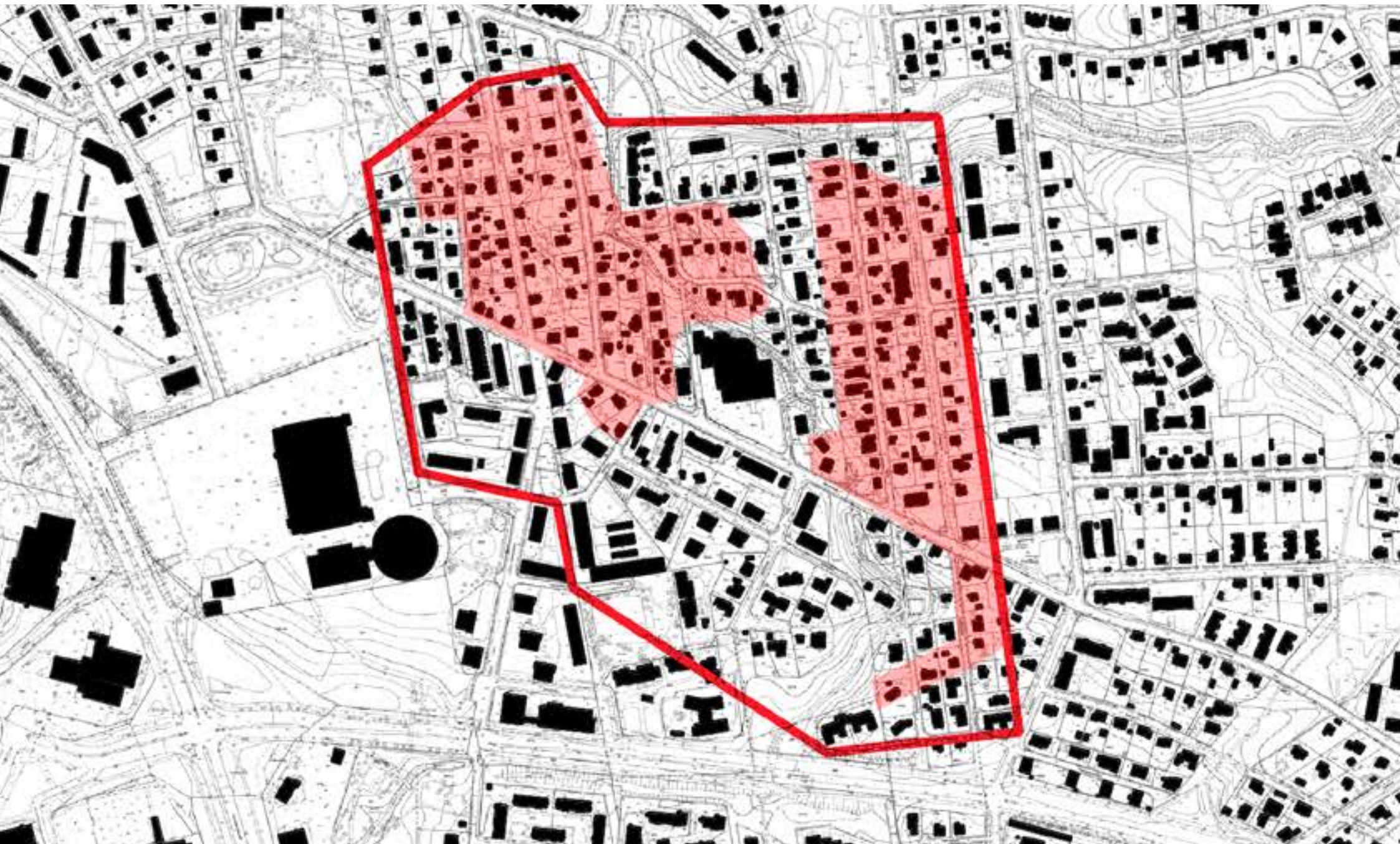
Takahuhdintie jakaa Uudenkylän alueen vahvasti kahteen osaan. Pohjoisosa on idyllistä ja vehreää vanhaa omakotialuetta, kun taas eteläpuoli on avointa lamellikerrostaloaluetta. Kerrostaloilla on isot pihat.

Alue on melko tehokkaasti rakentunut omakotiasumisen puitteissa ja tontinjakomahdollisuudet ovat niukat. Niitä voidaan kuitenkin tarkastella isoimmilla tonteilla esimerkiksi Uudenkylänkadun ja Jousikadun itäpuolella tai Kallioisenkadulla. Alueelta löytyy muutamia rakentamattomia tontteja Sudenkadun ja Tiilikadun varrella. Vanhimpien rakennuksien kohdalla olisi hyvä tarkastella myös mahdollista

suojelua. Mahdollisten asemakaavallisten muutosten yhteydessä korttelirakenteen säilyminen ja mahdollinen eheyttäminen niillä alueilla, joissa rakennukset ovat rakennettu katuun kiinni, olisi suotavaa. Uusia rakennuksia tai muita täydentämiskeinoja suunnitellussa on myös huomioitava alueen rakennusten runkosyvyys, korkeus, kattokulma ja volyyymi.

Takahuhdintien varren kauppa vuonna 2019.

Uudenkylän alueen muutokselle herkät alueet, jotka sisältävät runsaasti palstoitusajan rakennuksia. Kartalla esitetyt rajaukset ovat suuntaa-antavia.

Järvensivu

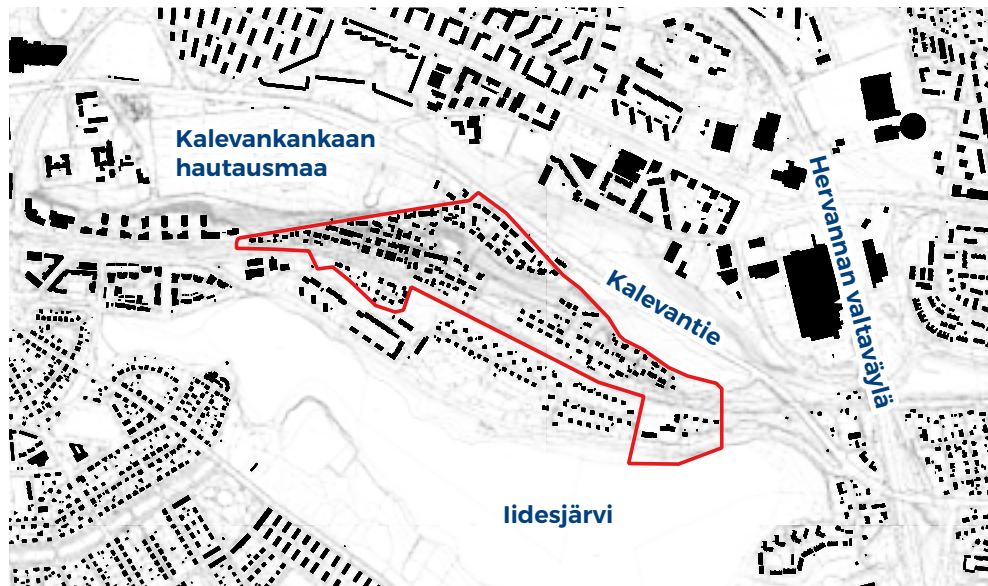
Alueen rajaus ja väestö

Järvensivu on kaupunginosa Tampereen keskustan kaakkoispuolella. Tässä selvityksessä tarkasteltavaksi on valittu Teerentien, Kuovinkuja, Kalevankankaan, Tikantien ja rautatien väliin jäävä kolmiomainen alue, rautatien ja Turjankadun väliin rajautuva kolmen korttelin kokoinen alue sekä Järvensivun koulun kortteli ja sen itäpuolella sijaitsevat viisi pientaloa. Aluerajaus on tehty vuoden 1946 ilmakuvasa näkyneiden rakennettujen alueiden mukaan. Suurin osa alueesta sijaitsee Kalevan harjun melko jyrkässä etelärinteessä.

Tarkastelualueella on piharakennuksen mukaan laskettuna hieman yli 200 rakennusta.

Vuonna 2018 Järvensivun tilastoalueella asui 1428 asukasta. Tilastoalue ulottuu eteläpuolella lidesjärveen saakka ja kattaa myös 1950-luvulla rakennetun pientaloalueen ja 1960-luvulla kerrostaloalueen, jotka eivät sisälly tämän selvityksen kohdealueeseen.

Tarkastelualueen eteläpuoleinen 1950-luvun pientaloalue on mukana 2016 laaditussa Yhtenäisten pientaloalueiden arvoselvityksessä ja merkitty Kantakaupungin yleiskaava 2040:n kartalla 4 merkinnällä "Arvokas jälleenrakennuskauden pientaloalue"

Rakeisuuskartta. Tarkastelualue on rajattu punaisella.

Järvensivu vuoden 1946 ilmakuvasa

Historia ja alueen syntyminen

Ensimmäiset tiedot Järvensivun alueen historiasta ovat 1400-luvulta, kun Järvensivun talo annettiin Messukylässä työskennelleelle papille virkataloksi. 1500-luvulla maiden omistus vaihteli kruunun ja kirkon välillä. Vuonna 1590 alueella sijainneet kaksi Lampolan tilaa yhdistettiin ja nimettiin Järvensivuksi. 1630-luvulla Messukylän tullessa itsenäiseksi seurakunnaksi Järvensivua ei otettu enää pappilaksi vaan siitä tuli tavallinen tila. 1700-luvun lopulla tila oli Messukylän neljänneksi varakkain ja sen omisti Erkki Järvensivu. Isojaossa vuonna 1794 Järvensivun tila jaettiin kahtia. lidesjärven eteläpuolisesta osasta syntyi Nekala ja pohjoispuolisesta osasta Järvensivu. Rautatie valmistui 1883.

Henrik "Heikki" Ahlgren tuli Järvensivuun ensin vuokralla. Vuonna 1886 tila siirtyi Ahlgrenin omistukseen seuraavan 30 vuoden ajaksi.

Vuonna 1892 Kyttälän taloja ryhdyttiin purkamaan uuden asemaakaavan toteuttamisen tieltä. Alueen asukkaat joutuivat muuttamaan pois asunnoistaan. Osa hädetyistä muutti Soukanlahden vuorille, joille syntyi Armonkallion kaupunginosa ja osa muutti kaupungin rajan taakse Pispalaan. Heikki Ahlgren päätti lohkoa maistaan viljelykelvottoman Kalevan harjun rinteiden vuokratonteiksi ja näin tarjota hädetyille tilaisuuden muuttaa Järvensivulle. Alue oli työläisille mukavan kävelymatkan päässä kaupungista. Järvensivuun muutettiin myös lähimaaseudulta.

Ensimmäiset tontinvuokrakirjat tehtiin jo ennen Kyttälän purkoa. Kun Järvensivu liitettiin kaupunkiin vuonna 1922, vuokrasopimuksia oli solmittu lähes 100. Muutamia tontteja Ahlgren myös myi.

Järvensivu liitettiin Tampereen kaupunkiin vuonna 1922. Liitos oli siitä erikoinen, että se oli ensimmäinen kerta, kun yksityisen (tässä tapauksessa Hannu Peltosen perikunnan) maata liitettiin kaupunkiin. Tilaa oli tarjottu kaupungin ostettavaksi vuonna 1899 ja vuonna 1917, mutta silloin kaupasta ei oltu päästy sopuun. Koska alue oli yksityistä maata, kaupunki ei kunnostanut alueen teitä tai vetänyt sinne vesijohtoja.

Vuoden 1930 väestölaskennassa Järvensivussa asui yli tuhat asukasta.

Alueelle vahvistettiin ensimmäinen asemakaava vuonna 1936, mutta rakentaminen ei toteutunut asemakaavan mukaisena etenäkään rautatien ja lidesrannan välisellä alueella. 1936 astui myös voimaan laki, jonka mukaan tiheissä asumusryhmissä sijaitsevien vuokra-alueiden haltijat saavat lunastaa alueensa omakseen. Vuokraajat alkoivat tavoitella tonttiensa saamista omikseen. Lunastus tapahtui kuitenkin vasta 1951. Vuonna 1949 Hannu Peltosen perikunta myi Järvensivun tilan kaupungille. Asemakaava tarkistettiin 1953 ja kaupunki alkoi vuokrata omakotitontteja myös radan ja lidesjärven väliseltä kaistaleelta. Uudessa kaavassa olisi myös liiketontteja. Kaupungin saatua maat omistukseen alueen katuja kunnostettiin ja vesihuoltoja kehitettiin.

Järvensivua Kalevanharjulta 1946. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto. Teuvo Mäkinen.

Tilhentie 2: Järvensivun seurakuntatalo

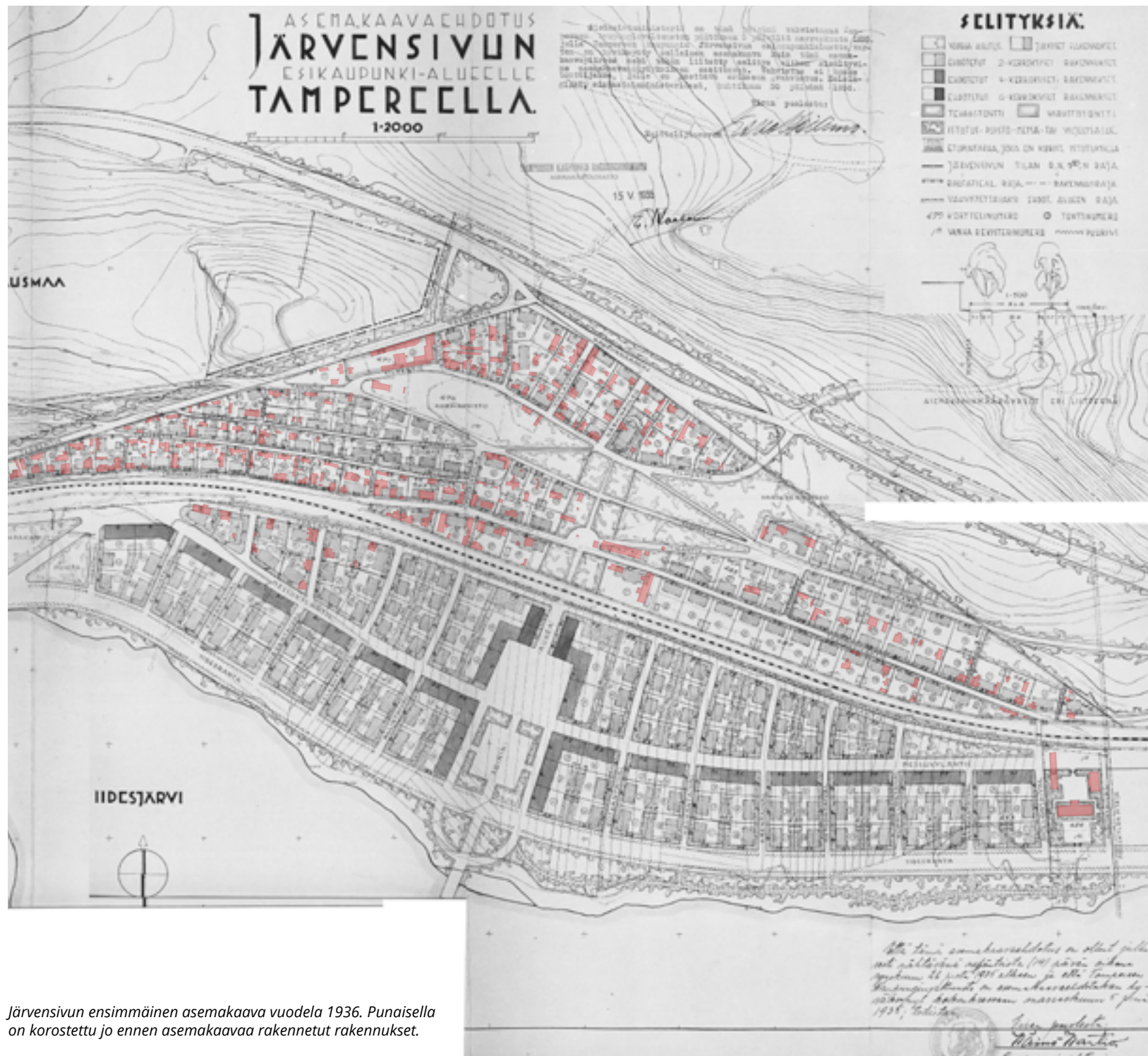

Järvensivuntie 49: Pää- ja talousrakennus. Osa Järvensivun vanhoista rakennuksista on huonossa kunnossa.

Asemakaava

Alueelle vahvistettiin ensimmäinen asemakaava vuonna 1936, mutta rakentaminen ei toteutunut asemakaavan mukaisena etenkin rautatien ja lidesrannan välisellä alueella. Vuonna 1953 kaavan sisältöä tarkistettiin vastaamaan rakentamista. Ensimmäisessä asemakaavassa kaavoitettu radan pohjoispuolinen alue oli pitkälti rakennettu jo kaavan tullessa voimaan, mutta kaavalla haluttiin mahdollistaa asuinrakentamisen lisääminen.

Järvensivussa oli 1920 ja -30 -luvuilla rakennettu ilman suurta kokonaissuunnitelmaa, joten rakennusten koot ja sijainnit vaihtelivat. Ensimmäisessä asemakaavassa kadut ja tontit sijoitettiin rinteeseen jotakuinkin olemassa olevien katujen ja tonttien mukaan, mutta rakennusalat sijoitettiin uudelleen yhtenäisempään järjestykseen. Rautatien eteläpuoleinen rakentaminen ei toteutunut ensimmäisen asemakaavan mukaan vaan vuonna 1954 vahvistetun asemakaavan mukaisesti. Radan pohjoispuoleilla 1950-luvun rakentaminen seuraa melko lailla ensimmäisen asemakaavan rakennusaloja.

Järvensivun ensimmäinen asemakaava vuodelta 1936. Punaisella on korostettu jo ennen asemakaavaa rakennetut rakennukset.

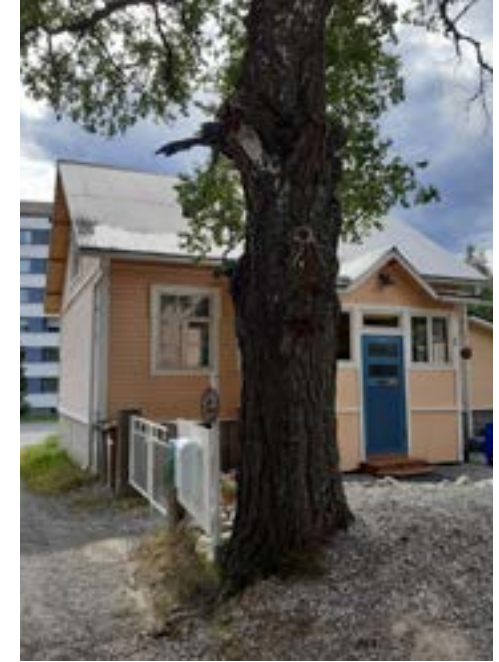
Kalevankangas 16: Talousrakennus

Aluetta halkovan rautatien takia alueella on monta alikulkua

Järvensivuntie 79

Sorsantaival 2

Kaupunkikuvalliset piirteet

Rakentamisaikakaudet

Vanhimmat rakennukset Järvensivussa ovat valmistuneet jo 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä ja uusimmat 2010-luvulla. Rakennuksia on myös rakennut melko tasaisesti eri vuosikymmenillä, joten mikään yksittäinen tyyli ei erotu yli muiden. Järvensivuntielle kortteleissa 483 ja 487 on useita 1950-lvuulla rakennettuja rakennuksia.

Ennen vuotta 1940-rakennettuja rakennuksia on jäljellä noin 30 kappaletta ja osan näistä yhteydessä on myös vanhoja talousrakennuksia. Vanhoista rakennuksista suuri osa sijoittuu Järvensivuntien varteen. Lisäksi radan ja Turjankadun välissä on

pieni alue jolla on muutama ennen vuotta 1940 rakennettu rakennus. Ylempänä rinteessä vanhoja rakennuksia löytyy muutama, esimerkiksi Järvensivun seurakuntalo. Alueen länsiosassa vanha rakennuskanta poikkeaa uudemmasta pienemmällä koolla.

Myöhemmin Järvensivua on rakennettua melko tasaiseen tahtiin sekä täydentäen että purkaen. Alueen rakennukset ovat pääosin tunnistettavissa oman aikakautensa edustajaksi. Muutamia tyyliltään uusvanhoja pientaloja on rakennettu, mutta vanhoihin rakennuksiin ei ole kovin suuria muutostöitä.

Järvensivuntie vuonna 1934. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto. Tyko Y. Vasto.

0 100 200 m

Korttelirakenne ja katutilat

Jyrkässä rinteessä sijaitsevan Järvensivun korttelirakenne ei ole tyypillisimmästä päästä. Tavintien/Kurpantien ja rautatien välisellä alueella korttelit ovat pääosin yhden tontin syvyisiä nauhoja, joiden välissä kadut kulkevat suunnilleen rinteen suuntaisesti. Rinnettä vastaan nousevat portaikkoiset polut (esim. Pulmuspolku), jotka jakavat kortteleita pienemmiksi. Poluilta aukee näkymiä kauas lidesjärven yli. Rakennusten sijainti ja suunta tontilla vaihtelee; osassa päärakennus sijaitsee tontin ala- ja osassa yläreunassa ja välillä täyttää melkein koko tontin. Tonttitehokkuudet rinteessä vaihtelevat $e=0,21...0,89$ välillä. Rakentaminen alueella on ajan myötä tehostunut, joten vanhempien rakennusten tontit erottuvat alueella usein uusista vehreämpinä.

Sorsantaival: rakennukset on rakennettu kiinni katuun

Rinteen vastaiset portaikkoiset jalankulkuväylät ovat Järvensivun ominaispiirre. Kuva Pulmuspolulta.

Rakennusten vaihtumisesta huolimatta korttelirakenne rinteessä on edelleen hyvin lähellä 1946 vuoden ilmakuvassa näkyvää rakennetta.

Myös rinteessä ja päällä tasaisemmassa maalla sijaitsevilla kortteleilla rakennusten tyyppi, koko, ikä ja sijainti tontilla vaihtelevat, joten näissä ei ole löydettävissä mitään tietyn tyyppisiä kortteleita. Rinteen alla Turjankadun ja rautatien välissä olevissa kortteleissa, joissa on useampia rakennuksia, tonttitehokkuudet vaihtelevat välillä $e=0,18...0,27$. Harjun päällä on myös kerrostaloja, ja tonttitehokkuudet vaihtelevat välillä $e=0,35...0,81$.

Järvensivuntie länsipää: yhden tontin syvyisiä kortteleita

Järvensivuntie: Kadun varteen 1950-luvulla rakennetut pientalot ja pienkerrostalot rajaavat katutilaa

Järvensivuntie: Rakennusten sijainti tontilla vaihtelee tontin perältä kiinni katuun

Ilmakuvat © 2018 BLOM. Kopiointi kielletty.

Teerentie 4 . Rakennuksen pääsisäänkäynti on Järvensivuntien puolella.

Turjankatu 3B

Iidesjärvi pilkottaa seurakuntatalon tontille.

Turjankatu 3a

Alueen ominaispiirteet

Järvensivussa monien tonttien sijainti jyrkässä rinteessä on luonut tarpeen kehittää alueen rakennuksiin standardista poikkeavia ratkaisuja kuten portaikkoja ja terassoituja rakennuksia. Nämä luovat Järvensivulle erityistä luonnetta. Jyrkkien tonttien takia myös pihat ovat alueella keskimäärin melko pieniä, ja monien rakennusten autopaikat ovat autotalleja rakennusten alimamassa kerroksessa tai terassin alla.

Alueen vanhimman kerrostuman rakennukset ovat vaihtelevan mallisia ja kokoisia, joten niille on vaikea määrittää tyypillisiä piirteitä. Pitkänomaisia rakennuksia on enemmän kuin monilla muilla palstoituilla alueilla. Tonttien rakentaminen on tehostunut ajan ja vanhojen rakennusten tontit erottuvat alueella myöhemmin rakennettuja vehreämpiä.

Julkisivut ja kattomaailma

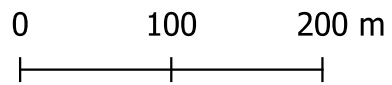
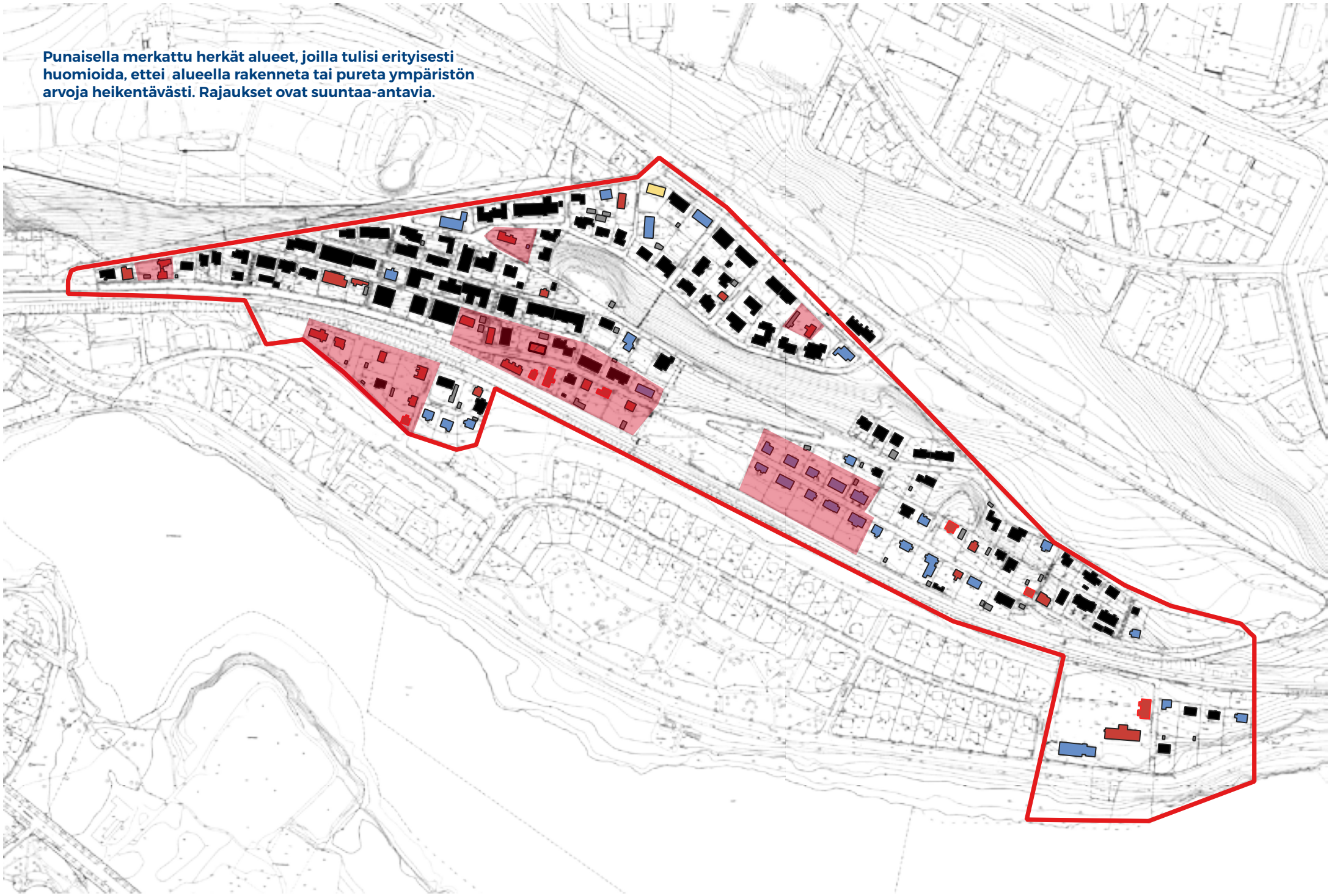
Alueen vanhimman kerrostuman rakennukset ovat hyvin vaihtelevan mallisia ja kokoisia, joten niille on vaikea määrittää monia yhtenäisiä piirteitä. Muihin selvityksen alueisiin verrattuna Järvensivun vanhimman kerrostuman rakennukset ovat useammin pitkän mallisia pienen ja korkean sijaan. Vanhimpien rakennustenkin kattokulmien jyrkkyys vaihtelee. Taitekattoisia rakennuksia on muutama. Ajalle tyypillisesti rakennukset ovat pääosin puuverhoiltuja.

Myöhemmin alueelle on rakennettu paljon tasakattoisia ja matalaharjaisia rakennuksia, joissa on paljon rapattuja ja tiilisiä julkisivuja.

Yhteenveto

Järvensivussa on jäljellä noin 30 ennen vuotta 1940 rakennettua asuinrakennusta. Ne luovat toki alueelle kerroksellisempaa ilmettä, mutta eivät ole kuitenkaan määrittävin tekijä Järvensivun yleisilmeessä. Tonttien sijainti jyrkässä rinteessä on luonut tarpeen kehittää alueen rakennuksiin standardista poikkeavia ratkaisuja kuten portaikkoja ja terasseja, ja tämä vaikuttaa ehkä enemmän alueen yleisilmeeseen. Toisaalta Järvensivullakin on muutamia vanhoja kokonaisuuksia ja pihapiirejä, joiden soisi säilyvän rikastuttamassa aluetta tulevaisuudessakin.

Punaisella merkattu herkät alueet, joilla tulisi erityisesti huomioida, ettei alueella rakenneta tai pureta ympäristön arvoja heikentävästi. Rajaukset ovat suuntaa-antavia.

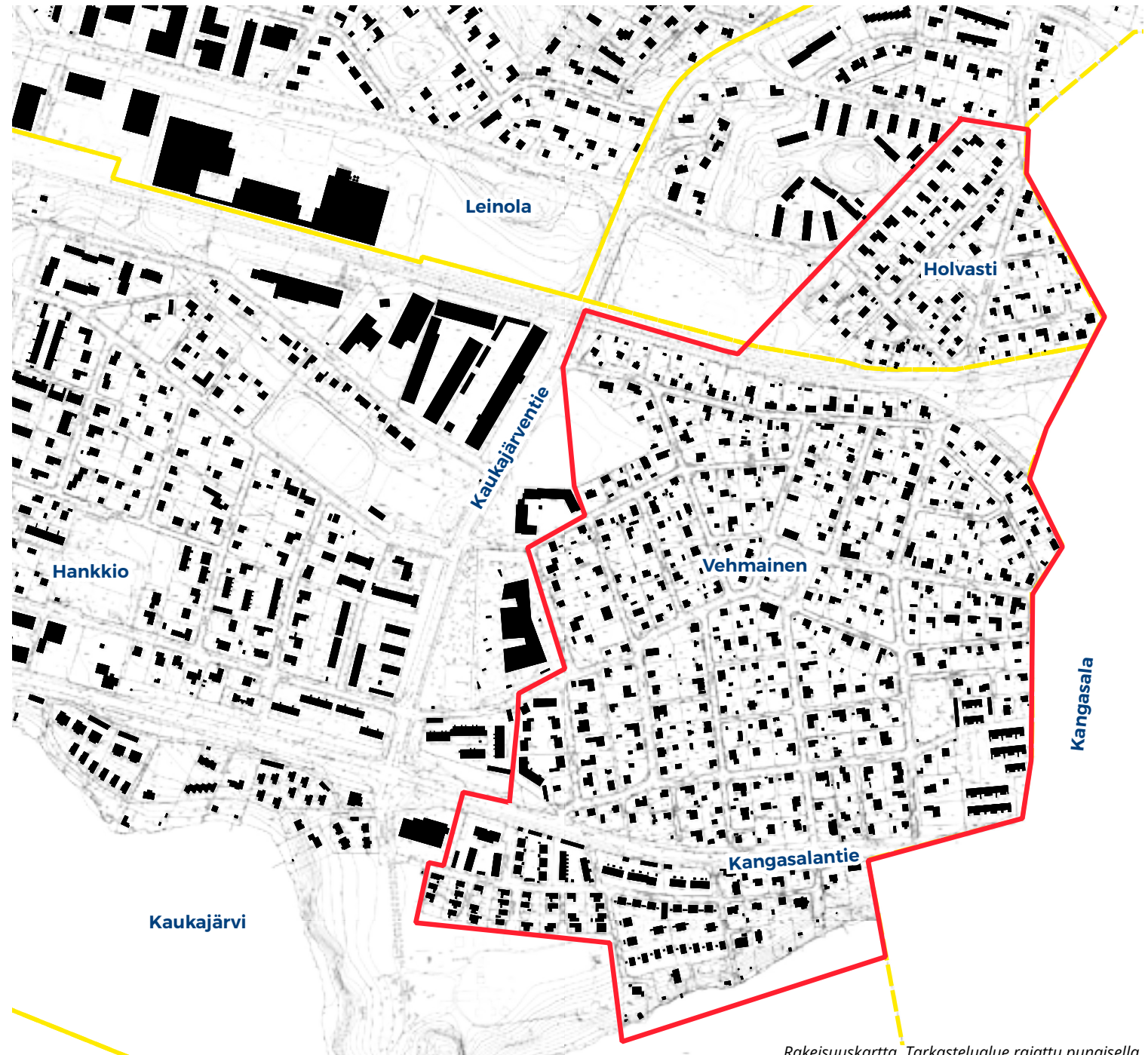

Vehmainen

Alueen rajaus ja väestö

Vehmaisten alue sijoittuu rautatien ja Kaukajärven väliin aivan Tampereen itärajalles. Alue on maastoltaan melko tasaista, lukuun ottamatta rannan jyrkempää osuutta. Tässä tarkastelussa on otettu mukaan myös Holvastin eteläinen osa sekä nykyisen Vehmaisten alueen Kaukajärventien itäpuolinen osa, missä on palstoittamalla syntyneitä alueita.

Holvastin ja Vehmaisten tilastoalueiden pinta-ala on yhteensä noin 330 hehtaaria ja alueilla asuu yhteensä noin 5000 asukasta. Tarkastelualueen pinta-ala on noin 58 hehtaaria.

Rakeisuuskartta. Tarkastelualue rajattu punaisella.

Historia ja alueen syntyminen

Vehmaisten alue on kuulunut keskiajalla Takahuhdin jakokuntaan ja alueella on jo varhain keskitytty karjanhoitoon ja maanviljelyyn. Kaukajärven rannassa, Kaukaniemellä, sijaitsi 1900-luvun alussa rakennettu Kaukajärven kartano. Kartanon kaksikerroksisen päärakennuksen oli suunnitellut Wivi Lönn ja kartanon ympärillä oli paljon viljelysmaita.

Vuonna 1883 valmistui Vehmaisten asema ja pian alueelle alettiin rakentaa uutta asuinalueita helpottamaan tamperelaisten tehtaiden työntekijöiden asuntopulaa. Rautatieasema mahdollisti nopean liikku-
misen Vehmaisista Tampereen keskusta-
töihin.

Vehmaisten aseman vakituinen käyttö loppui 1970-luvulla ja vuonna 1988 henkilöliikenne lopetettiin kokonaan.

Tavaraliikenne asemalla lopetettiin 1990-luvulla. Lopulta asemarakennus purettiin vuonna 2000, koska se oli huonokuntoinen. Myöhemmin lähemmäs Vehmaisten keskustaa valmistui Vatialan pysäkki, josta muuttui Vatialan asema, kun sinne valmistui asemarakennus vuonna 1950. Vatialan asema oli yksi Suomen vilkkaimmista asemista ja siltä nousi parhaimmillaan työvuorojunaan 300-500 matkustajaa matkallaan tamperelaisiin tehtaisiin.

Omakotitaloja Vehmaisissa 1948. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Vatialan asema 1948. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

*Vasemmalla ilmakuva Vehmaisista vuodelta 1956, muutama vuosi ennen alueen ensimmäistä asema-
kaavaa. Oikealla ilmakuva alueesta vuodelta 1966, alueen ensimmäisen asemakaavan valmistumisen
jälkeen. Alueella oli paljon asutusta jo ennen kuin se kaavoitettiin. Ensimmäiseen ilmakuvaan on merkitty
Vatialan pysäkki punaisella pisteellä.*

Vehmaisten asema 1880-1909. Haiharan museosäätien kokoelmasta. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Asemakaava

Alue on rakentunut osioissa, Vehmaisten ensimmäinen asemakaava syntyi vuonna 1957 ja toinen 1958. Holvastin asemakaava syntyi vuonna 1963. Alueosat on pääosin kaavoitettu omakotitaloasumiseen.

Vehmaisten ensimmäinen asemakaava vuodelta 1958.

Holvastin asemakaava vuodelta 1963.

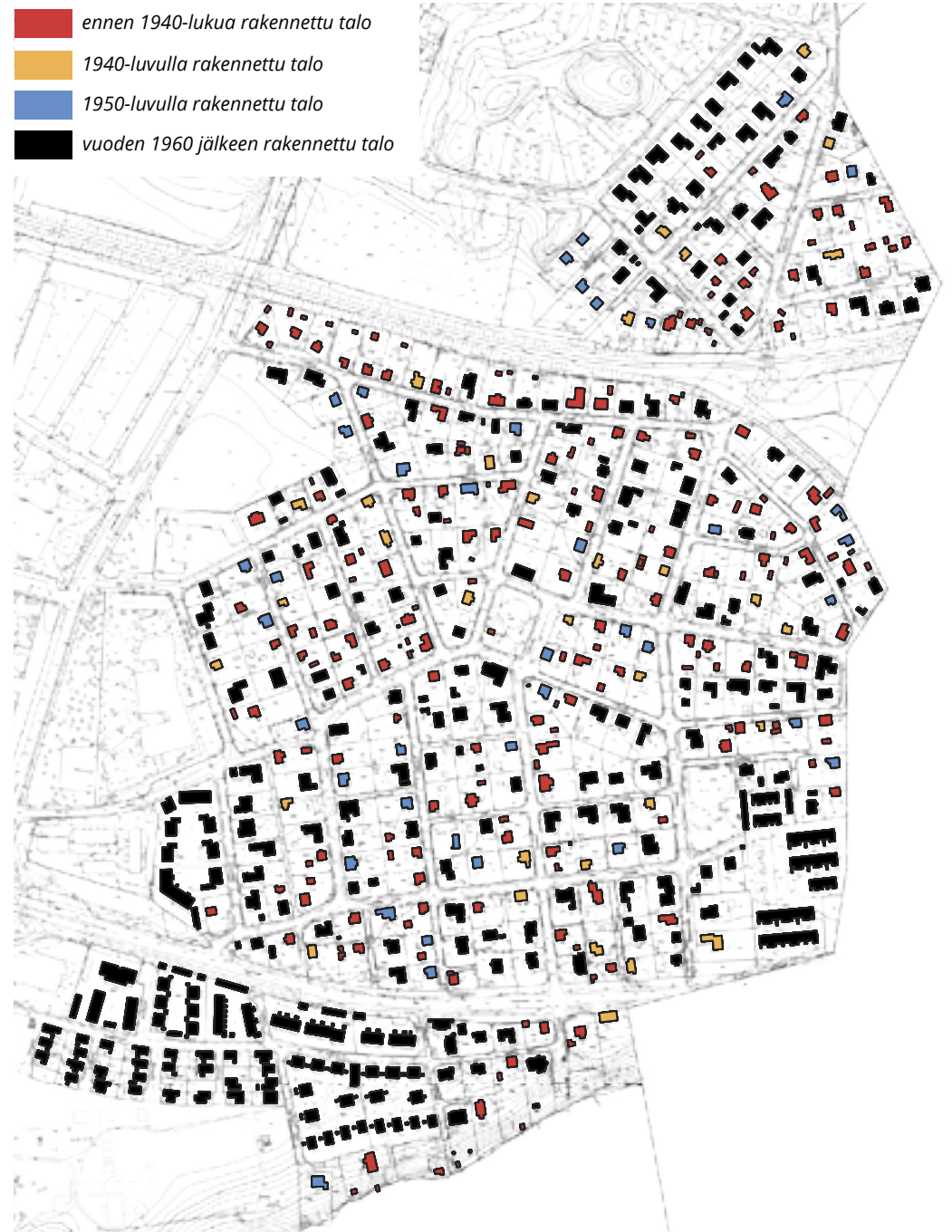
Vehmaisten eteläosan asemakaava vuodelta 1957.

- Ennen alueen ensimmäistä asemakaavaa rakennettu talo
- Alueen ensimmäisen asemakaavan jälkeen rakennettu talo

Vehmaisten nykyiset rakennukset jaoteltuna ennen ja jälkeen ensimmäisen asemakaavan. Vehmaisten ensimmäinen asemakaava on vuodelta 1958 ja Holvastin ensimmäinen asemakaava on vuodelta 1963.

- ennen 1940-lukua rakennettu talo
- 1940-luvulla rakennettu talo
- 1950-luvulla rakennettu talo
- vuoden 1960 jälkeen rakennettu talo

Kartta alueen talojen rakennusvuosista.

Kaupunkikuvalliset piirteet

Rakentamisaikakaudet

Vehmaisissa sijaitsee paljon ennen alueen enimmäistä asemakaavaa rakennettuja taloja. Myös hyvin vanhoja, ennen 1940-lukua rakennettuja, taloja on alueella huomattavan paljon. Kortteleissa ovat kuitenkin sekoittuneet eri aikakausina rakennetut talot. Kaukajärven rantaan, Kangasalantien eteläpuolelle, on rakennettu paljon uusia pari- ja rivitaloja. Ne muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden julkisivujen samankaltaisella värityksellä sekä rakennukset määrittävät voimakkaasti katutilaa.

Korttelirakenne ja katutilat

Vehmaisten alue on hyvin vehreää ja monia taloja ei näe kunnolla tieltä, sillä edessä on kasvustoa. Alueen korttelit ovat pieniä ja niitä erottavat toisistaan kapeat puistokaistaleet.

Vanhoilla palstoittamalla syntyneillä tonteilla rakennukset sijoitettiin yleensä tontin reunalle, jolloin tontille jäi mahdollisimman paljon viljelytilaa. Rakennukset olivat myös sijoitettu usein lähelle tien reunaa ja piharakennukset sijaitsivat tontin perällä. Maaseutumaiseen rakennustapaan kuului myös, että pää- ja piharakennukset sijoitettiin talouspihan ympärille, mitä on havaittavissa muutamilla suuremmilla tonteilla

Julkisivut ja kattomaailma

Noin 30% alueen rakennusten julkisivuista on puujulkisivuja. Puujulkisivuja löytyy lähes jokaisesta ennen 1950-lukua rakennetusta talosta, mutta joidenkin talojen julkisivuja on uusittu modernilla ilmeellä ja julkisivut ovat esimerkiksi vuorattu levytyksillä. Monissa alueen vanhimmista taloista löytyy harjakatto ja muutamassa on myös mansettikatto. Myös moniin uudempiin taloihin on rakennettu jyrkkä harjakatto ja harjakattojen runsas määrä alueella luo yhtenäisen kaupunkikuvan.

Vaunukadun länsipäässä sijaitsevat ennen alueen ensimmäistä asemakaavaa rakennetut talot sijaitsevat lähellä katureunaa ja myöhemmin asemakaavan syntymisen jälkeen rakennetut talot noudattelevat samaa linjaa muodosten yhtenäisen katukuvan. Vaunukadun itäpäässä on paljon palstoittamalla syntyneitä tontteja jotka muodostavat kauniin kokonaisuuden. Vanhemmat talot ovat massaltaan ja runkosyvyydeltään huomattavasti uudempia taloja pienempiä. Ilmakuva © 2018 BLOM. Kopiointi kielletty.

Ryötinkatu. Vasemmalla puolella on 2010-luvulla rakennettuja taloja ja oikealla puolella 1980-luvulla rakennettuja taloja.

Ruohokujan ja Kiveliönkadun risteyksessä sijaitsee vuonna 1938 ja 1929 rakennetut harjakattoiset puoli- toistakerroksiset talot, joiden puinen julkisivumaailma on hyvin yhteneväinen.

Alueen ominaispiirteet

Alueella on säilynyt melko paljon ennen ensimmäistä asemakaavaa rakennettuja taloja, mutta muutama niistä on päässyt huonoon kuntoon. Alueelle hyvin leimallisen kuvan luo sen pihojen vehreys ja niitä rajaavat pensasaidat. Osaan vanhoihin rakennuksiin on tehty merkittäviä julkisivumuutoksia kuten ikkunoiden laajennuksia ja julkisivujen levytyksiä. Alueen vanhimmat rakennukset ovat runkosyvyydeltään ja massaltaan keskimäärin uudempia rakennuksia pienempiä, mutta moniin alueen vanhoihin taloihin on tehty laajennuksia. Yhtenäisiä palstoittamalla syntyneitä alueita ei varsinaisesti ole säilynyt, mutta esimerkiksi Vaunukadun länsipäässä sijaitsee pieni palstoittamalla syntynyt kadunpätkä.

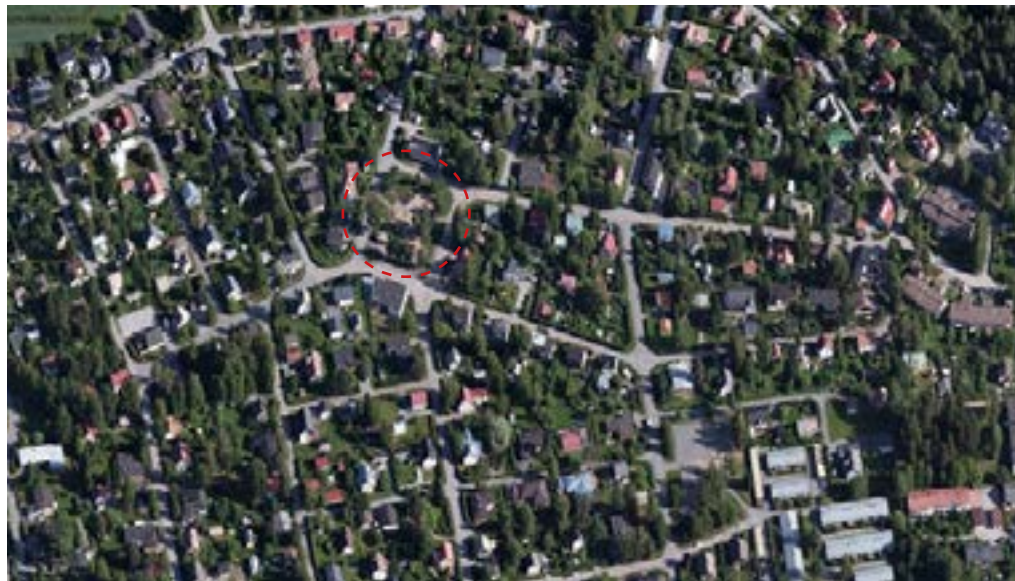
Rakennus vuodelta 193 osoitteessa Vaunukatu 7.

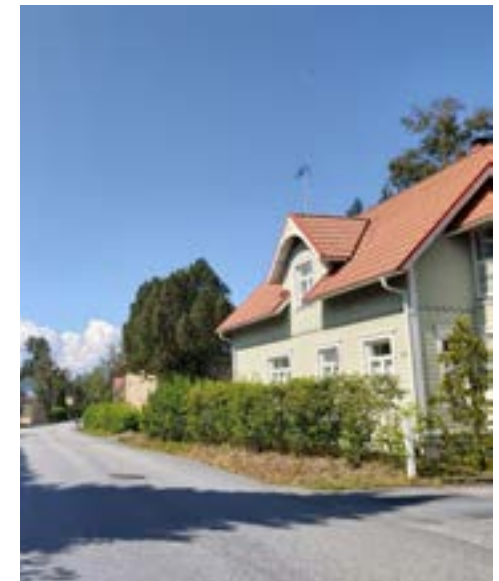
Alueen keskellä on asukkaiden yhteinen leikkipuistoaukema, jonka ympäristöä reunustaa omakotitalot ja muodostaa viisiristeyksen alueen kaduista. Leikkipuisto ympäröity viistoilmakuvaan.

Yhteenvedo

Vehmaisissa sekä Holvastin eteläosassa on säilynyt melko paljon palstoittamalla syntyneitä alueita ja ne luovat tärkeän historiallisen kerrostuman alueen rakennuskantaan. Osa vanhoista rakennuksista oli päässyt huonoon kuntoon ja pikainen kunnostus olisi tärkeää niiden säilymisen kannalta. Uusi ja vanha rakennuskanta ovat melko sekoittuneet alueella, mutta esimerkiksi Ryötinkadun varteen oli rakennettu uusien talojen muodostama yhtenäinen kokonaisuus. Tarkastelualueen rakennuskanta koostui pääosin omakotitaloista. Tontit ovat melko vehreitä ja niillä sijaitsee piharakennuksia, joista suurin osa on autotalleja ja pihavarastoja. Alue on melko täyteen rakennettu ja tyhjiä tontteja on vain muutama yksittäistapaus.

Ilmakuvasta nähdään alueen mittakaava, talot mukailevat kokonsa puolesta hyvin toisiaan ja alueen yleisilme on rauhallinen ja yhtenäinen. Alue on vanhaa, joka näkyy rikkaana viherkasvustona. Vehmaista pidetään erittäin vehreänä asuinalueena. Vehmaisten alueen ilmakuva: © 2018 BLOM. Kopiointi kielletty.

Osassa alueen uusista taloista löytyy vanhoja tyylipiirteitä. Kuvan talo sijaitsee osoitteessa Vaunukatu 21.

Rautaharkko

Alueen rajaus ja väestö

Rautaharkko sijoittuu suurien liikenneväylien keskelle. Alueen itäpuolella kulkee monikaistainen Lempääläntie ja länsipuolella sijaitsee rautatiealue. Lisäksi alueen pohjoispuolella on uusi itä-länsisuuntainen katuyhteys ja eteläpuolella sijaitsee suuri muuntamoasema. Rautaharkon alueella maaston muodot ovat melko tasaisia ja sen pinta-ala on noin 18,8 hehtaaria. Rautaharkossa on noin 530 asukasta.

Tässä selvityksessä keskitytään Rautaharkon varhaisimpaan asutukseen ja myöhemmin kaavoittamalla syntyneet alueet jätetään tarkastelun ulkopuolelle. Raholan kerrostalokortteleista on laadittu inventointi Tampereen kaupungin toimesta (Asuinalueiden inventointi ja arvottaminen 1940-1960-luvut, 2011).

Punaisella viivalla on merkitty selvityksessä tarkasteltava alue.

Ilmakuva Rautaharkon alueesta, ilmakuvat: © 2018 BLOM. Kopiointi kielletty.

Historia ja alueen syntyminen

Rautaharkon alue mainitaan jo kirkonkirjoissa 1700-luvun lopulta lähtien Hatanpään kartanon torppana. Se sijaitsi Hatanpään kartanon keskeisen viljelymaiseman eteläreunassa. Nimensä Rautaharkko on saanut 1700-luvulla perustetusta Hatanpään kartanon torpasta, jonka pihapiiri sijaitsi 1800-luvun alkupuolella nykyisen Konkolankadun varrella. Rautaharkko liitettiin Tampereen kaupunkiin vuonna 1913, kun kaupunki osti itselleen Hatanpään kartanon maat. Pian tämän jälkeen alueelle muodostettiin asuin- ja viljelypalstoja, joita sitten vuokrattiin maata haluaville. Tässä yhteydessä lienevät Rautaharkonkin palstat ilmestyneet kartalle. Hatanpään kartanolla oli ennestään maillaan joitakin vuokratoppia, joiden vuokraisännäksi tuli maakaupan myötä kaupunki. Tällainen torppa oli esim. Rautaharkko. Lisäksi alueella taisi jo ennen liittosta olla Hatanpään kansakoulu, joka oli Messukylän kunnan hallussa.

Välittömästi sodan päättymisen jälkeen syksyllä 1942 jouduttiin pohtimaan täysin uusien asuinalueiden asemakaavoittamista,

Talvinen maisema Rautaharkon alueesta aikaväliltä 1940-1969. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

sillä keskusta-alueella ei ollut enää rakentamattomia tontteja ja uusien asuntojen tarve oli suuri. Kaupungin yleisten töiden lautakunta asetti vuoden 1944 lopulla jaoston tekemään ehdotusta ensimmäisistä kaavoitettavista alueista, joiden joukkoon Rautaharkko kuului.

Rautaharkko kaavoitettiin teollisuutta ja liiketoimintaa silmällä pitäen. Rautaharkon läheisyyteen muodostuikin teollisuus-alueita, jotka tarjosivat työpaikkoja alueen asukkaille. Vuonna 1969 Rautaharkkoon, alueen keskelle, rakennettiin Lokomonlinna-niminen asuinkerrostalokortteli, joka oli tarkoitettu läheisen Lokomon tehtaan työntekijöille asuinpaikoiksi. Lokomonlinnan korttelin tieltä purettiin alueella sijainnut kansakoulu. Kansakoulun tontti säilyi alueen ensimmäisessä asemakaavassa julkisen rakentamisen tonttina aina 1960-luvulle saakka, jolloin tonttia laajennettiin ja se muutettiin Lokomon tehtaan kerrostalotontiksi.

Ilmakuva Rautaharkon alueesta vuodelta 1946, ennen alueen ensimmäistä asemakaavaa. Alueella sijaitsi noin 50 taloa.

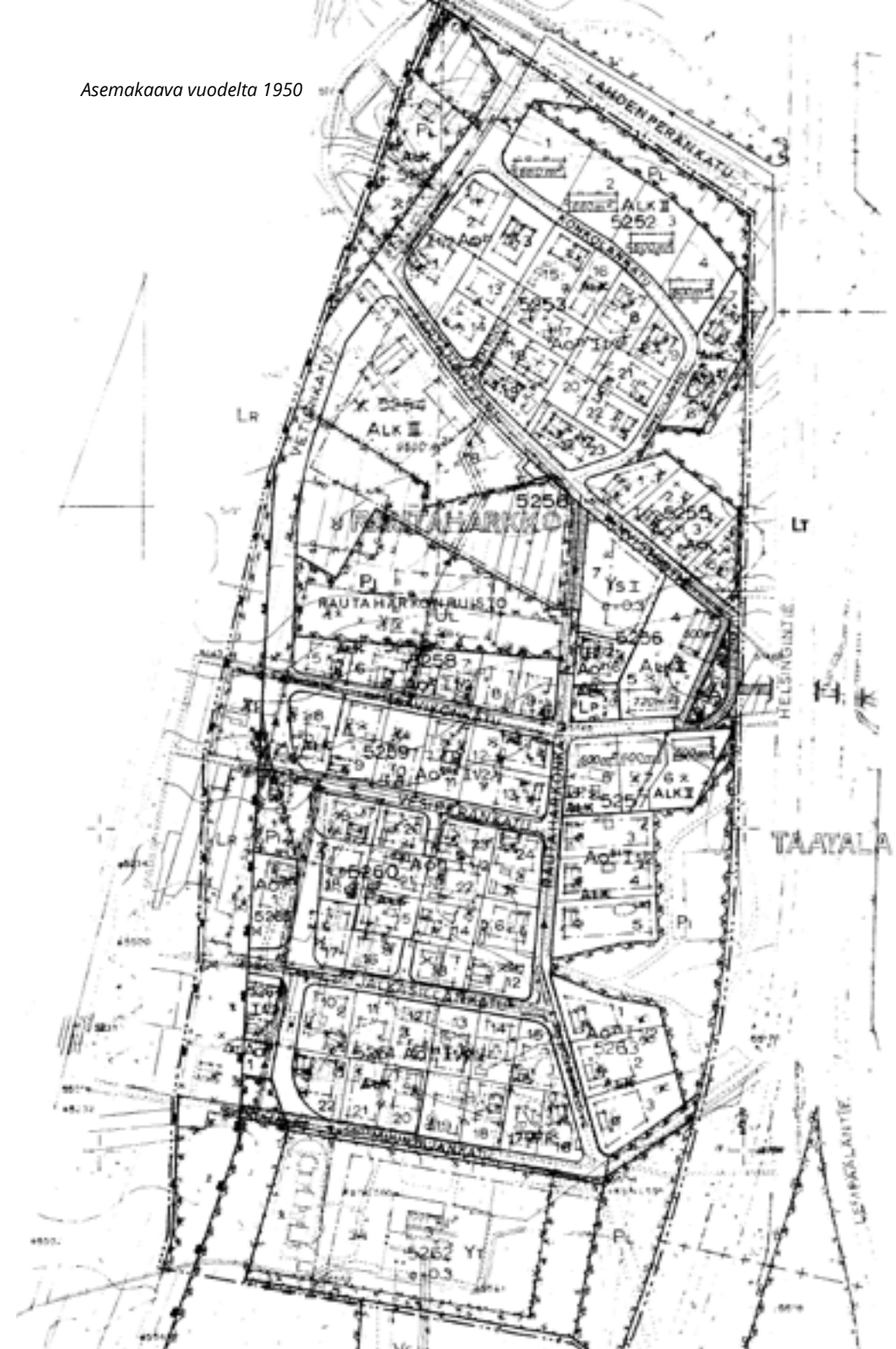

Ilmakuva Rautaharkon alueesta vuodelta 1956, alueen ensimmäisen asemakaavan valmistumisen jälkeen. Alueella sijaitsi yli 60 taloa ja alueen pohjoisosaan oli valmistunut matalia puukerrostaloja.

Asemakaava

Rautaharkon ensimmäinen asemakaava laadittiin vuonna 1949. Siinä on määritelty muunmuassa rakennusten harjan suunta ja sijoittuminen tien puoleiseen rakennus-
rajaan. Asemakaava vahvistettiin alueelle kuitenkin vasta vuonna 1950.

Asemakaava vuodelta 1950

Punaisella on merkitty ennen alueen ensimmäistä asemakaavaa valmistuneet, vuonna 2019 olemassa olevat rakennukset ja mustalla on merkitty alueen asemakaavan valmistumisen jälkeen valmistuneet vuonna 2019 olemassa olevat rakennukset.

Kartta alueen talojen rakennusvuosista. Karttaan on merkitty vaaleanpunaisella alueen vanhoja teitä ajalta ennen alueen ensimmäistä asemakaavaa.

Kaupunkikuvalliset piirteet

Rakentamisaikakaudet

Rautaharkon vanhimmat talot ovat peräisin 1920-luvulta. Rautaharkolle laadittiin ensimmäinen asemakaava 1949, joka vahvistettiin vuonna 1950. Alueen ensimmäisessä asemakaavassa alueelle kaavoitettiin omakotitontteja sekä kolmeen kortteliin kaksikerroksisia asuin- ja liikeraennuksia. Noin 60 % Rautaharkon nykyisistä omakotitaloista on rakennettu ennen 1960-lukua. Aluetta rakennettiin voimakkaasti myös 1960-luvulla. Esimerkiksi alueen keskellä sijaitsevat kolmikerroksiset Lokomonlinnan kerrostalot rakennettiin 1960-luvulla. Ennen alueen ensimmäisen asemakaavan syntymistä Rautaharkossa sijaitsi noin 50 taloa, joista vielä 21 taloa

Osoitteessa Vesiperäncatu 13 sijaitsee vuonna 1926 rakennettu talo, jota remontoidaan. Remontissa esimerkiksi suurennetaan kadun puoleisia ikkunoita ja toisen kerroksen huonekorkeutta on saatu korkeammaksi lisäämällä kadun puoleiselle kattolappeelle kattouloke.

on yhä vuonna 2019 olemassa. Säilyneet alkuperäiset rakennukset sijaitsevat ripotellen uudempien talojen väleissä, muodostamatta kovin yhtenäisiä kokonaisuuksia toistensa suhteen. Ajan kuvan mukaisesti, talot sijoittuivat vaihtelevasti tonteille asukkaiden mieltymysten ja tarpeiden mukaisesti ilman asemakaavan ohjaavaa vaikutusta kaavoittamattomilla alueilla.

Alueen itä- ja pohjoisreunoilla sijaitsee huomattava määrä 1950-luvulla rakennettuja taloja, jotka muodostavat ehyen kokonaisuuden kaavoituksen seurauksesta.

1970-luvulla alueen itäpuolelle rakennettiin matalia kaksikerroksisia tiilipintaisia kerrostaloja, jotka ovat otos ruutukaavaan palaa- vasta 1970-luvun arkkitehtuurista.

Puolitoistakerroksisten rakennuksen yläkerta on laudoitettu tummilla laudoilla ja alakerta verhottu levytyksellä. Ruotsalaisen mallin mukaan moniin jälleenrakennuskauden taloihin on laudoitettu yläkerta tummanruskeaksi ja alakerta on joko levytetty tai verhottu tiilellä. Kuvan talo sijaitsee Vesiperäncadulla ja on valmistunut vuonna 1920. Osoite Vesiperäncatu 9.

Korttelirakenne ja katutilat

Rautaharkon korttelit ovat keskenään eri kokoisia ja kadut eri suuntaisia. Syviä tontteja on myöhemmin jaettu niin, että kortteleihin on rakennettu lyhyitä umpikatuja sisäosan tonteille. Tontteja on jaettu niin kutsutuiksi kirveenvarsitonteiksi, joissa ajoyhteys uuden tontin perälle muodostetaan jaettavan vanhan tontin reunasta.

Puusto alueella on vanhaa ja alueen katunäkymät sen ansiosta todella vehreät. Paikoitellen rakennuksia on haastavaa nähdä kadulle runsaan kasvillisuuden takia. Tontteja rajaavat pensasaidat jäsentävät hyvin katutilaa.

Rautaharkon eteläosan tiet muodostavat tikapuumaisen katurakenteen. Sen sijaan alueen pohjoisosassa tiet muodostavat kaartuvan lenkin, missä Konkolankadulle 1950-luvulla rakennetut kaksikerroksiset puukerrostalot hallitsevat katunäkymää.

Ilmakuva lintuperspektiivistä,

Noin puolet Jalkasillankadun varteen rakennetuista taloista on rakennettu ennen Rautaharkon ensimmäistä asemakaavaa. Rakennukset ovat eri etäisyyksillä tien reunasta, eivätkä muodosta yhtenäistä katukuvaa.

Rautaharkonkadun varrella sijaitsee 1951-1953 rakennettuja taloja. Talot ovat rakennettu 1949 valmistuneen alueen ensimmäisen asemakaavan jälkeen. Rakennukset sijoittuvat samalla tavalla tontille, lähelle tien reunaa. Ilmakuvat: © 2018 BLOM. Kopiointi kielletty.

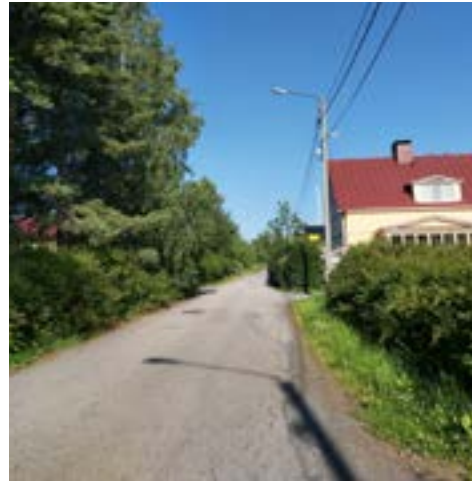
Julkisivut ja kattomaailma

Palstoittamalla syntyneiden talojen runkosyvyydet ovat alueen uudempia taloja huomattavasti kapeampia ja ne ovat pääosin 1,5-2 kerroksisia. Rautaharkon taloissa esiintyy eniten puisia julkisivuja ja kun kyseessä on melko vanha asuinalue, puujulkisivujen suuri määrä on luonnollista. Toiseksi eniten alueella on tiilijulkisivuja, joita esiintyy erityisesti 1970- ja 1980-luvuilla rakennetuissa taloissa. Muutamassa jälleerakentamisaikakauden talossa julkisivua on uusittu moderneimmilla materiaaleilla kuten levytyksillä.

Rautaharkkoa on täydennysrakennettu ja esimerkiksi alueen keskelle on valmistunut vuonna 1969 matalia kolmekerroksisia kerrostaloja. Kerrostalot poikkeavat alueen kaupunkikuvasta voimakkaasti näiden koon sekä niitä ympäröivien pysäköintialueiden puolesta. Alueen pohjoisosassa, Konkolankadulla, sijaitsee matalia kaksikerroksisia kerrostaloja, joissa on harjakatot. Kaksikerroksiset kerrostalot sopeutuvat korkeutensa ja kattomuotonsa puolesta melko hyvin alueen kokonaiskuvaan.

Uusien erillisten autotallien ja piharakennuksien rakennustyylit ovat melko kirjavia. Variaatiota löytyy tasakattoisesta autokotoksesta kookkaaseen kahden auton harjakattotaliin. Erilliset piharakennukset sijoittuvat pääosin tontin perälle paitsi, jos päärakennus on sijoitettu tontin perälle.

Rautaharkon omakotitalojen katoista noin 70% on jyrkkiä ja noin 30% on loivia. Eri kattotyypit ovat kortteleissa sekaisin ja myös eri kattomateriaaleja esiintyy alueella vaihtelevasti.

Katunäkymä Savikonkadulta.

Katunäkymä Savikonkadulta. Kadut ovat hyvin vehreitä ja tontteja rajaavat pensasaidat.

Alueen ominaispiirteet

Rautaharkko on jäänyt vilkkaiden liikenneväylien keskelle ja ne katkaisevat yhteydet ympäröiviin alueisiin muodostaen alueelle omintakeisen luonteen. Rautaharkossa on säilynyt vain yksittäisiä kohteita kaavoitusta edeltäneeltä ajalta. Alueen varhaiseen historiaan liittynyt koulurakennus sekä torppa ovat kadonneet. Hatanpään kartanon perustama kansakoulu sijaitsi vanhan Lempääläntien ja Koivistonkylään johtaneen tien risteyksessä. Vesiperänselällä ja Savikonkadulla on alue, jossa on säilynyt paljon ennen asemakaavaa rakennettuja taloja sekä piharakennuksia. Osa vanhoista taloista on kuitenkin rakennettu pihan perälle ja sekä uusia että vanhempia taloja peittää tien puolella runsas kasvillisuus. Katunäkymät alueella ovat hyvin vehreitä pihojen runsaan kasvillisuuden ansiosta eikä paikoitellen

Piharakennuksia Savikonkadulta.

rakennuksia näy ollenkaan tielle. Alueen uudemmat rakennukset ovat kerroskorkeudeltaan maltillisia ja sopeutuvat näin vanhempaan rakennuskantaan. Osaan jälleerakentamisaikakauden rakennuksista on tehty julkisivumuutoksia kuten ikkunoiden suurennuksia, julkisivuverhouksien vaihtamisia sekä rakennusten laajennuksia.

Yhteenveto

Rautaharkossa on säilynyt ripotellen ennen alueen ensimmäistä asemakaavaa rakennettuja taloja ja ne ovat tärkeä osa alueen historiallista kerrostumaa. Uudemmat harjakattoiset pientalot sopivat alueen kaupunkikuvaan yhtenäisen kattomaailman ansiosta. Alueen keskellä olevat matalat lamellitalot poikkeavat luonteeltaan täysin alueen omakotitalokortteleista, mutta sopeutuvat paikalliseen kaupunkikuvaan maltillisen kerroskorkeutensa ansiosta. Alueen vanhaa rakennuskantaa on kunnostettu ja muutaman kohteen ulkonäköä on muutettu voimakkaasti alkuperäisestä. Alueelta löytyy vielä muutama jaettavissa oleva tontti. Tonttien jakaminen ei vaikuta alueen kaupunkikuvaan heikentävästi, sillä Rautaharkossa on jo jaettu paljon nk. kirveensivuntontteja. Täydennysrakentamista suositellaan vanhaan rakennusympäristöön kuitenkin sopeuttavasti ja täydentävästi. Uuden mittakaavan tulee mukaila vanhaa rakennuskantaa eikä täydentämistä saa tapahtua alueen nykyisiä arvoja heikentävästi.

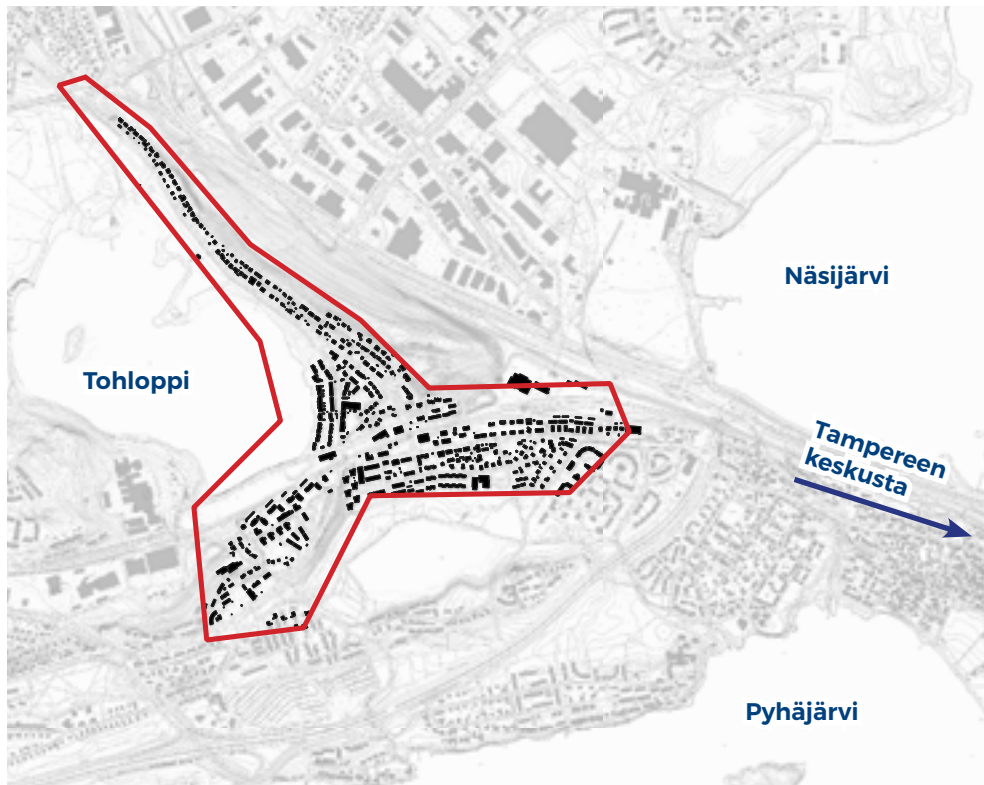
Epilä

Alueen rajaus ja väestö

Epilä sijaitsee Länsi Tampereella harjujen, Porin radan sekä Tohloppijärven ja Vaakonlammen ympäröimänä. Alueen läheisyydessä sijaitsevien kaupunginosien, mm. Raholan ja Pispalan historiat kietoutuvat yhteen Epilän historian kanssa. Ne ovat olleet osana Pirkanmaan keskiaikaisen asutuksen seutua ja Pirkanmaan kaupallista keskusta.

Tässä selvityksessä Epilän alueella tarkoitetaan sekä nykyisiä Epilänharjun että Epilän kaupunginosia.

Kaupunginosien alueella asuu nykyisin noin 2000 asukasta ja niiden yhteismääräinen pinta-ala on noin 160 hehtaaria. Tarkastelualueen pinta-ala on noin 110 hehtaaria. Alueelle on tehty runsaasti rakennusinventointeja Pirkanmaan maakuntamuseon toimesta.

Rakeisuuskartta. Selvityksen alue on rajattu punaisella viivalla.

Näkymä Tohlopinranta kadulta harjun asuinrakennuksille. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto. Minna Halonen. 2007.

Näkymä Soraharjunkadulta ja harjulta luoteeseen radan suuntaan. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto. Minna Halonen. 2007.

Ilmakuva Epilän alueesta vuodelta 1946. Alueella sijaitsi noin 240 taloa.

Ilmakuva Epilän alueesta vuodelta 1956. Alueilla on ollut yhteensä noin 200 rakennusta, eli rakennusten määrä väheni hieman kymmenessä vuodessa. Määrä ei ole lähtenyt kavsamaan vielä merkittävästi ensimmäisten asemakaavojen voimaantulon myötä.

Entinen Kalimankujan linjaus ja kujan varren asuinrakennuksia. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto. Minna Halonen. 2007.

Kalimankujan ja Tohlopinranta kadun yhdistävä jyrkkä pihatie. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto. Minna Halonen. 2007.

Historia ja alueen syntyminen

Epilän asutuksen historia ulottuu 1500-luvulle. Epilän jakokunta perustettiin vuonna 1540. Nykyisen Harjun koulun paikkeilla on sijainnut merkittävä markkinapaikka 1700-luvun alkupuoliskolla. Markkinapaikan lähellä sijaitsee Harjun kappelikirkko. Asutus on sijoittunut ensimmäisenä harvasti harjun rinteeseen. Tontit on lohkottu Epilän kantatiloista erotetuille tiloille ja Kyrön maantien läheisyyteen. Nykyinen Nahkatehtaankatu noudattaa entistä Kyrön maantien linjaa. Tien nimi vaihdettiin myöhemmin 1900-luvun alussa.

1800-luvun lopulla merkittävä asumisen muodostumiseen vaikuttanut tekijä oli Porin radan ja Epilän pysäkin rakentaminen. Tähän saakka Epilä oli hyvin maaseutumaista aluetta. 1900-luvun alun tehtaiden perustaminen alueelle lisäsi paineita asuttaa alueelle lisää työläisiä ja tehtaiden johtajia. Alueelle perustettiin Sahanterä Oy, Epilän Konepaja Oy, Salmisen nahkatehdas ja Winterin väri ja lakkatehdas. Tehtaiden ympärille rakentui 1900-luvun alussa runsaasti huviloita ja työväen asumuksia. "Tontteja herroille"-vuokrailmoituksia oli lehdistä tarjoten rakennuspaikkoja radan läheisyydestä tehtaiden johtajille ja virkamiehille. Kujien

ja teiden verkosto muodostui moninaiseksi alueen teollistumisen ja asutuksen lisääntymisen myötä.

1930-luvulla Epilään rakennettiin roomalaistyylinen kylpylä ja muotopuutarha. Ne sijaitsivat jääkauden aikaisen alueen kohdalla ja toimivat yksityisen perheen virkistys- ja juhlapaikkana. Sota-aikoina Epilä on ollut strategisessa asemassa puolustuslinjana ja sotilaskohteena. Kylpylästä ja muotopuutarhasta on enää jäljellä betonisia tukimuureja, betoninen kaariportti, luonnonkivitasanteita, pengerryksiä ja kylpylän sortunut rakennus.

Sotien jälkeen tiestön ja rakennusten mittakaava kasvoi suuremmaksi. Nykyisen liikenteen solmukohta Nahkatehtaankadun ja Toholpin rannan risteyksessä oli tärkeä kärrytenien risteyspaikka alueella. 1980-luvulla Sahaterän ja Konepajan tehtaat lakkautettiin ja niiden rakennukset purettiin. Nahkatehdas muutettiin asuinrakennukseksi 1990-luvulla. Säilyneitä maamerkkejä alueella ovat mm. korkeat teollisuusrakennukset järven lähellä, asemarakennus sekä tehtaiden omistuksessa olleet hirsihuvilat Tiikko II ja Suoja.

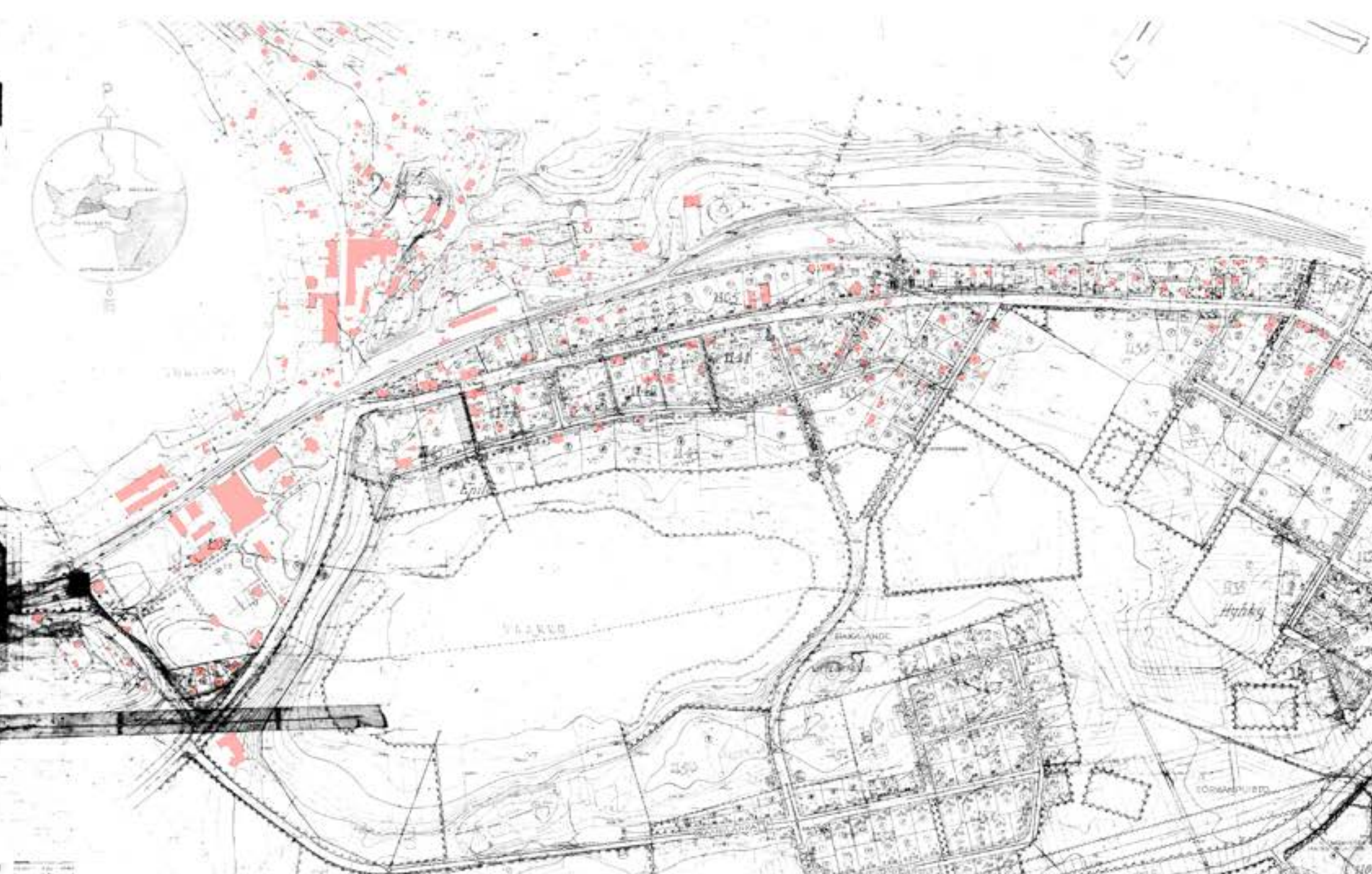
Epilän Konepaja 1910, kuva oikealla Sahanterä oy 1912. Kuva Vapriikin kuva-arkisto. Kalle Mäkinen.

Epilän Roomalaisesta kylpylästä on raunioita jäljellä. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

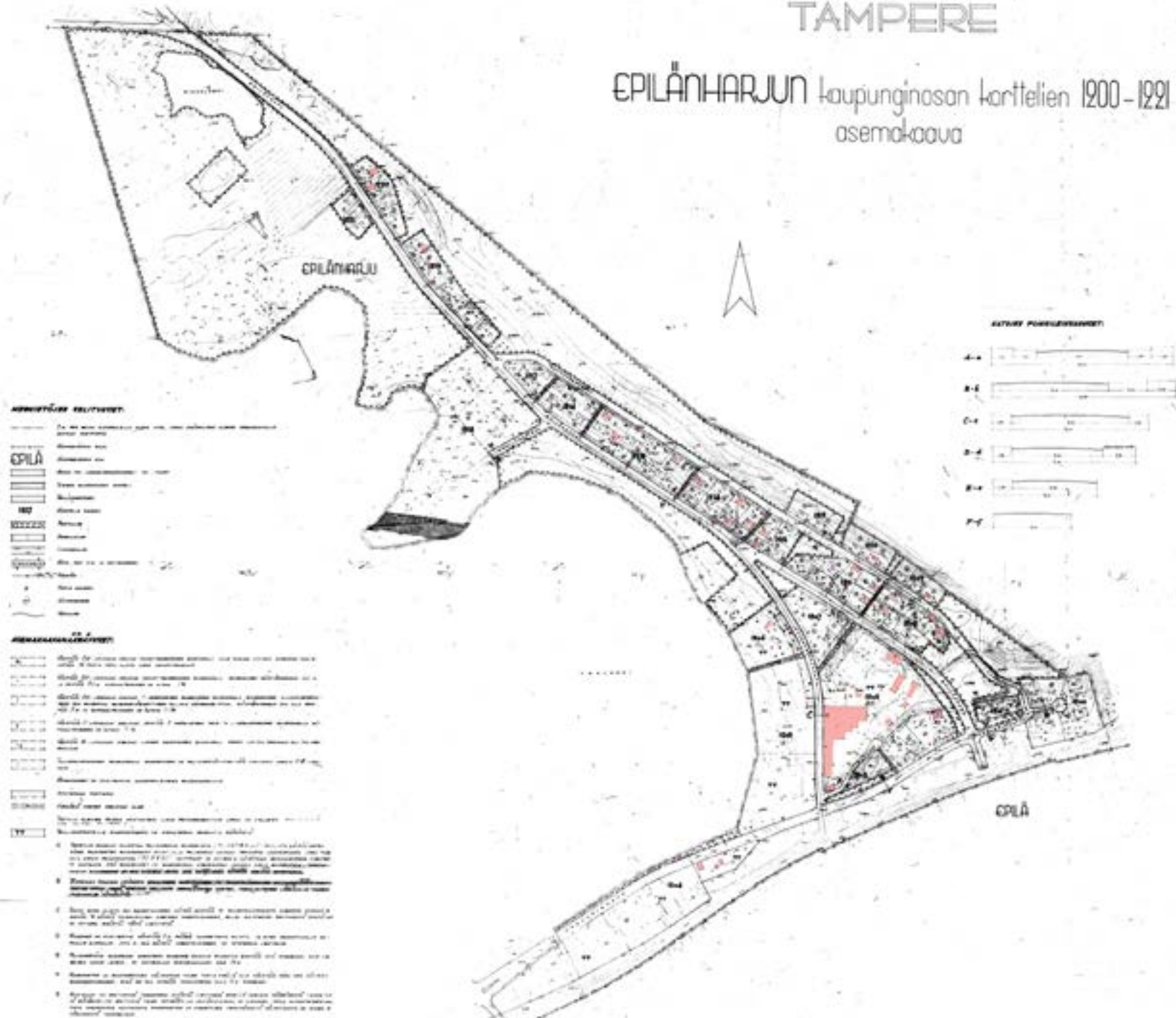

Epilän rautatieasema. Valokuva ajalta 1920-1939. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Ote alueen ensimmäisestä asemakaavasta vuodelta 1953. Harjun rinne ei ole sisällytynyt asemakaavaan, vaan se on kaavoitettu myöhemmin. Ennen asemakaavaa rakennetut rakennukset näkyvät rajauksina kartalla. Ne ovat korostettu punaisella värillä.

EPILÄNHARJUN kaupunginosan korttelien 1900-1921 asemakaava

Ote Epilänharjun alueen ensimmäisestä asemakaavasta vuodelta 1955. Ennen asemakaavaa rakennetut rakennukset näkyvät rajauksina kartalla. Ne ovat korostettu punaisella värillä. Dokumentin huonon kuvanlaadun takia rajauksien tulkintaan sisältyy epävarmuutta, jonka vuoksi rakennusten lukumäärä on epävarma.

Kaupunkikuvalliset piirteet

Rakentamisaikakaudet

Ennen alueen ensimmäisen asemakaavan voimaantuloa Epilään oli rakennettu noin 240 rakennusta mukaan lukien talousrakennukset. Näistä 240 rakennuksesta on säilynyt 63 kpl, eli noin 26 % alkuperäisestä määrästä. Nämä säilyneet 63 rakennusta kattavat 14 % Epilän nykyisestä rakennuskannasta, joka muodostuu yhteensä 446 rakennuksesta.

Suurin osa Epilän nykyisestä rakennuskannasta koostuu 1970–2010-vuosikymmeninä rakennetuista pien- ja kerrostaloista. Harjun rinne on hyvin 1970–80-lukujen pientalojen leimaama. Tohloppi järven kaakkoiskulmassa on 1970–80-lukujen rivitaloja. Junaradan eteläpuolella on parikymmentä viime vuosittain vaihteen kerrostaloa. Pientaloalue junaradan eteläpuolella on ajallisesti hyvin sekoittunutta. Merkittävimmät keskittymät vanhinta palstoitusajan 1940 rakennuskantaa sijaitsee vanhan Nahkatehtaan läheisyydessä, parissa kohtaa harjulla ja Harjun koulutalon läheisyydessä.

Raholan nykyiset rakennukset jaoteltuina punaisella ennen ja mustalla jälkeen ensimmäistä asemakaavaa valmistuneisiin.

Kalimankuja 3:n Unhola rakennus on 1900-luvun alusta. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Nahkatehtaankatu 1:n Vieru talo on vuodelta 1912. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Epilän nykyiset rakennukset jaoteltuna rakennusvuosikymmenten mukaan. Merkittävästi muokatut rakennukset, joita ei enää ulkoasun perusteella ole tunnistettavissa aikakaudelleen, on merkitty rasterilla. Punaisella rajattujen rakennusten rakennusvuosi on rpävarma ja perustuu rakennuksen nykyisiin ja/tai muutoslupakuvista havaittaviin alkuperäisiin piirteisiin.

Korttelirakenne ja katutilat

Epilän korttelialueet ovat hyvin monipuolisia ja vaihtelevia rakennusten laajan ikä- ja tyyppikirjon myötä. Korttelit voidaan jakaa karkeasti kahteen pääluokkaan; säännöllisiin ja epäsäännöllisiin. Säännölliset korttelit ovat pääasiassa asemakaavan myötä muodostuneilla alueilla, kun taas epäsäännöllisillä kortteleilla on havaittavissa runsaammin palstoitusajan rakennuksia. Poikkeuksen tekee harjunrinteen alue, jossa korttelien rakenne on säännöllinen ja järjestelmällinen siitäkin huolimatta, että siellä on kohtalaisen paljon palstoitusaikaisia rakennuksia.

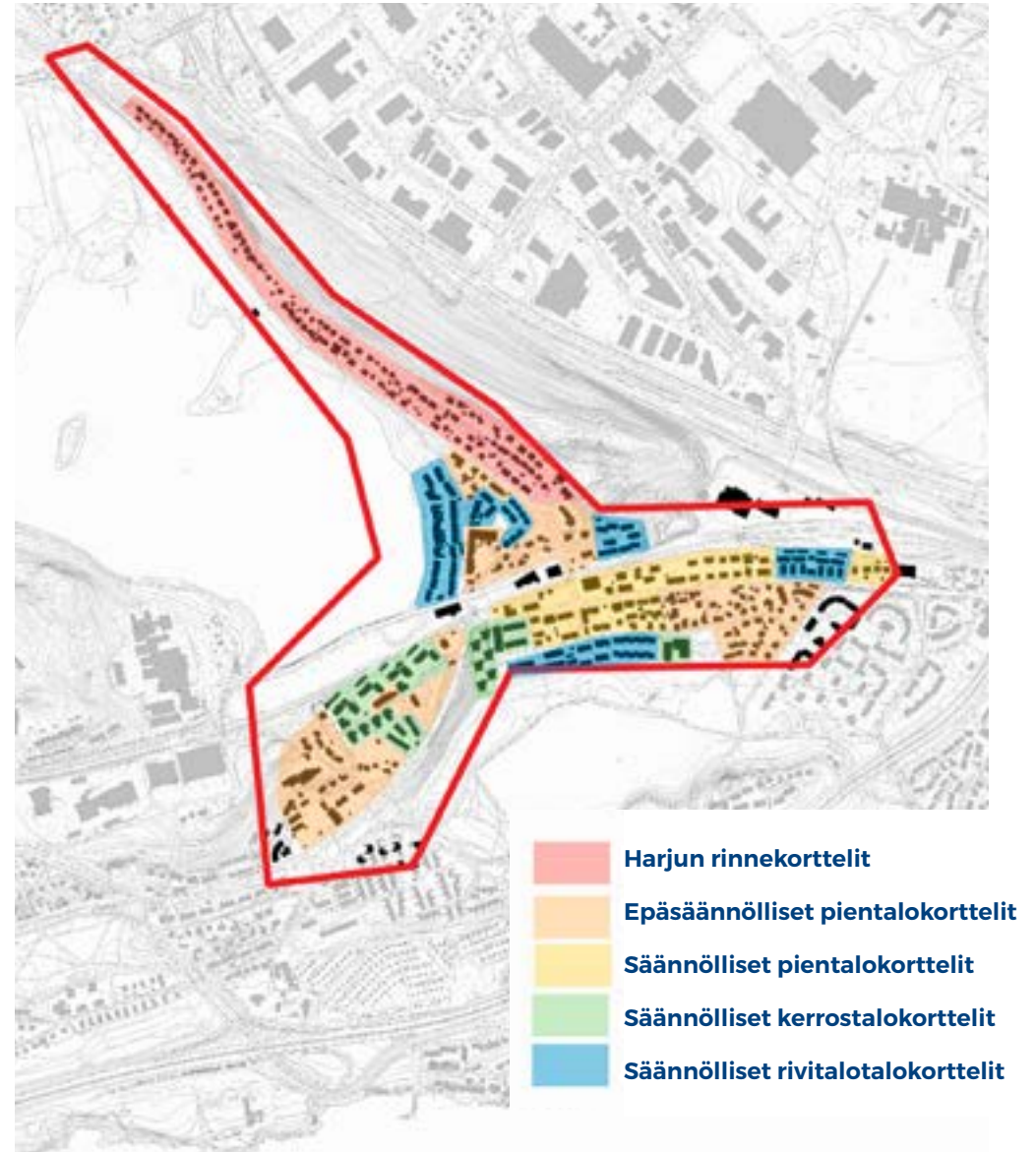
Harjun alueella selkeä säännönmukaisuus kumpuaa rakentamiseen voimakkaasti vaikuttavista maastonmuodoista ja

Näkymä harjun asuinrakennuksille Tohlopinranta kadulta. (Lähde: Pirkanmaan maakuntamuseo, Minna Halonen 2007)

tielinjoista. Kortteleiden kirjoa rikastuttaa se, että alueella sijaitsee sekä kerrostaloja, pienkerrostaloja, rivitaloja että pientaloja.

Palstoittamalla syntyneillä korttelialueilla sijaitsee Nahkatehdasta lukuun ottamatta vain pientaloja. Kun asemakaavalla muodostuneet säännölliset alueet jaetaan eri rakennustyyppien mukaan, saadaan yhteensä viisi erilaista korttelityyppiä. Näiden korttelityyppien rakenne ei ole yhtäläinen, vaan niidenkin sisälle mahtuu runsaasti vaihtelua.

Epilän alueen korttelit voidaan jaotella karkeasti viiteen korttelityyppiin sen mukaan, kuinka rakennukset ovat sijoittuneet tontille katuun nähden ja mikä rakennustyyppi on vallitseva korttelissa. Harjun alueella maaston voimakas rinteisyys luo omanlaisen pientalokortteleiden tyyppin (punainen). Talojen sijoittumista on ohjannut maastonmuodot niin asemakaavan kuin palstoittamalla syntyneiden tonttien osalta. Niillä korttelialueilla, joissa on säilynyt runsaimmin palstoittamisajan rakennuksia, korttelirakenne on epäsäännöllisempi ja järjestymättömämpi kuin asemakaavan myötä syntyneillä alueilla (oranssi). Rakenteeltaan säännöllisemmät asemakaavan myötä syntyneet korttelialueet voidaan vielä jakaa pientalojen (keltainen), rivitalojen (sininen) ja kerrostalojen (vihreä) korttelialueisiin.

Osoitteessa Tohlopinranta 6 sijaitseva rautatieläisten vuokratalo on vuodelta 1924. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Soraharjankatu 2 a:ssa sijaitseva Suojana tunnettu rakennus on vuodelta 1915 ja siinä on nähtävissä jugend huvilan tyylipiirteitä. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Konsulin talo (Winterinraitti 17) on vuodelta 1919 Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Vaaninkuja 3:n Tiikko II on rakennettu vuosina 1903-1904. Se edustaa 1900-luvun alun huvila- ja nikkarityyliä. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Epilänkatu 49 osoitteen asuinrakennus on vuodelta 1926.

Julkisivut ja kattomaailma

Epilän alueen säilyneistä palstoitusajan rakennuksista merkittävä osa on 1900-luvun alun huvilatyyppiä. Näiden vanhimpien rakennusten kattomaailma on moninainen. Kattomuodot vaihtelevat harjakaton erilaisista sovelluksista aumakattoon ja erilaisiin taitekaton mukaelmiin. Julkisivut ovat pääosin puuverhoiltuja, mutta pari tiiliverhoiltua ja yksi rapattu talo ovat myös säilyneet. Suuri osa Epilän säilyneestä palstoitusajan rakennuksista on joko toiminut alun perin johtajien ja virkamiesten tai useiden työläisperheiden asumuksina, joten ne eivät ole

kooltaan keskimäärin niin pieniä kuin muiden tämän selvityksen alueiden rakennukset. Varakkaamman väestön huvilat ja asumukset ovat olleet näyttävämpiä kuin työläisten asumuksiksi rakennettujen rakennusten. Ikkunat ovat tyypillisesti jaettu useisiin pienempiin ruutuihin ja osaan rakennuksista on tuotu näyttävyyttä nikkarityylisillä puisilla koristeaiheilla.

Pispalan valtatie 118 a osoitteen asuinrakennus on vuodelta 1922.

Epilänkatu 31 b on 1920-luvulta. Se on ollut alun perin kapeampirunkoinen, mutta muutoksia tehtiin pian rakentamisen jälkeen. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Alueen ominaispiirteet

Epilän alue ei ole ilmeeltään yhtenäinen, vaan kerroksellisuus on vahvasti leimaava tekijä alueella. Aluetta hallitsee valtaosin 1970-luvulta alkaen rakennettu modernin rakennustekniikan rakennuskanta kookkaineen omakotitaloineen sekä rivi- ja kerrostaloineen. Erityisesti 70- ja 80-lukujen tasakattoiset laatikkomassat ovat harjun alueella leimallisia.

Siitä huolimatta, että alueen ensimmäiset asemakaavat tulivat voimaan 1950-luvun alussa ja puolivälissä, ei alueella ole merkittävästi jälleenrakentamisajan rakennuskantaa. Tämä viestii siitä, että ne ovat joko lähteneet toteutumaan myöhemmin tai ne on korvattu tuoreemmilla asemakaavoilla ja rakennuskannalla.

Lielahden asema osoitteessa Rahtimiehenkatu 8 kuvastaa punatiilistä teollisuusperintöä. Asema on rakennettu vuonna 1926. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Pispalan valtatie 132:n asuinrakennus on rakennettu 1920-30-lukujen taitteessa. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Soraharjuntatu 3:n asuinkiinteistö on vuodelta 1928 ja se sijaitsee Epilänharjun jyrkästi nousevalla rinteellä. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Yhteenveto

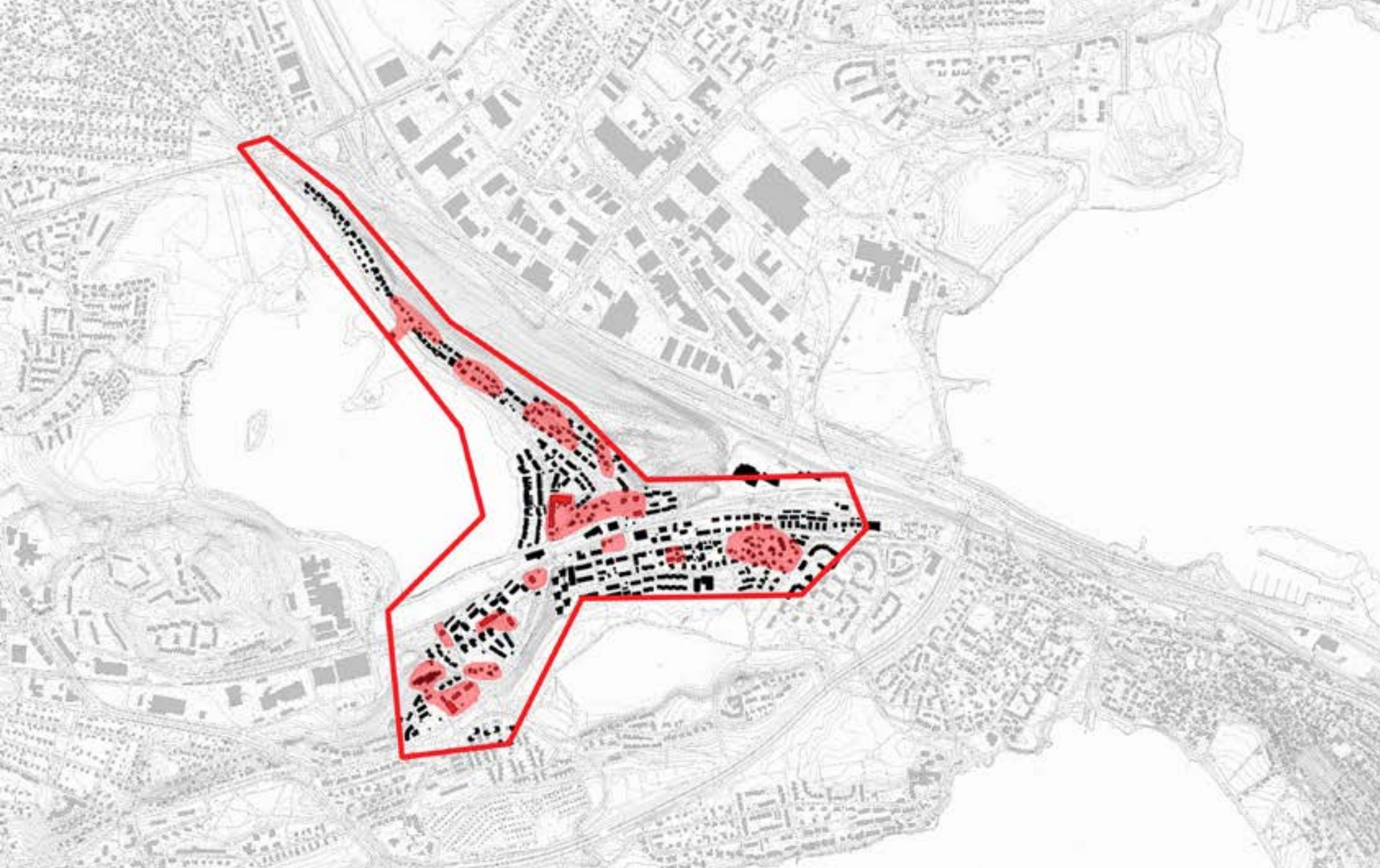
Palstoitusajan rakennuksia on säilynyt alueella pieninä ryppäinä. Vaikka niitä on harvakseltaan, ne ovat laadultaan monin paikoin poikkeuksellisia luonteeltaan ja säilyneisyydeltään. Ne luovatkin alueelle paikoin kohtia, joissa historian tuntu on vahva ja paikkatunnelma kuin toiselta ajalta. Ne tekevät Epilästä alueena uniikin ja toimivat muistutuksena alueen syntyhistoriasta.

Epilän teollishistoria on kauniisti näkyvillä mm. vanhoista Nahkatehtaan rakennuksista kunnostetuissa asuinkehteissa. Kuva on osoitteesta Nahkatehtaankadusta 5.

Maastonmuotoihin sopeutetut rakennukset ovat läsnä harjun maisemissa. Harjun rinne on täyttynyt eritoten 70- ja 80-lukujen kookkailla pientaloilla, mutta pienemmät palstoitusajan rakennukset tuovat miellyttävää vaihtelua suurempien rakennusmassojen joukkoon. Kuvan rakennuksen osoite on Kalimankuja 6.

Yhteenvetokartta, jossa on havainnollistettu punaisella Epilän herkät alueet, joilla sijaitsee muutoksille herkkiä palstoittamisajan rakennuksia. Rajaukset ovat suuntaa-antavat. Näiden alueiden läheisyydessä on svtä käyttöä eritvistä harkintaa mahdollisten asemakaavamuutosten yhteydessä.

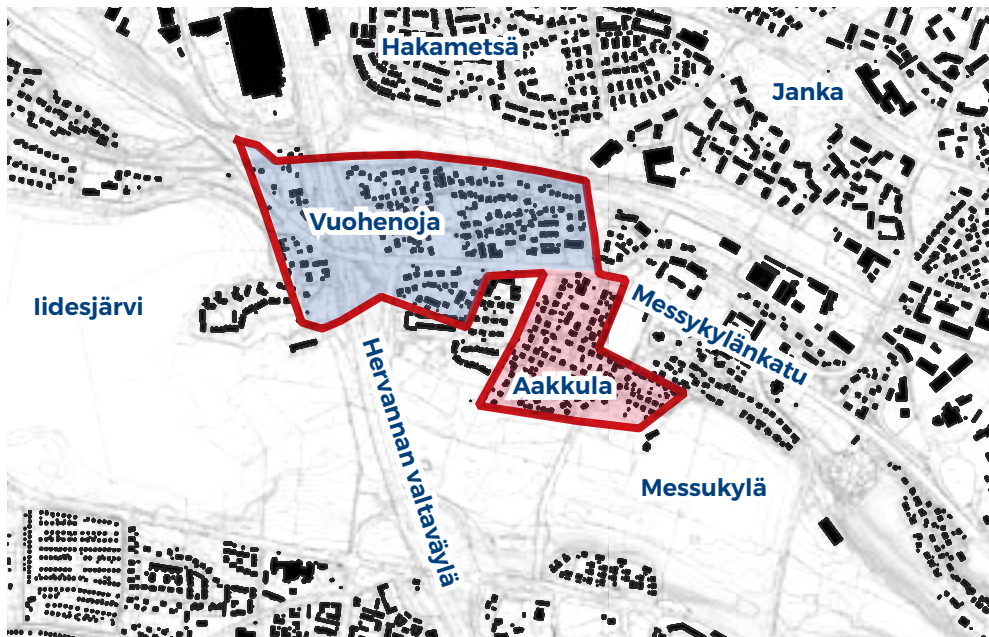
Aakkula-Vuohenoja

Alueen rajaus ja väestö

Aakkula sijaitsee Itä-Tampereella noin neljän kilometrin päässä keskustasta. Se rajautuu lännessä Vuohenojaan, idässä Viialaan, etelässä Turtolaan ja pohjoisessa Messukylään. Vuonna 2012 Aakkulan tilastoalueella asui 465 asukasta. Alueen maaperä viettää loivasti etelään.

Vuohenoja rajautuu idässä Aakkulaan ja muita sitä rajaavia alueita ovat lännessä Järvensivu ja lidesjärvi, idässä Messukylä, etelässä Muotiala ja Turtola sekä pohjoisessa Järvensivu, Kalevanrinne ja Hakametsä.

Vuohenojan tilastoalueella asui vuonna 2014 n. 630 asukasta. Aluetta halkoo Hervannan valtatie. Ennen valtavyhlän rakentamista vastaavanlaisena jakavana elementtinä toimi lidesjärveen laskeva Vuohenojan puro, joka nykyisin on enää vaikeasti erotettavissa oleva oja. Tässä selvityksessä Vuohenojaksi kutsuttavaan alueeseen kuuluu myös Messukylän kaupunginosan länsiosa. Selvitysalueita jakaa myös Messukylänkatu ja useiden asutusta jakavien tekijöiden vuoksi alueen yhtenäinen kuvailu on haastavaa.

Rakeisuuskartta 1:20 000. Karttaan sinisellä on merkitty tässä raportissa Vuohenojaksi kutsuttu alue ja punaisella Aakkulan alue.

Ilmakuva vuodelta 1946, 1:10 000

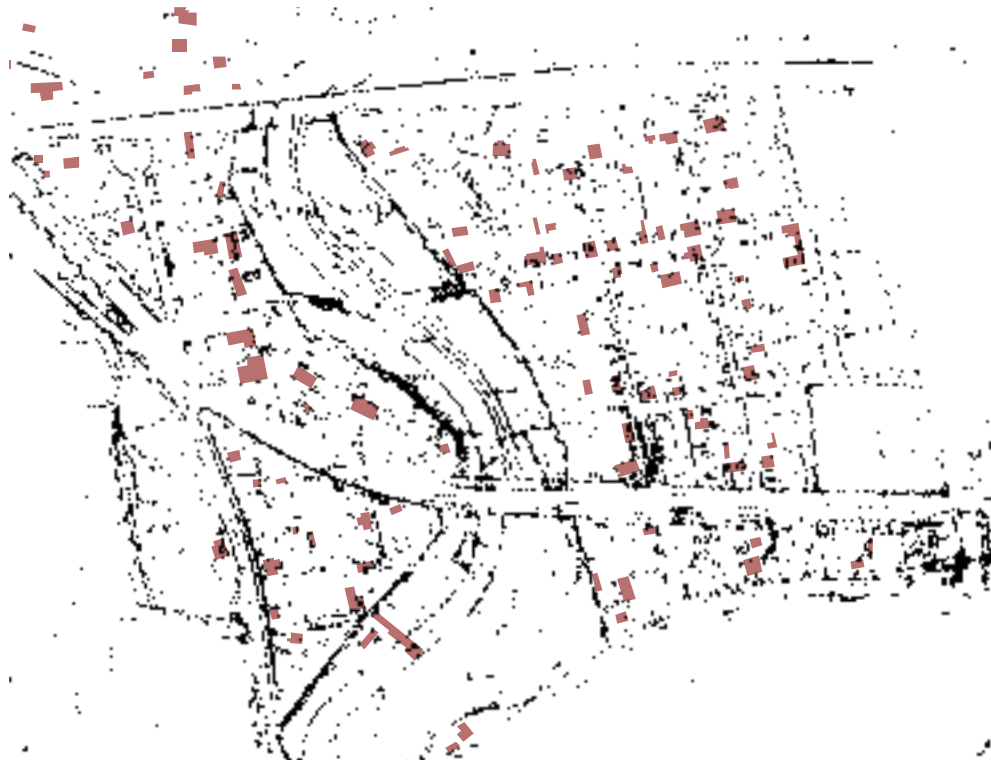

Ilmakuva vuodelta 1956, 1:10 000

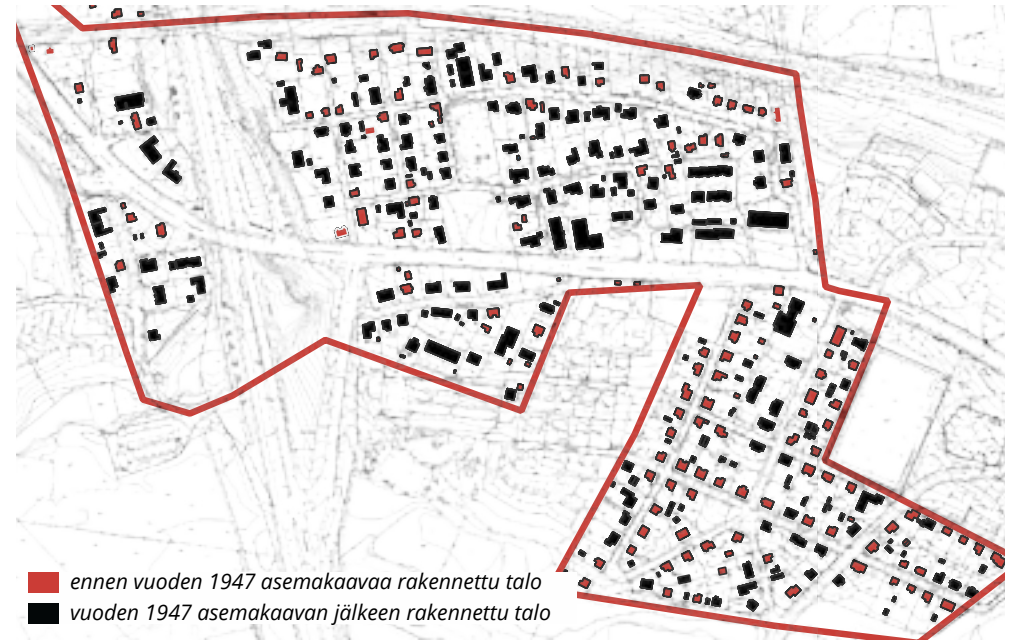
Asemakaava

Aakkulan ensimmäinen asemakaava laadittiin vuonna 1947. Suuri osa alueesta oli kuitenkin rakentunut jo ennen tätä vuosien 1931 ja 1939 välillä palstoitus-suunnitelman mukaan. Suurimmalla osalla Aakkulan alueesta on voimassa vuonna 1954 tehty asemakaava. Myös muita pienempiä alueellisia tai yksittäisiä tontteja käsittäviä asemakaavauudistuksia on tehty alueella pääosin 1950-luvulla tai myöhemmin. Aakkulan tontit ovat yksityisessä omistuksessa.

Vuohenojan ensimmäinen asemakaava laadittiin vuonna 1942, mutta hyvin pian, jo vuonna 1947 laadittiin alueelle seuraava asemakaava. Vanhimmissa alueilla on edelleen voimassa vuoden 1947 asema-kaava. Selvitysalueen Messukylän kaupunginosaan kuuluvalla alueella on voimassa useita eri 1950-luvun loppupuolella tai 1980-luvulla voimaan tulleita asema-kaavoja. Vuohenojan länsi- ja etelä- osien tontit ovat suurelta osin kaupungin omistuksessa. Messukylän kaupunginosaan puolen tontit ovat yksityisessä omistuksessa.

Vuohenojan asemakaava vuodelta 1947. Ensimmäinen asemakaava alueelle tehtiin vuonna 1942. Ei mittakaavassa. Punaisella on korostettu rakennukset, jotka olivat olemassa vuoden 1947 asemakaavaa laadittaessa.

- ennen vuoden 1947 asemakaavaa rakennettu talo
- vuoden 1947 asemakaavan jälkeen rakennettu talo

Aakkulan ja Vuohenojan rakennukset vuonna 2019 jaoteltuna ennen asemakaavaa vuonna 1947 ja sen jälkeen rakennettuihin rakennuksiin. 1: 7500

Aakkulan ensimmäinen asemakaava vuodelta 1947. Ei mittakaavassa. Punaisella on korostettu rakennukset, jotka olivat olemassa ensimmäistä asemakaavaa laadittaessa.

Historia ja alueen syntyminen

Aakkula

Aakkulan asutusalue sijaitsee Tampereen vanhimman rakennuksen Messukylän vanhan kirkon (rakennusvuodet 1510–1530) välittömässä läheisyydessä. Kirkkosuon alue on luultavasti ollut veden alla joitakin vuosisatoja sitten, mutta nykyisin alue on kuiva laakso. Nykyisen Aakkulankadun varrella sijaitsi Aakkulan talo, josta on maininta vuoden 1540 maakirjassa. Alueella on ollut asutusta jo useiden satojen vuosien ajan ja Kirkonmäen seutu oli 1800-luvulta lähtien rakentunut melko täyteen erityyppisiä taloja.

Aakkulan alue kuului Messukylän kuntaan aina Messukylän vuoden 1947 kuntaliitokseen asti. Messukylän seurakunnan kirkkovaltuusto päätti vuonna 1928 myydä Aakkulan maat omakotitonteiksi ja viljelyspalstoiksi. Ensimmäiset tontit alueelta myytiin vuonna 1931 ja viimeiset vuonna 1939. Alueelle muodostettiin 104 asuontonttia ja 10 viljelypalstaa. Lisäksi alueelle tuli urheilukenttä ja seurakunnalle varattu alue. Vuoden 1947 kuntaliitoksen yhteydessä vahvistettiin Aakkulan alueelle sen ensimmäinen asemakaava.

Vuohenoja

1800-luvun lopulla tamperelaiset alkoivat hankkia vuokratontteja Hatanpään kartanon omistuksessa olleilta Vuohenojan ympäristön maa-alueilta, joilla sijaitsi siihen aikaan tiheää metsää. Vuokralaiset suorittivat kartanolle taksvärkkiä vuokraoikeuden vastikkeeksi. Kartanon omistaja teetti silloin alueelle palstoitussuunnitelman.

Kun Tampereen kaupunki osti kartanon vuonna 1913, myös Vuohenojan alue siirtyi kaupungille. Näihin aikoihin siellä oli jo 67 vuokrapalstaa. Aluetta kutsuttiin tuohon aikaan Livantamäeksi, Rautapellonmäeksi tai siellä sijainneen asutuksen kehnon ulkomuodon takia Vinolaksi. Nämä historialliset nimitykset ilmenevät edelleen kadunnimissä.

Kalevanharjun kupeessa toimi 1900-luvulla neljä suurempaa tiilitehdasta, jotka hyödynsivät tiilien valmistukseen maaperän savisuutta sekä harjun hiekkavaroja. Suuri osa alueen asukkaista työskenteli tehtaissa. Vuohenojalla sijaitsi myös lukuisia pienleipomoita. Jyväskylän radan varrella oli useita seisakkeja asukkaiden aktiivisessa käytössä matkalla kaupunkiin.

Ensimmäinen osa-asemakaava Vuohenojalle vahvistettiin vuonna 1942. Alueen rakentaminen jatkui aina 1970-luvulle asti. Hervannan valtavyhlän valmistuessa 1970-luvun lopulla 1900-luvun alkupuolella mattojenpesupaikkanakin toiminut Vuohenoja jäi entistä enemmän puristuksiin ja muuttui enää pieneksi ojaksi. Vuohensillankadun alueelta löytyy edelleen kivisiä siltatolppia muistona vanhemmilta ajoilta.

Omakotialuetta Viinikkaan päin 1953. Aakkula idästä katsottuna.
Kuva: Vapriikin kuva-arkisto. Jussi Kangas.

Vuohenojan ylikäytävää rakennetaan 1938. Valokuva tulevasta Messukyläntiestä.
Kuva: Vapriikin kuva-arkisto. Eero Troberg.

Kaupunkikuvalliset piirteet

Rakentamisaikakaudet

Aakkula

Aakkulan tarkastelualueella on yhteensä 100 päärakennusta. Näistä 1930-luvulla on rakennettu valtaosa eli 57 kappaletta. 1940-luvulla rakennettuja päärakennuksia alueella on 11 kappaletta. 1950-luvulta peräisin olevia taloja siellä sijaitsee ainoastaan kuusi kappaletta ja vuoden 1960 jälkeinen rakennettuja taloja on 24 kappaletta. Yhden rakennuksen tarkka ikä ei ole tiedossa, mutta se on todennäköisesti peräisin 1950-luvulta.

Vuohenoja

Vuohenojan alueella on yksittäisiä hyvin vanhoja tiloja. Alueella oli poikkeuksellisen monta rakennusta, joiden tarkkaa rakentamisaikajankohdasta ei ollut tiedossa.

Tässä selvityksessä tarkastelualueeseen kuuluu yhteensä 141 päärakennusta. Näistä 18 tarkkaa rakentamisaikajankohdasta ei ollut tiedossa. Suurin osa niistä kuitenkin on todennäköisesti vanhoja, ennen 1930-lukua rakennettuja taloja. Seitsemän rakennusta on rakennettu ennen 1930-lukua ja 14 rakennuksista on rakennettu 1930-luvulla. 1940-luvun rakennuksia alueella on 13 kappaletta ja 1950-luvun rakennuksia 24 kappaletta. Suurin osa rakennuksista on rakennettu 1960-luvun jälkeen. Näitä rakennuksia alueella on yhteensä 65 kappaletta.

Aakkulan ja Vuohenojan rakennukset rakennusvuosikymmenen mukaan, 1:5000

- tarkka rakennusvuosi ei tiedossa, todennäköisesti ennen vuotta 1930 rakennettu talo
- ennen vuotta 1930 rakennettu talo
- 1930-luvulla rakennettu talo
- 1940-luvulla rakennettu talo
- 1950-luvulla rakennettu talo
- vuoden 1960 jälkeen rakennettu talo

Korttelirakenne ja katutilat

Pseudovinkkelirakennus Leivonkujan ja Rautapellonkadun kulmassa.

Aakkula

Aakkula on kompakti alue, joka koostuu pääosin koillis-lounas- ja kaakkois-luoteissuuntaisesti suuntautuvista kaduista. Perusrakenne on ruutukaavamainen, mutta rakenteen rikkoo eteläosien muutama vinosti suuntautunut katu. Suurin osa Aakkulan nykyisestä rakennuskannasta on 1930-luvulla palstoitus-suunnitelman ohjaamana rakentunutta ja tästä syystä alue on eheä kokonaisuus,

vaikka osaa rakennuksista on uudistettu. Rakennukset tonteilla on sijoitettu kadun varteen.

Alue on vehreä, mutta kasvillisuus on suurelta osin varsin matalaa ja talot erottuvat katutilassa hyvin. Näkyvyys tonteille kadulta tarkasteltuna on hyvä ja pihojen yksityisyys on paikoin niukkaa.

Korttelirakennetta Aakkulassa. Päärakennukset on sijoitettu katua rajaamaan ja piharakennukset tontin takaosiin.

Katunäkymä Aakkulassa, Viskarinkatu 17.

Vuohenoja

Poikkeuksellista muihin tutkittuihin alueisiin verrattuna Vuohenojan entisellä livantamäellä oli alueen muutama aivan kadun kulmaan sijoitettu rakennus, jotka henkivät vanhojen puukaupunkien tunnelmaa. Jo muutama näin sijoitettu rakennus tuo alueelle vahvaa historian tuntua. Talot livantamäen ydinalueella myötäilevät katulinjaa, mutta taloja on sijoitettu myös sisemmäksi tontteja,

eikä alue muodosta selvää trendiä korttelirakenteeseen.

Tarkastelualueen koillisosissa Messukylän kaupunginosaan kuuluvalla alueella sijaitsee useita rautatien vieressä olevia vanhoja rinnetontteja, joilla rakennukset on sijoitettu tontin keskelle.

Ilmakuvat: © 2018 BLOM. Kopiointi kielletty.

Vuohenojan korttelirakennetta. Päärakennukset on sijoitettu aivan kiinni katuun ja paikoin myös katujen kulmiin.

Rinnetontteja Vuohenojan koillisosassa, joissa talot on sijoitettu keskelle tonttia.

Julkisivut ja kattomaailma

Aakkulan rakennusten kattomuotona on pääasiassa jyrkkä harjakatto. Talojen kattokulman yhtenäisyys tekee alueen yleisilmeestä eheän kokonaisuuden. Valtaosa rakennuksista on puuverhoiltuja ja värimaailma niissä on pääosin vaalea. Kirkkaampia värejä on kuitenkin käytetty jonkin verran. Alueen 1930-luvun tyyppitaloissa on yhtenäisenä piirteenä päätyjulkisivun pyöreä ikkuna.

Vuoden 2016 yhtenäisten pientaloalueiden arvoselvityksessä Aakkulan rakennuksien alkuperäisyysastetta arvioitaessa, oli yli puolet joko alkuperäisessä kunnossa tai kokenut vain pieniä muutoksia. Toinen puolikas oli taas joko alkuperäinen 1930-luvun rakennus, joka on kokenut merkittäviä muutoksia, tai edusti kokonaan erityylisten rakennustyyppiä.

Pyöreä ikkuna Aakkulan 1930-luvun talossa.

Tässä raportissa Vuohenojaksi kutsuttu alue on jakautunut useampaan osa-alueeseen, josta syystä Vuohenojan alueellista kokonaiskuva on haasteellista muodostaa. Vuohenojan rakennusympäristö on selvästi Aakkulaa sekoittuneempi. Kattomaailma ja julkisivuratkaisut noudattelevat kunkin aikakauden rakennusten tyyppiratkaisuja.

Osa vanhoista rakennuksista on uudistettu radikaalisti niin, että alkuperäinen rakennusvuosi ei kadulla liikkujalle välttämättä aukene. Vanhan talon tunnistaa kuitenkin esimerkiksi sokkelin ikkunoista. Alueelta löytyy myös arvokkaita hyvin säilyneitä rakennuksia ja usean 1900-luvun alkuvuosikymmenien rakennusten kokonaisuuksia.

Detaljiikkaa Vuohenojalla, Rautapellonkatu 45.

Tiiliverhouksella vahvasti uudistettu talo Rautapellonkadun ja Kankaankujan kulmassa. Talon tarkka rakennusajankohta ei ole tiedossa, mutta se on valmistunut todennäköisesti ennen 1930-lukua.

Kivitalo vuodelta 1928 Vuohenojalla, Rautapellonkatu 31.

Alueen ominaispiirteet

Yhtenäisten pientaloalueiden arvoselvityksessä vuonna 2016 Aakkulan alue on määritelty III-tyyppin alueeksi eli alueeksi, jolla on menetetty paljon alueen alkuperäisiä arvoja. Suosituksena on sanottu, että tontteja saa jakaa, mutta uudet rakennukset on sopeutettava alueen alkuperäiseen ilmeeseen. Selvityksessä kuitenkin huomautetaan, että yleistunnelma alueella on kuitenkin säilynyt paremmin kuin mitä voisi päätellä rakennusten säilyneisyyden perusteella.

Tämän selvityksen maastokäyntien perusteella Aakkulan alue on selkeä ja yleisilmeeltään hyvinkin yhtenäinen aluekokonaisuus. Alueella on säilynyt useita alkuperäisessä ilmeessään olevia rakennuksia tai vain pieniä muutoksia sisältäviä taloja. Valtaosa rakennuksista on rakentunut 1930-luvun palstoitussuunnitelman myötä. Vuohenojan alue jakautuu eri kokonaisuuksiin eikä se muodosta yhtä yhtenäistä aluekuva. Hervannan

valtaväylä ja Messukyläntie ovat jakaneet Vuohenojan aluetta ja teiden varsille on muodostunut sekoittunutta liike- ja asuinrakentamista. Yhtenäisin aluekokonaisuus on livantamäksi aikoinaan kutsuttu alue Hervannan valtaväylän itäpuolella, joka on pääosin omakotitaloasumista.

Yhteenveto

Aakkula on hyvin säilynyt palstoitussajan alue, jossa yli puolet rakennuksista on peräisin 1930-luvulta. Näihin rakennuksiin tai niiden läheisyyteen kohdistuvat asemakaavamuutokset on laadittava harkiten. Mahdollisen alueellisen suojeluasema-kaavan tarvetta olisi hyvä myös selvittää tarkemmin. Vuohenoja ei ole säilynyt yhtenäisenä kuten Aakkula, vaan siellä vanhimpien rakennusten osalta säilymisen varmistaminen olisi tärkeää alueen historiallisen luonteen säilymisen kannalta. Mahdolliset julkisivujen ennallistamista edistävät kaavamerkinnot voivat olla tarpeeseen.

Aakkulan ja Vuohenojan muutokselle herkät alueet, jotka sisältävät runsaasti palstoitusajan rakennuksia. Kartalla esitetyt rajaukset ovat suuntaa-antavia.

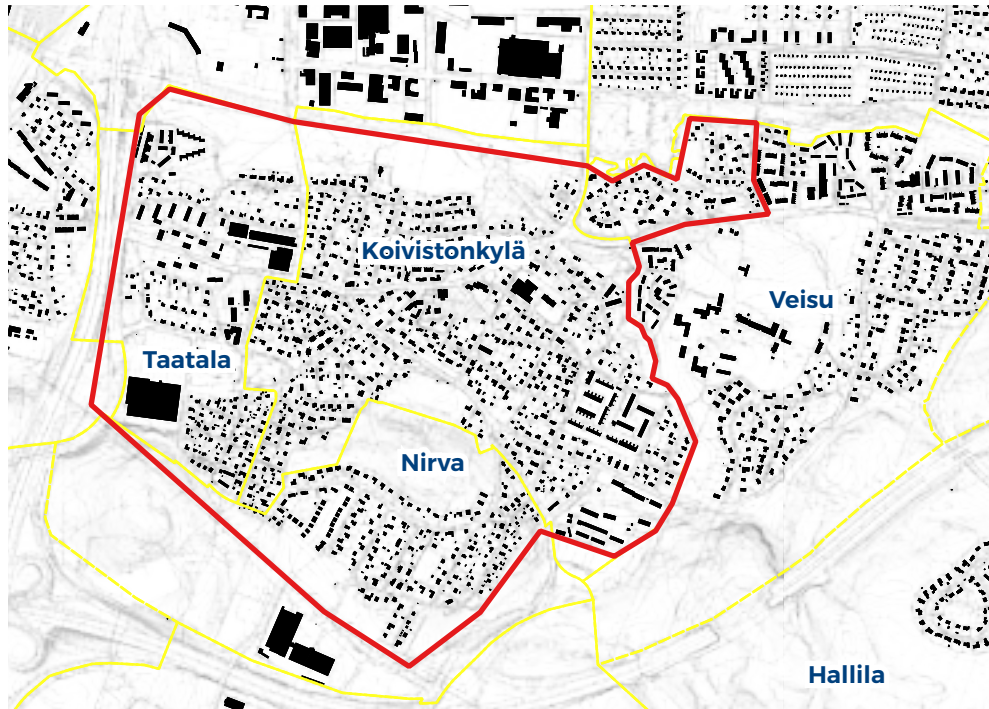
Koivistonkylä-Taatala

Alueen rajaus ja väestö

Tarkastelualue on rajattu vuosien 1946 ja 1956 ilmakuvissa näkyvien rakennettujen alueiden sekä kaupunginosarajojen perusteella. Muista kohdealueista poiketen vuoden 1946 ilmakuvassa alueella Koivistonkylän seudulla on monia pieniä asumiskeskittymiä, jotka ovat ajan saatossa kuroituneet yhdeksi suuremmaksi asuintalomatoksi. Tarkastelualueella on osia neljältä eri tilastoalueelta: Taatalasta, Koivistonkylästä, Nirvasta, Veisusta. Yksittäisiä vanhoja rakennuksia on myös

Veisun itäosassa ja Korkinmäessä, mutta ne on jätetty tämän selvityksen ulkopuolelle. Alueen pinta-ala on noin 180 ha. Alueen hajanaisuuden ja suuren koon vuoksi sen käsittely on ollut hieman muita alueita pintapuolisempaa.

Alueen historiaa selvittäessä on tutkittu ensisijaisesti Koivistonkylä ja Taatala nimillä tunnettuja alueita.

Punaisella viivalla on merkitty selvityksessä tarkasteltava alue ja keltaisella kaupunginosien rajat

Ilmakuva vuodelta 1946

Asemakaava

Suunnittelualueen ensimmäiset asemakaavat ovat tulleet voimaan kuudessa osassa eri aikoina.

Alueen vanhin asemakaava on Taatalan ensimmäinen asemakaava, nro 182, joka on hyväksytty vuonna 1950. Taatala on rakentunut pääosin vasta asemakaavoittamisen jälkeen, joten 1950-luvun rakentaminen alueella on toteutunut asemakaavan mukaisesti. Taatalan keskelle 1960-luvulla rakennetut kerrostalot on rakennettu myöhemmän asemakaavan mukaan, mutta paikalle, jossa oli 3-kerroksisia kerrostaloja jo ensimmäisessä asemakaavassa.

Koivistonkylän ensimmäiset asemakaavat on hyväksytty vuonna 1953. Kaakkoisosassa kaavalla nro 340 on kahden korttelin kokoinen pientalojen rakentamisen mahdollistava asemakaava aluueelle, jolla on aiemmin ollut vain yksi rakennus. Asemakaava nro 373 on melko suuri ja se on tehty alueelle, jolla on jo valmiiksi ollut hyvin paljon pientalorakentamista. Asemakaavassa rakennusalat on pääosin sijoitettu jo tontilla olleiden rakennusten sijainnin mukaisesti, jollei rakennus ollut hyvin lähellä tontin rajaa. Molemmissa kaavoissa rakennusalat ovat ohjeellisia, ja omakotitalojen kattokulmaksi on määrätty 1:1½ ja räystäskorkeudeksi korkeintaan 5 metriä.

Sulkavuoren rinteessä Taatalan ja Koivistonkylän alueilla oleva asemakaava nro 1500 on hyväksytty vuonna 1961. Alueella on ollut paljon asuinrakennuksia jo kaavan vahvistuessa. Rakennusalat eivät täysin huomioi ennen asemakaava

rakennettujen rakennusten sijainteja tonteilla. Omakotitalojen räystäskorkeus saa olla enintään 5 metriä ja kattokulma enintään 1:1½. Kaava on siis sallinut myös loivempien kattojen rakentamisen.

Veisun osa-asemakaava nro 389 on vahvistettu 1957. Omakotitalojen räystäskorkeudeksi on määrätty enintään 5 metriä ja kattokulmaksi 1:2.

Nirvan kaupunginosan asemaava on vahvistettu 1959. Alueen itäosa on rakentunut jo ennen asemakaavaa ja länsiosa asemakaavan vahvistumisen jälkeen. Alueelle on osoitettu sekä omakotitettä rivitalotontteja. Rakennusalat eivät täysin huomioineet kaavaa edeltävää rakentamista mutta toisaalta omakotitalotonttien rakennusalat ovat toisaalta ohjeellisia. Omakotitalon pinta-alaksi on määrätty enintään 120 m², räystäskorkeudeksi enintään 5 m ja kattokaltevuuden oltava 1:1½.

Ote Koivistonkylän kaupunginosan asemakaavasta nro 373 vuodelta 1953

Ote Taatalan kaupunginosan asemakaavasta nro 182 vuodelta 1950

Historia ja alueen syntyminen

Koivistonkylän alueella on ollut asutusta jo satojen vuosien ajan, mutta 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa alueella oli vain muutama torppa ja mökki. Koiviston torppa oli yksi ensimmäisiä Messukylän kirkon takamaille syntyneistä taloista. Koivistonkylän asutus alkoi muodostua, kun kasvavan Tampereen asukkaat joutuivat etsimään tonttimaista kaupungin rajojen ulkopuolelta. Ensimmäisenä alueitaan alkoi vuokrata siihen aikaan suurimpana maanomistajana alueella toiminut Penttilä, joka vuokrasi mailtaan noin 30-40 tonttia. Vuosina 1911-12 Huringin tilasta erotettiin 22 palstatilaa, joista yli puolet oli hehtaaria suurempia. Myöhemmin näistä ja muiden tilojen alueilta lohkottiin tontteja. Vuonna 1918 säädetty torpparilaki takasi vuokra-viljelijöille mahdollisuuden lunastaa maansa itselleen ja asutus alkoi vakiintua myös Koivistonkylässä. Koivistonkylä on saanut nimensä alueella asuneen

Penttilän torpparin Aukusti Koiviston mukaan ja hänen asuintalonsa lähelle muodostui Koivistonkulma -torpparikylä. Torppareiden lisäksi alueella asui mäkitupalaisia. Vilkkain rakennusaika alueelle sijoittui 1920-luvulle, mutta rakentaminen jatkui vilkkaana myös 1930-luvulla. 1940-luvun puolivälissä Koivistonkylässä oli tilojen alueilta lohkottuja tontteja jo päälle 350. Koivistonkylä kuului Messukylän maatalouspitäjään aina sen vuonna 1947 tapahtuneeseen Tampereen kaupunkiin yhdistymiseen asti. Sotien jälkeen asukasluku kasvoi nopeasti, erityisesti 1960 - 1970 -luvulla Koivistonkylään muutti asukkaita. Vuonna 1977 Lempääläntien varteen rakennettiin Euromarket, alun perin Eka, nykyään Prisma -ostoskeskus. Ostoskeskuksessa oli myös Tampereen ensimmäinen Alko - itsepalvelumyymälä.

Koivistonkylän kansakoulu 1948. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto. Mauri Pesonen.

Kiilleliuskeinen reikäkivi löytyi Tampereen Koivistonkylän Taatalan pellostä vuonna 1935. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

Taatalan tilan purettu päärakennus, kuvattu arviolta 1960-luvulla. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto.

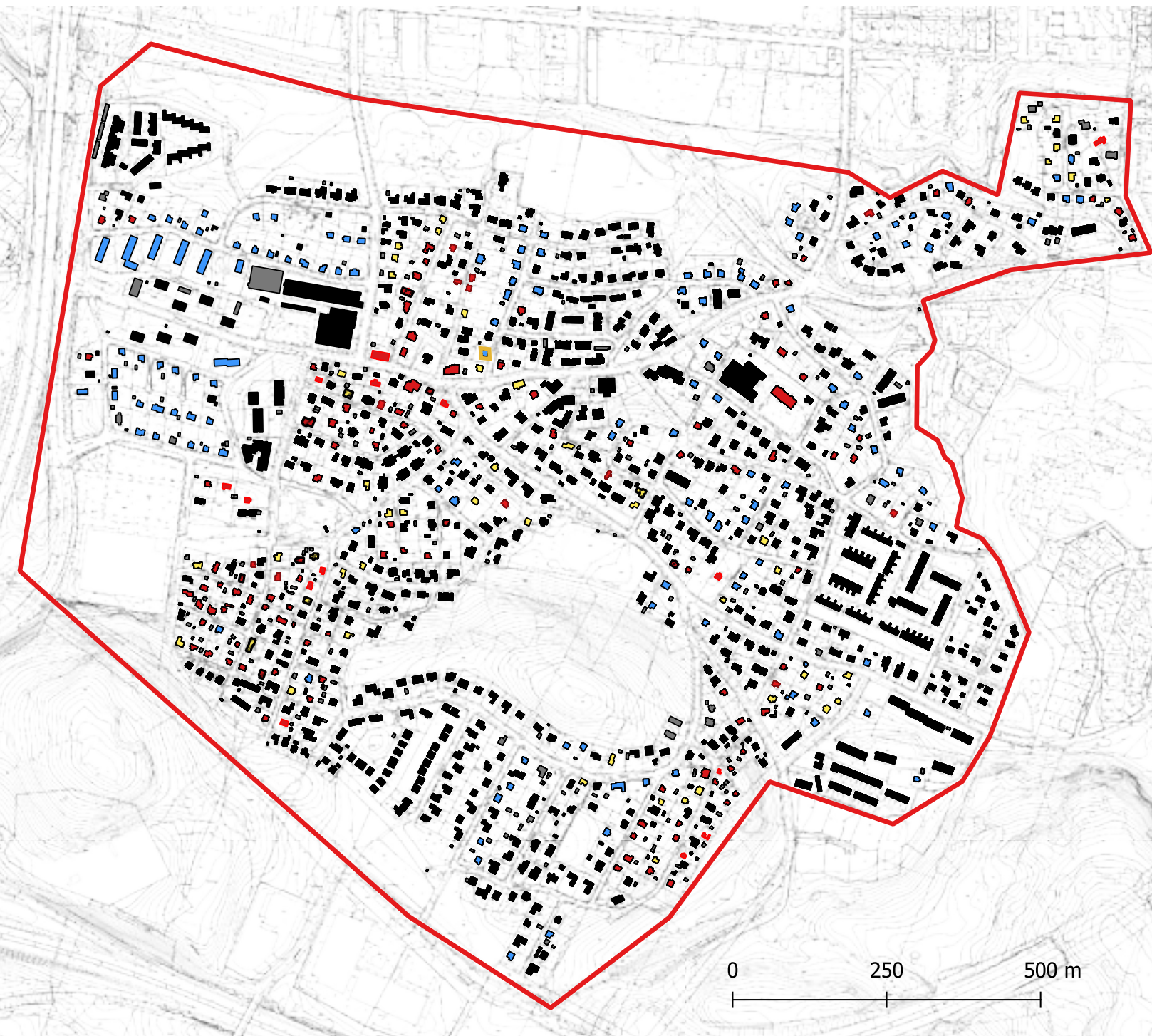
Ekamarket ja Lempääläntie 1982. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto. Ari Andersin.

Tuotannon myymälän avaus Taatalan myymälässä 18.11.1958. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto. E.M. Staf.

1950-lukujen talojen rakentamista Taatalassa. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto. Ensio Kauppila.

- asemakaavalla suojeltu talo
- ennen 1940-lukua rakennettu talo, jonka rakennusvuodesta ei ole varmuutta
- ennen 1940-lukua rakennettu talo
- 1940-luvulla rakennettu talo
- 1950-luvulla rakennettu talo
- vuoden 1960 jälkeen rakennettu talo
- rakentamivuotta ei määritely
- tunnistamattomaksi muutettu talo

Kaupunkikuvalliset piirteet

Rakentamisaikakaudet

Vuoden 1946 voi nähdä, että alueen asuinrakentaminen oli keskittynyt rinteisiin eli viljelylle haastaviin kohtiin. Alue on vuosikymmenien saatossa pikkuhiljaa täydentynyt, tiivistynyt ja levinnyt reunoiltaan. Uudisrakentamisen määrä on ollut melko tasaista, ja paljon vanhoja rakennuksia on myös korvattu uudemmilla.

Eniten ennen 1950-lukua rakennettuja taloja on jäljellä Sulkavuoren rinteessä Taatalan ja Koivistonkylän eteläosassa, Nirvanmäen kaakkoispuolella, ja Koivistontien etelä- ja pohjoispuolilla Taatalanpuiston ja Vihiojanpuiston välillä.

Taatalassa on pienet mutta yhtenäiset 1950-luvun kerros- ja pientaloalueet. Näitä pientaloalueita ei ole käsitelty Tampereen kaupungin Yhtenäisten pientaloalueiden selvityksessä, luultavasti niiden vähäisen koon vuoksi. 1950-lukulaisen Taatalan keskellä on pieni seitsemän talon laajuinen 1960-luvun kokonaisuus. Alueella myös muutama vanhempi rakennus.

Nirvassa 1960-1980-luvuilla rakennettu pientaloalue kuroo yhteen alueen vanhemmat osat.

Korttelirakenne ja katutilat

Tarkastelualueen maasto on vaihtelevaa ja alueella on useampi pieni kukkula. Vuoden 1946 ilmakuvassa asuminen keskittyi pääosin rinteisiin, luultavasti koska näiden viljely olisi ollut vaikeaa.

Mäkisyys luo erityisen luonteen alueelle ja sen kaduille. Vanhoille alueille tyypillisesti korttelit ovat vaihtelevan ja epäsäännöllisen muotoisia. Korkeusvaihteluiden ja katujen kaartumisen ja mutkittelun takia monin paikoin kaduilla näkyy vain lyhyitä pätkiä kerrallaan. Vaikka alueella on paljon sekaisin monen ikäisiä rakennuksia, lyhyiden näkymien takia pienetkin kokonaisuudet tuntuvat yhtenäisiltä.

Katunäkymät alueella ovat usein lyhyitä, mutta ylempää rinteistä (erityisesti Sulkavuoren rinteessä) aukeaa laajoja näkymiä kohti keskustaa ja alemman rinteen harjakattoja.

Ennen asemakaavaa rakennetut rakennukset vaihtelevan kokoisia ja useimmiten melko pieniä. Alueella ei ole vanhoja suuria huviloita, jollaisia esimerkiksi Epilästä löytyy.

Alueella on ollut melko suuria tontteja, joita on jonkun verran jaettu pienemmiksi ja tullaan luultavasti jakamaan myös jatkossa.

Tarkastelualueen korkeuskäyrät ja rinnevarjostus: Alueen maasto on monimuotoista ja polveilevaa.

Sulkavuorenkatu

Viljapellontie Taatalassa

Nirvanrinteenkatu 7: Yhdellä tontilla seisoo kaksi kapearunkoista asuintaloa sekä niiden piharakennukset

Sulkakatu 1: Vanhaa sinistä rakennusta on laajennettu punaisella osalla 2000-luvulla

Julkisivut ja kattomaailma

Ennen 1940-lukua rakennetut asuintalot erottuvat alueella pienemmän kokonsa vuoksi. Koivistonkylässä hyvin pieniä, runkosyvyydeltään kapeita, 1,5-kerroksisia jyrkkäharjaisia rakennuksia on useita. Pientä pientaloa suurempia vanhoja rakennuksia on kolme kappaletta Koivistontien varressa ja Koiviston koulu alueen itäosassa.

Rakennusten pienen koon vuoksi moniin vanhoihin rakennuksiin Koivistonkylässä on tehty laajennuksia ja joidenkin rakennusten julkisivuja ja kattoja on muutettu niin paljon, etteivät rakennukset ole tunnistettavissa oman aikakautensa edustajiksi. Osaan taloista taas on tehty laajennuksia erityyppisiä laajennuksia niin, että alkupe-
räinen rakennus on selkeästi erotettavissa.

Pääsääntöisesti vanhat rakennukset ovat puuverhoiltuja, mutta monet rakennukset alueella ovat kokeneet monia muutoksia ja osa rakennuksista on levypinnoitettu, tiili-verhoiltu tai rapattu.

Valtaosassa vanhoja rakennuksia on jyrkkä harjakatto, mutta alueella on myös muutamia taitekattoisia rakennuksia. 1960-luvun jälkeen rakennetuista rakennuksista monissa on matala harja. Myös tasakattoisia ja aumakattoisia rakennuksia esiintyy.

Ilmakuva © 2018 BLOM. Kopiointi kielletty.

Sulkarinne: Kahta pientä vanhaa pientaloa on laajennettu 1970-luvulla matalilla osilla.

Nirvanrinteenkatu 3: Rinteen vastaisen kapearunkoisen pientalon pystysuuntaisuus korostuu

Alueen ominaispiirteet

Koivistonkylän pientalomatto on laaja ja monimuotoinen. Mäkisessä maastossa rinteeseen rakennettujen pienten korkeasokkelisten talojen pystysuuntaisuus korostuu.

Koivistonkylän mäkisyys on piirre, joka erottaa sen monista muista tutkituista alueista. Se tuo alueelle mutkittelevia teitä ja sen myötä sekä pitkiä näkymiä alemmassa rinteeseen ja kohti Tampereen keskustaa, että lyhyitä rajattuja näkymiä.

Tampereen keskusta häämöttää Sulkavuoren rinteeseen.

Rintämäenkatu 35: Mäet avaavat ja katkovat näkymiä Koivistonkylässä

Sulkavuorenkatu: Rinteestä aukeaa myös pitkiä näkymiä.

Yhteenveto

Koivistonkylä on monimuotoinen alue, jota on on vuosisadan ajan rakennettu melko tasaisesti kaikkina aikakausina. Alueen mäkisyys rajaa katunäkymiä, joten useilla paikoilla tyyllinen rikkonaisuus ei vaikuta alueen yleisvaikutelmaan.

Osa alueen pientalotonteista on melko suuria. Alueen luonteen kannalta näiden tonttien jakaminen ei välttämättä ole haitallista, jos vanhimman kerrostuman rakennuksia ei pureta vaan rakentaminen on täydentävää ja jos uudisrakennusten koko ei merkittävästi poikkea korttelin muiden rakennusten koosta.

Herkimpiä kohtia alueella ovat Taatalan massallisesti yhtenäisenä säilyneet omakotitaloalueet sekä Sulkavuoren rinne

Koivistonkylän ja Nirvan rajalla. Tunnelmien vaihtelu on kuitenkin nopeaa, ja uudisrakentaminen tulisi sopeuttaa koko alueella kyseiseen kortteliin ja katunäkymään sopivaksi.

Koivistonkylässä oli jäljellä jonkun verran hyvin pieniäkin kapearunkoisia 1920-30-lukujen asuinrakennuksia. Tällaiset rakennukset saattavat olla suuremmassa vaarassa hävitä, jos niiden ei koeta täyttävän nykyajan asumisen vaatimuksia. Toisaalta perhekköjen pienentyessä voisi ajatella tällaisellekin asumiselle olevan kysyntää. Pienten rakennusten säilyminen esimerkkeinä menneisyyden rakentamisesta olisi myös rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti tärkeää.

Lopuksi

Selvityksessä tutkituista alueista useimmat ovat tyyllisesti epäyhtenäisiä, eivätkä eheitä rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kokonaisuuksia Nekalan tai Lapin pientaloalueen tapaan. Niissä on kuitenkin tunnistettu näitä arvoja, jotka rikastuttavat Tampereen asuinalueiden historiallisia aikakerrostumia.

Sekä vaatimattomat tuvat Koivistonkylässä että hienot huvilat Epilässä kertovat uudempien rakennusten keskellä oman aikansa rakennusperinteistä ja asuinalueen historiasta. Erityisesti pienikokoisia pientaloja on säilytetty ja suojeltu Tampereella hyvin vähän, vaikka tämänkin rakennustyyppin säilyminen olisi suotavaa.

Moni selvityksen pientaloalueista on rakentunut vapaasti ja jopa sekavasti ilman asemakaavan tai rakentamistapaohjeen

sääntelyä, joten myöhempi ajallinen ja tyyllinen sekoittaminen ei välttämättä ole täysin muuttanut alueen perusluonnetta. Pientaloalueiden täydentäminen pientaloilla ei siis välttämättä uhkaa alueiden ominaisluonnetta, kunhan vanhimman ajallisen kerrostuman rakennukset säästetään ja vältetään purkaminen.

Kiitokset avusta Pirkanmaan maakuntamuseon rakennustutkija Hannele Kuituselle selvityksen rakenteen muodostamisessa ja lähteiden etsinnässä, Tampereen kaupungin toimitusinsinööri Satu Franssilalle selvityksen johdannon kanssa sekä Tampereen kaupunginarkiston työntekijöille tiedonhaussa. Työ on ollut myös tekijöilleen opettavaista ja antoisaa, ja avannut uuden näkökulman pientaloalueiden ja sitä kautta kaupunkikehityksenkin historiaan.